

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**JAPON EDEBİYATINDA İŞÇİ SINIFI:
TAKİCİ KOBAYAŞİ VE 'YENGEÇ KONSERVELEME GEMİSİ' ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Selin YILDIZ

Ankara, 2021

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**JAPON EDEBİYATINDA İŞÇİ SINIFI:
TAKİCİ KOBAYAŞI VE 'YENGEÇ KONSERVELEME GEMİSİ' ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Selin YILDIZ

Prof. Dr. Hayriye ERBAŞ

Ankara,2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Prof. Dr. Hayriye ERBAŞ

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Prof. Dr. Hayriye ERBAŞ**
- 2- Prof. Dr. Feryal TURAN**
- 3- Doç. Dr. Bahadır PEHLİVANTÜRK**

Tez Savunması Tarihi 29.06.2021

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Hayriye ERBAŞ danışmanlığında hazırladığım “Japon Edebiyatında İşçi Sınıfı: Takici Kobayaşi Ve ‘Yengeç Konserveleme Gemisi’ Örneği (Ankara.2020) ” adlı yüksek lisans tezimin bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 29.06.2021

Selin Yıldız

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Problemi.....	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	6
1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	7
İKİNCİ BÖLÜM	9
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. Edebiyat ve Sosyoloji İlişkisi ve Toplumcu Gerçekçilik.....	9
2.2. Yansıtma Kuramı	15
2.3. Edebiyatta Gerçekçilik.....	17
2.4. Üretim Olarak Sanat.....	20
2.5. Marksist Edebiyat Eleştirisi	22
2.5.1. Sınıf, Edebiyat, Alt Yapı- Üst Yapı ve İdeoloji	24
2.5.2.Marksist Kuramcılar: Plehanov, Lunaçarski, Trotsky, Lukacs, ve Althusser	30
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	36
3. TARİHSEL ARKA PLAN: JAPONYA'DA İŞÇİ SINIFININ OLUŞUMU	36
3.1. Sendikalaşma ve Marksizmin Japonya'daki Etkisi.....	38
3.2. Sosyalist Gerçeklik ve Edebiyat	42
3.3. İşçi – Çiftçi Hareketleri.....	45
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	49
4. ANALİZ VE DEĞERLENDİRME.....	49
4.1. Takici Kobayaşi'nin Hayatı.....	50
4.2. Takici Kobayaşi'nin Eserleri ve İşçi Sınıfının Temsili	52
4.2.1. Edebi Anarşizm ve Proleter Edebi Hareket.....	52

4.2.2 JAPON EDEBİYATI.....	61
4.2.4 Değerlendirme: Yengeç Konserveleme Gemisi.....	62
4.2.4.1 Romana Götüren Süreç	62
4.2.4.2 KİTAP ÖZETİ	66
4.2.3.7. TOPLUMSAL DEĞİŞME	80
5. SONUÇ.....	82
ÖZET	87
KAYNAKÇA.....	89

ÖNSÖZ

İlk olarak çalışmanın başından sonuna kadar yanımda olan, geçirdiği zorlu döneme rağmen yardımını, desteğini, katkılarını bir an olsun esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Hayriye Erbaş'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmanın başından sonuna kadar yanımda olan, okumamız için kendi hayatını feda eden bu tezi tamamlayabileyim diye gece gündüz benimle olan anneme, yavruma da bana da kol kanat geren babama, bu yola çıkmama vesile olan, hayatımın her alanında beni cesaretlendiren, yolumu aydınlatan canım ablama sonsuz teşekkürler.

Ve son olarak, bu çalışmaya başladığımda hayatımın en güzel armağanının bana geleceğini öğrendim. Canım kızım bu çalışma ve bundan sonraki bütün zaferlerim senin için.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Takici Kobayaşı'nın *Yengeç Konservleme Gemisi* isimli eserinin incelendiği çalışmanın öncelikli olarak bir edebiyat sosyolojisi çalışması olması amaçlanmaktadır. Edebiyat sosyolojisi başlığı altında incelenen bu eser yazıldığı dönemin toplumsal yapı özellikleri çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın öncelikli hedefi eserin kaleme alındığı dönemdeki toplumsal değişim ve dönüşümlerin Kobayaşı'nın eserinde nasıl yer aldığı ve dönemi anlama açısından işlevsel olup olmadığıdır.

Edebiyatın da hayata sosyoloji gibi tanıklık etmesi iki disiplini bir araya getirmeye olanak sağlamaktadır. İçinde bulunduğu dönemde kaleme alınan bir eser, özellikle de toplumcu gerçekçi eser, yazıldığı dönemin izlerini taşır. Bu da dönem incelemelerinde edebiyatın tanıklığından yararlanmaya olanak sağlar. Hatta öyledir ki kimi zaman tarihçilerin değinmediği toplumsal detayları edebi eserlerde bulmak mümkündür. Tezin konusu açısından açıklamak gerekirse, çalışmada yazarın içinde bulunduğu dönemi, bu dönemde neleri problem olarak gördüğü, hangi problemleri okuyucuya nasıl aktardığı ilgilenilecek ilk konudur. Edebiyatçı doğduğu toprakların tanığıdır. İnsana dair ne varsa en yakın şahitlerindedir.

İnsanoğlu ne kadar bilgili ve ne kadar büyük olursa olsun, edindiği kültür ve içine doğup büyüdüğü toplum doğrultusunda düşünür. Bugüne kadar kendi toplumunun dışında düşünebilen bir dahi hemen hemen görülmemiştir. Her dahi kendi toplumundan ve kendi kültüründen güç aldığı sürece büyüktür ve önemlidir. Evrenselliği yakalamanın sırrı da buradadır (Durali Yılmaz, 2011: 31).

Edebiyat ve sosyoloji ilişkisi insanın olduğu her yerde kurulabilir. Bu ilişki toplumdaki değişim ve dönüşümlerle pekişir. Her toplumun edebiyatında o topluma ait bir şeyler bulmak mümkündür. Buna en güzel örnek Dostoyevski, Tolstoy gibi dünyaca ünlü isimlerdir. Edebiyat sosyolojisi de bu noktada önem kazanır. Ülkemizde edebiyat sosyolojisi fazla ilgi gören bir alan olmasa da eserin yazıldığı dönem ve o dönemdeki

toplumsal yapı arasında bir bağ olduğunu, bunu ayrıntıda görmenin en doğru yolunun edebiyat sosyolojisinden yararlanmak olduğunu söylemek mümkündür. Köksal Alver'in de belirttiği gibi (2018:12) "edebiyat doğrudan toplumsal gerçekliği ve toplum olaylarını anlatmasa dahi toplumsal yapı ile ilgili olmak, ondan etkilenmek durumundadır. Bu kapsamda düşünüldüğünde edebiyat eseri toplumsal etkiler sonucu oluşmuş bir üründür. Bu da bir dönemin edebi eserini incelerken siyasi, kültürel ve ekonomik çıkarımlar yapmayı olanaklı hale getirir. Mustafa Kemal Şan (2018: 142) bu durumu şu şekilde açıklar: "Sanat bir yansıtma işlemidir. Sanatın yansıttığı gerçek ise toplumsal gerçekliktir. Her dönemin sosyo-ekonomik şartları kendine göre sanatın yapılarını, biçimlerini belirler. Kuramsal çerçeve bölümünde de dile getirildiği üzere "ayna" metaforu edebiyat sosyoloji ilişkisi kurulurken sıklıkla değinilen bir kavramdır. Yani edebiyat yalnızca duyguların yansımaları olarak görülmemelidir.

Edebiyatı somut koşullar içinde yaşayan belirli bir tarihsel gerçekliği kendinde taşıyan somut insanı anlatır. Sorunlar bu insanın anlatılmasından çıkar. Çözümler de bu anlatışın içinde gizlidir. Edebiyat bunu yapmak yerine politikanın ileri sürdüğü çözümleri kukla kişiler aracılığıyla somutlaştırmaya kalkıştı mı varacağı sonuç çağının gerçeklerini yansıtmak yerine, iyi niyetli düş ve özlemleri yansıtmak olur (Fethi Naci, 1981: 470).

Tüm bu ilişkiler temelinde proleter yazar Takici Kobayaşi'nin *Yengeç Konserveleme Gemisi* (2018) isimli eserinde işçi sınıfının temsilini görmek amacıyla eser, romantiklerin masalsi anlatımlarına tepki olarak doğan edebiyattaki akımlardan "gerçekçilik" ile çözümlenmeye çalışılacaktır. Edebiyatın ve çalışmanın gerçekliğe yaklaşımı her şeyin olduğu gibi aktarılması yönündedir. Yazarlar nesnel olmalıdır ve olaylar neden sonuç ilişkileri ile açıklanabilmelidir. Bu çözümleme edebiyat eleştirisine politik, ekonomik ve tarihsel perspektiften bakan Marksist görüş ile yapılacaktır. Marksizm edebi yapıtı bir bütün olarak ele alır ve bütünlüklü bir şekilde analiz etme amacı taşır. Bu doğrudan bir edebi yapıtın sırasıyla biçim, biçem ve anlam çerçevesinde sorgulanması anlamına gelir. Ancak burada önemli olan nokta, bu analizin tarihsel bir şekilde yapılmasıdır. Diğer bir deyişle tüm bu analiz odakları bir tarihin çıktıkları olarak

değerlendirilmelidir (Terry Eagleton, 2014:17-18). Bu değerlendirmeler yapılırken yansıtma kuramına da değinilecek; ancak Leon Troçki'nin (1989) de dile getirdiği gibi edebiyatın salt yansıtmadan ibaret olmadığı kabulü ile gerçek olandan, tarihi arka plandan faydalanılarak analiz yapılacaktır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmanın konusu, yöntemi, önemi gibi detaylara yer verilecektir. İkinci bölüm olan kuramsal çerçeve bölümünde ise, öncelikle edebiyatın sosyoloji ile olan ilişkisi açıklanmaya çalışılacaktır. Sonrasında ise çalışmada benimsenen Marksist edebiyat eleştirisine dair tartışmaya yer verilecektir. Bu aşamada Marksist terminolojiden bazı kavramlara değinilecek bu başlık altında son olarak yansıtma kuramı tartışılacaktır.

Marksist bir edebiyat eleştirisinin edebiyatın belirli bir tarihi arka planı içerisinde barındırdığı kabulüyle yapılan bu çalışmada üçüncü bölüm tarihsel arka plandan oluşacaktır. Tarihi arka plan kısmında Takici Kobayaşi'nin Japonya solu ile olan ilişkisi açıklanmaya çalışılacaktır. Meiji Restorasyonlarının ve kapitalist modernleşmenin olumsuz etkilerinin Kobayaşi'nin eserlerine nasıl yansıdığını onun yaşamına dair gerçekliklerden çıkarmak mümkündür. Kobayaşi'nin üniversiteye geldiğinde ailesinin toprak sahibiyken sonrasında çiftçi olması, onu ezilen fabrika işçileri ve çiftçilerle empati kurmaya yöneltmesi bu anlamda önemlidir. Meiji Restorasyonları ile birlikte feodal kast sistemi yıkılmış, sanayide gelişmeler gerçekleştirilmiş ve toprak sahipleri devlete bağlı hale gelmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde kırsal alandan fabrikaların olduğu bölgelere göç başlamış ve fabrikaya bağlı işlerin bu denli artması sosyal değişimi beraberinde getirmiştir. Bu sosyal değişim de işçilerin çalışma şartlarını ve yaşam koşullarını oldukça zorlaştırmıştır. Yaşanan sosyal değişim ülkede anarşizm, komünizm gibi radikal felsefelerin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Japonya'da 20. Yüzyılda ortaya çıkan anarşizm ve komünizmin amacı işçiler üzerinde baskı yaratan kapitalist sistemi yıkmaktır. 1905 Rus- Japon

Savaşı'ndan sonraki iki yıl içinde maden ve gemi sektöründe birbiri ardına grevler patlak vermeye başlamıştır. Sendikalaşma hareketi bazı karşıt yasalar ve hükümet baskısı ile engellenmiştir. Sosyalistler de çeşitli bahaneler ile tutuklanmış veya öldürülmüştür. Japon hükümetinin son derece anti demokratik oluşu da tepkiyi giderek daha da artırmıştır.

1917 Ekim Devrimi sonrası Marksizmin Japonya'da büyük bir heves ile karşılanması Marksizmin Japonya solunda kabul görmüş bir düşünce sistemi haline gelmesine zemin hazırlamıştır. Marksizme ilginin bu denli yoğun oluşu devletin baskısına sebep olmuştur. Devletin baskısının sebebi Marksizme ilginin artması ile birlikte görülen yoğun sendikalaşma hareketidir. 1918'de pirinç fiyatlarının artışı ile başlayan protesto geleneği 1920'li yıllarda fabrika işçileri ve çiftçilerle dayanışma halinde olmak isteyen öğrenciler tarafından devam ettirilmiştir. Sonrasında çıkan *Barıştı Koruma Kanunu* örgütlü hareketi bitirmeye yönelik atılan adımlardan biri olmuştur. 1922 yılı Japonya Komünist Partisi'nin kurulması sebebiyle işçiler ve çiftçiler için bir dönüm noktası olmuştur. Tarihi arka plan kısmında bahsedilecek olan bütün bu olaylar olduğunda Takici Kobayaşi'nin aktif olarak bu hareketler içinde yer alması, eserlerinde örgütlenmenin ve direnişin yansımalarını görmeyi mümkün kılmaktadır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde Takici Kobayaşi'nin hayatından çıkarımlar ile eserde işçi sınıfının temsili farklı başlıklar altında incelenecektir.

1.1 Araştırmanın Problemi

Diğer sanatsal ve yaratımsal alanlarda olduğu gibi edebiyat da insanı, hayatı, doğayı tıpkı Eagleton'ın dediği gibi belli oranda yansıtır. Bu yansıtma öğelerin özüdür. Özü veya gerçekliği yansıtma deyince akıllara gelen ideal olanı yansıtma, geneli veya özel yansıtma gibi maddeler 18. yüzyıla kadar kabul görmüş Aristotelesçi yaklaşımlardır. 19. yüzyıla gelindiğinde yaklaşımlar Aristotelesçi yaklaşımlardan farklı

da olsa, temelinde gerçeğin yansıtılması vardır. 19. ve 20. yüzyıllarda yansıtma kuramını esas alarak gelişen gerçekçilik akımı çalışma konusu olarak insanı ve çağdaş toplumu ele almıştır. Bu akım da esasında sanata ve edebiyata yansıtılan o masalsı dünyalara tepki olarak doğmuştur. Konusu idealleştirilmiş yaşantı değil, gerçek yaşamdır. Toplumsal gerçekçilere göre iyi veya kötü, doğru veya yanlış olan her şey yapıtta yer almalıdır. İdealleştirilmiş edebiyat eserleri gibi olaylar mucizeler ile değil neden sonuç ilişkisi ile açıklanır. Bu da edebiyat ve sosyolojiyi bir araya getirir.

Besim Dellaloğlu *Frankfurt Okulu'nda Sanat ve Toplum* (1995: 48) isimli çalışmasında bir eseri incelerken onun nasıl yorumlandığının da incelenmesi gerektiğini ve eserin toplumsal bütün ile ilişkilerinin sürekli olarak göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Edebiyat eserleri toplumu veya toplumsal değişimleri analiz ederken kullanılan kaynaklardan en sonuncusudur. Oysa edebiyat toplumda yaşananların yansımasıdır. Bu özelliğiyle de sosyolojik bir incelemeye konu olabilir. Genellikle dilbilimsel olarak incelemeye tabi tutulan edebi eserler sosyal gerçekliği yansıtması yönünden değerlendirilmemektedir. Edward Said edebiyatın çevreyle, zamanla ve toplumla iç içe geçtiğini ve bu sebeple de ‘dünyevi’ olduğunu söyler. Edward Said’e göre (2000: 124) “Her edebi metin bir şekilde kendi vesilesinin içinden doğduğu yalın ampirik gerçekliklerin yükünü taşır.” Tüm bu söylemlerden yola çıkarak sosyolojik incelemeye konu olan sınıfları edebiyattaki temsillerine bakarak yorumlamak yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda işçi sınıfının edebiyatta temsili konusunda da yansıma açısından aynı şey geçerlidir. İşçilerin gündelik hayatı, mücadelesi kültür- sanat ve edebiyat eserlerinin konusu olmuştur. Tüm bunlar edebiyatı edebi sınırlar dışında ele almayı zorunlu hale getirmektedir. İnsan ürünü olan her şey ve her alan gibi edebiyat da içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik şartlardan doğrudan etkilenmektedir. Bu anlamda, özellikle de sınıf konusunda kültür boyutuna vurgu yapan perspektifle konuya bakıldığında,

sosyologların sınıfı konu edinen edebiyat ve sanat ürünlerine ilgisi de giderek önemli olmaktadır.

Çalışmanın konusu olan Japon edebiyatına bakıldığında dünya üzerinde tarihi en eskiye dayanan ve İngiliz edebiyatı ile yarışabilecek sayıda eseri içinde barındıran edebiyatlardan biridir. Milattan önce yedinci yüzyılda edebiyat alanında üretmeye başladıkları eserler ele alındığında, Japonya'nın edebi anlamda üretmediği bir dönem olmadığı görülmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere, edebiyatın Japonya için çok önemli bir yeri vardır. Japon edebiyatı dünyanın ödüllendirme sistemi olan Nobel'e neredeyse her sene aday çıkartmaktadır. Bu da Japon edebiyatının sadece edebiyat alanında değil edebiyat sınırları dışında da değerlendirilmesi gereken bir olgu haline getirmektedir. Sosyolojik değerlendirmelerde edebi kaynaklardan yararlanmanın yeterince yapılmadığı düşüncesi, çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye'de yapılan sosyolojik çalışmaların sayısı oldukça fazladır. Ancak bu çalışmalar genellikle aynı konular etrafında şekillenmektedir. Bu çalışmanın edebiyat sosyolojisi alanında yapılan çalışmaların sınırlı olması ve Japon edebiyatına dair böyle bir çalışmanın literatürde olmaması sebebiyle önemli olduğu söylenebilir.

Tezin temel amacı toplumsal değişim ve dönüşümün yaşandığı dönemde edebiyatın tanıklığından yararlanılabileceğini seçilmiş olan yazar üzerinden göstermektir.

Her ülkede olduğu gibi Japonya da siyasi ve ekonomik dalgalanmanın beraberinde getirdiği bir toplumsal dönüşümler deneyimine sahip bir ülkedir. Bu radikal dönüşüm dönemlerinde sınıf çatışmaları birçok alanda ele alınmıştır. Bu alanlardan biri de edebiyattır. Bu eserin seçilmesindeki sebep yazarın yaşadığı dönemde aktif olarak işçi sınıfının yanında yer alması ve hayatını bu mücadeleye adanmasıdır. Bu çalışmanın

temel amacı sosyolojik bir araştırmada en az yararlanılan kaynaklardan biri olan edebi eserlerin kendi içlerinde nasıl sosyolojik bir analizi barındırdıklarını *Yengeç K conserveleme Gemisi* eserine odaklanılarak Takici Kobayaşi üzerinden açıklamaktır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu alışma özünde metin incelemesine dayalı nitel bir çalışmadır. Seçilen yazar ve eseri sosyolojik bir perspektifle belirlenen belli ölçütler çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu değerlendirme dönemin toplumsal yapısı ve yapıya ilişkin çalışmalar ışığında gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla eseri değerlendirirken tarihi arka plandan yararlanılacaktır. Tarihi arka planına odaklanılmadan bir edebi eserdeki olay örgüsünü anlamak mümkün görülmemektedir. Eagleton'a göre "Marksist eleştiri, edebiyatı onu ortaya çıkaran tarihsel koşullar bakımından ele alır ve benzer bir biçimde kendi tarihsel koşullarına karşı da bilinçli olmalıdır" (Eagleton, 2014: 7). Eagleton'ın dile getirdiği gibi Marksist bir edebiyat eleştirisi eserin ortaya çıkışındaki süreci tarihi arka planı olan bir süreç olarak değerlendirecektir. Bu sebeple eserlerdeki tarihi arka planı bilmek eserin anlaşılması açısından son derece önemlidir.

Yazar olarak Takici Kobayaşi'nin seçilmesindeki sebep öncelikle eserlerini toplumcu gerçekçi bir çizgide vermiş olmasıdır. Ayrıca bulunduğu dönemde aktif olarak siyasette yer alması ve işçi sınıfının mücadelesine tanıklık etmesi de seçilmesinde önemli bir etmen olmuştur. Takici'nin aktif olarak siyasette yer aldığı yıllarda fabrika gemilerdeki işçilerin maruz kaldığı baskı ve kötü muamele basında yer alır. Takici'nin kötü muameleye maruz kalan işçiler ile görüşmesi ve işçilerin yaşadıklarına tanıklık etmesi *Yengeç K conserveleme Gemisi* isimli eserin ortaya çıkmasına vesile olur. Gerçek bir olayın yansıması olması bu eserin seçilmesindeki temel sebeptir.

Çalışmada odaklanılan romanın Devrim Çetin Güven tarafından yapılan çevirisinden yararlanılmıştır. Tarihsel bir perspektif ile hareket edilerek Hayriye Erbaş'ın ¹“Köy Romanı zerinden Kırsal Yapıyı Çözümleme” başlıklı ders notundan yararlanılarak oluşturulan kategoriler çerçevesinde eser incelenmiştir. İlk olarak ölçek sorunu/inceleme birimi başlığı altında yazarın toplumsal yapıya nasıl baktığı yani, romanın kahramanlarını bireysel bir düzlemde mi yoksa toplum ve birey etkileşimi biçiminde mi ele aldığı tartışılacaktır. İkinci olarak toplumsal değişme açısından bir değerlendirme yapabilmek için *feodal bağılıklar* başlığı altında değerlendirme yapılacaktır. Bu anlamda romandaki karakterlerin yaşamları, gündelik hayatlarının ele alınışında ne türden feodal bağılıklara yer verildiği açığa çıkarılmaya çalışılacaktır. Sonrasında ise gemi içerisinde örgütlenmeye zemin hazırlayan unsurları açıklayabilmek için *kapitalist ilişkiler* başlığı oluşturulacaktır. Son olarak da *sınıf ve sınıfsal farklılıklar* başlığı altında sınıf bilinci ve sınıf kültürüne dair analize yer verilecektir. Çalışmada yansıtma kuramından faydalanılarak tarihsel perspektif ile edebiyat ve sosyoloji ilişkisi kurulacaktır.

---

¹ <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=1352>

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde bütün edebiyat kuramlarına yer vermek mümkün olamayacağından, Takici Kobayaşi ve Yengeç Konserveleme Gemisi isimli eseri esas alınarak kuram başlığı altında Marksist edebiyat eleştirisi, toplumcu gerçekçilik ve yansıtma kuramı üzerinden tartışılacak, edebiyat ve sosyoloji ilişkisi de ayrı bir başlık halinde verilecektir.

2.1. Edebiyat ve Sosyoloji İlişkisi ve Toplumcu Gerçekçilik

Edebiyat ve sosyoloji farklı disiplinler olarak sınıflandırılırsalar da birbirini tamamlayıcı özellik taşımaktadırlar. Edebiyat insan yaşamının en yakın tanıklarından biridir. Toplumsal yaşamın bütün alanlarına dâhil olur. Edebiyatın her alana dâhil olabilmesi de sosyoloji ile yollarının kesişmesindeki en önemli etkidir. Edebiyatın konusu da tıpkı sosyoloji gibi “insan” dır. İnsanı temel alan bir edebi eser de yaratıldığı sosyal ortamdan birtakım faktörler barındırır ve bu da farklı disiplinler ile kurulabilecek bir ilişkiye imkân sağlar (Özlem Bay Gülveren, 2015: 1). Sosyoloji ve edebiyatın bir araya gelebilmesi için öncelikle ortak noktalarına değinmek gerekir. Başta da belirtildiği gibi ilk ortak nokta “insan” dır. Sosyolojinin toplumu incelemesi ve objektif sonuca varmayı amaçlaması edebiyat eserinin çıkış noktası ile örtüştüğünün bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Daha kapsamlı ele alındığında edebiyatın sosyolojik analiz için kaynak olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle edebiyat, toplumu anlamak adına kullanılacak önemli bir kaynaktır. Ancak bu noktada şu ayrımı yapmak gerekir. Sosyoloji bir bilim dalıdır. Edebiyat ise sosyolojik araştırmaya imkân sağlayan bir alandır. Edebi eser

üzerinde sosyolojik bir inceleme yapmak edebi eserin yazıldığı dönemde var olan sosyal ilişkileri de göz önünde bulundurmaya gerektirir. Kemal Erol (2013: 7), sosyoloji ve edebiyatın toplumu ele alması ve çözüm üretme çabası sebebiyle ortak olduğunu, bunu yaparken de edebiyatın dolaylı, sosyolojinin ise daha görünür bir yol izlediğini söyler. Şan'a göre toplumsal analizde sosyal bilimlerin yalnızca bir dalından faydalanmak analizi oldukça eksik bırakacaktır; bu sebeple sosyoloji tarih ve edebiyat ile ilgilenmeye başlamıştır (Şan, 2018: 44). Richard Hoggart ise edebiyat ve sosyoloji ilişkisine dair “edebiyatın katıksız tanıklığı olmaksızın toplum uzmanı toplumun bütününe karşı kör olacaktır” (Hoggart'tan aktaran Alan Swingewood, 2018: 119) yorumunda bulunur. Edebiyatın hayata dair tanıklığı sosyolojik analize imkân tanır. Guy Michaud'a göre yalnızca edebiyat sosyoloji için uygun analiz ortamı yaratabilir (Michaud, 2018: 65). Bu analizi yapabilmek için toplumsal dönüşüm ve değişim gibi kavramlara değinmek gereklidir.

Toplumsal değişim ve toplumsal yapı kavramlarının çıkış noktası olarak Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi gösterilmektedir. Toplumsal yapı toplumdaki ilişkilerin bütünü olarak tanımlanabilir. Bu ilişkilerin değişime veya dönüşüme uğraması toplumsal değişim olarak yorumlanmaktadır (Faruk Alpkaya & Bülent Duru, 2017). Toplumsal değişimin analizi de sosyolojinin çalışma alanlarından biridir. Faruk Alpkaya ve Bülent Duru'nun çalışmalarında belirttiği gibi Marksizm toplumsal değişim konusuyla yakından ilgilenmiş, toplumsal değişim sürecini üretim biçiminin şekil değiştirmesi ve insanın doğanın hâkimi olduğu bir süreç olarak ele almıştır (Alpkaya ve Duru, 2017: 7-10). Öte yandan, toplumsal değişimin sebebinin sorgulamak temelinde yatan olayları anlamak açısından son derece önemlidir. Toplumsal değişim sürecinde birçok şey değişime uğrar ve bunlardan biri de çalışma konusunun temeli olan edebiyattır. Japon edebiyat tarihinin kökleri çok eskiye dayansa da proleter edebiyat alanındaki üretim, işçi sınıfı için değişimin yaşandığı, baskının ve zulmün arttığı yıllara

denk gelmektedir. Bu sebeple toplumdaki değişimi anlamak için edebi eserlere başvurmak oldukça önemlidir. Bu bilgilerin ışığında söz konusu çalışma sosyolojiyi barındıran bir edebi analizin, eserin ortaya çıkış süreci, dönemin iktisadi ve politik yapısı, sınıflar ve bunların eserin oluşumundaki etkisini açıklamak durumunda olduğunu savunmaktadır. Çünkü bu belirlemeler yazarın yazınsal alanda üreteceği içerikler üzerinde belirleyici olacaktır.

Bir edebi eser toplumdaki beslenir. Başlangıç noktası yaşanmışlıktır. Edebiyatın gerçek hayat ile olan bağı edebiyatı sosyolojinin çalışma alanına dâhil eder. Swingewood sosyoloji olmadan edebiyatın anlaşılmasının mümkün olmayacağını, ikisini ortak paydada buluşturan şeyin insanın toplumdaki yerinin incelemesi olduğunu söylemiştir (Swingewood, 2018: 117-118). Edebi eser ile gerçeklik arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılırken edebiyat yalnızca hayatın kopyasıymış gibi yorumlanmamalıdır. Yazar gerçek hayattan esinlese de bu, yazarın gerçek hayatı olduğu gibi yansıttığı anlamına gelmez. Köksal Alver'e göre yazar eserini yazarken gerçeği dönüştürse de arka planda hayat tecrübesi ve yaşanmışlıklar vardır (Alver, 2018: 21). Bu noktada edebiyat sosyolojisine dair en temel yaklaşım olan yansıtma kuramına değinilmesi gerekir. Yansıtma kuramındaki temel görüş edebiyat eserinin döneme ayna tuttuğu yönündedir. Toplumcu gerçekçi bir edebiyat anlayışında yansıtma kuramı önemli bir yer tutmaktadır. Toplumcu gerçekçilere göre edebiyat ve sanat toplumu yansıtır. Bu yansıtma işini de tarih temelinde yapar. Robert Escarpit'e (2018: 80) göre gerçek bir edebiyat sosyolojisi gerçeğin yansıması olarak kabul edilen bir edebi eserden hareketle sosyolojik yöntemlerle sorunlara çözüm bulmaya çalıştıklarında ortaya çıkmaya başlar. Toplumcu gerçekçiliğin kurucularından kabul edilen Georgi Plehanov ve Georg Lukacs sanatın ve edebiyatın ayna görevi gördüğünü söyleyerek edebiyatın toplumun yansıması olduğunu kabul etmişlerdir. Edebiyatı basit bir "ayna" dan ibaret görmek, yazarın yazış amacını, toplumdaki duruşunu göz ardı etmemize sebep olur ki bu da edebi eserin

sosyolojik analizinde eksik değerlendirmeye sebep olacağından oldukça sıkıntılı bir durum yaratır. Elbette burada ideolojinin rolünü atlamamak gerekir. Bu sebeple ideoloji ve yansıtma kuramı bir arada değerlendirilmelidir. Guy Michaud bazı dönemlerdeki edebi eserleri “ısmarlama edebiyat” (Michaud, 2018: 67) olarak adlandırmış, bunu da Nazi ve Sovyet edebiyatı ile örneklendirmiştir. Kuşkusuz ki her edebiyat eseri için bunun söylenmesi mümkün değildir ancak bazı edebiyat eserlerinin egemen sınıfın ideolojisinin bir yansıması olarak yorumlanması mümkündür. Engels, Lukacs ve Goldmann’a göre iyi bir edebiyat eseri toplumda olup biteni politik kaygısı olmadan yorumlar ve toplumsal gerçeği yeniden biçimlendirir (Şan,2018: 65). Janet Wolf bir edebi eserin gerçeklikten başka bir şeyi yansıtmaması gerektiğine ve politik kaygının bir kenara bırakılmasına dair yapılan yorumları şu söylemleri ile desteklemiştir:

Yani metin, çağdaş toplumsal gerçekliğin doğasını, yazarın kavrayışını aktarmaksızın gerçekçi olmalıdır. Marx’ın da Engels’in de yalnız sosyalist olmayan değil Burjuva devrimine karşı olan yazarların eserlerinin hayranı oldukları iyi bilinmektedir; bunun en iyi örneği Engels’in Zola’ya tercih ettiği Balzac’tır. Zola devrimci amaçlara bağlı idi, Balzac ise krallık yanlısı bir ideolojinin savunucusu (Wolf, 2000: 86).

Edebiyat ve sosyoloji ilişkisini açıklarken bu ilişkiyi temellendirmek adına yansıtma kuramına sıklıkla değinilse de Althusser, Eagleton ve Macherey’in edebiyat analizinde edebiyatın hayatın veya ideolojinin salt yansıması olduğu düşüncesi reddedilmiştir. Althusser (2014: 32-33) de bir edebi eserin oluşumundaki en büyük etkenin ve hatta çıkış noktasının ideoloji olduğunu düşünmüştür; ancak ona göre edebiyat ideolojiyi başka biçimlere sokar ve o şekilde yeni bir ürün ortaya çıkarır. Tam da bu sebeple edebiyatı ideolojinin yansıması olarak görmez çünkü ortaya çıkan eser yorumlanmış bir eserdir. Macherey de Althusser gibi bu fikri benimsemiş ve eserin

ideolojiyi yansıması gibi bir yorum ile metnin tek yönlü okunması fikrini eksik bulmuştur. Macherey bir metinde ideolojiye dair bir şeylerin ancak yazarın bıraktığı boşluklarda, suskun kaldığı yerlerde bulunabileceğini savunmuştur. Yani Macherey'e göre ideolojinin söyleyemeyeceği şeyler eserde boşluklarla ifade edilir. Ancak bu noktada Eagleton Macherey'in edebiyat eserinde yer almayan şeyler ile değerlendirmede bulunmasını eleştirmiş, ideolojinin tek belirleyici olarak değerlendirilmemesi gerektiği konusunda hemfikir olmuştur.

Edebiyatın sosyoloji ile olan ilişkisinde en çok tartışılan konulardan biri edebiyatın arka planında yaşanmışlıkları barındırması bile son tahlilde “kurgu” olduğudur. Bir edebi eser gerçekliği, hayatı ve tarihi yansıtsa da bu elbette ki yansıttıklarının aynı olduğu anlamına gelmez. Alver'e göre durum bu olsa dahi tamamen kurgu denilemez, hayali kategoriye konulamaz çünkü sosyolojik bir analizde edebiyat, sorunu etraflıca görmeye olanak sağlayacaktır (Alver, 2018: 18). Edebiyat eserinin okura sunduğu bilgiler sosyolojik bir analiz ile değerlendirildiğinde yeni veriler ortaya çıkacaktır. Çünkü edebiyat toplumun belki de en güzel biçimde ifade edildiği alandır.

Edebi bir eserin kurgu olduğu varsayılırsa, bu kurgunun dayanağı nedir? Eseri yazan kişinin tanık oldukları kurguya şekil verir. Çalışmanın konusu olan *Yengeç Konserveleme Gemisi* bunun en güzel örneklerinden biridir. Gazetelerde çıkan haberler yazar Takici Kobayaşi'nin kurgulamasını sağlamış ve sonunda bu eseri yazmıştır. Edebiyattaki kurgu ve gerçeklik tartışmalarına dair Horst Redeker şöyle bir yorumda bulunmuştur:

Gerçeklik gerçekte ne varsa odur, bilinç olgularını da kapsar. İnsanların düşünmesi, duyması, umut ve korkuları da gerçekten vardır. Dolayısıyla biz burada edebiyat ve gerçeklikten söz ettiğimiz zaman, edebiyatı belirleyen, edebiyatta yansımaları bulan ne kadar ilişki varsa tümünü kapsayacak biçimde gerçeklikten söz ediyoruz. Bilinç olguları da bunun içine giriyor (Redeker, 1986: 4).

Kurgu ile gerçeklik arasında bir ilişki olduğunu söyleyen Cemal Şakar'a göre ise kurgu bambaşka bir dünya değildir, çünkü kurgu denilen şey de insana dair olgular barındırır ve zamanla insanları kendine çekerek gerçeklikte yerini alır (Şakar, 2006: 51). Şakar'ın bu sözleri gerçekliğin içinde kurguyu, kurgunun da içinde gerçek olanı barındırdığı şeklinde yorumlanabilir. Eagleton ise bu durumu “edebiyat eserinin muğlak mesajı, ‘beni gerçek olarak kabul et, ama beni gerçek olarak kabul etme’dir” cümleleriyle açıklamıştır (Eagleton, 2011:58).

Özellikle 19. yüzyıldan sonraki politik ortam yazarların yaşamına öylesine etki etmiştir ki, o dönemde yazılan edebi eserlere bakıldığında dönemin izleri görülür. Edebiyat insanın toplumdaki varlığının farklı biçimlerde ifade edildiği alandır. Gerçek hayatta yaşanan şeyler bazen bir karakter üzerinden, bazen küçük bir ifade ile muhakkak karşımıza çıkmaktadır. Nasıl ki insan sosyal ortamdan kopamazsa yazarın da toplumsal olanı ele almaması mümkün değildir (Alver, 2018: 145). Yalnızca politik durum değil yaşanan ekonomik dalgalanmalar da eserlere yansımıştır. Siyasi ve ekonomik durumdan etkilenen bir eserde de toplumsal dönüşümü, sınıfları görmek ve analiz etmek mümkündür. Yazarın konumu ve dünya görüşü de yazınsal alandaki üretiminde etkilidir. Ancak burada değinilmesi gereken bir nokta vardır. Yazarın kendi belirlediğinden ziyade istediği alanda üretim yapmasını engelleyen toplum tarafından belirlenmiş bir konumu daha vardır. Kobayaşi bu konuda verilebilecek en güzel örneklerden biridir. Kobayaşi proleter edebiyata ilgi duymuş ancak bankada çalışması sebebiyle bir süre edebiyat faaliyetine ara vermiştir. Elbette yazınsal üretimi sürdürmüş ama konumu nedeniyle ürettiklerini yayınlamamıştır. Michaud da bu duruma uygun olarak Stephane Mallarme örneğini vermiş, Mallarme'nin öğretmenlik mesleği nedeniyle şiire olan ilgisini saklamak zorunda kaldığını söylemiştir (Michaud, 2018: 68).

Gerçeklik edebiyat eserinde hep vardır. Yazılanlar yansıtma olsa da metin dönüştürülse de özünde gerçeği barındırır. Bu sebeple de sosyoloji ile bağ kurmasında hiçbir sakınca yoktur. Sosyoloji ile edebiyat arasındaki ilişkide sosyoloji işin çözümleme kısmındadır. Elbette edebiyat sosyoloji için yararlanılacak öncelikli kaynak değildir; sosyoloji için edebiyat, bulguya ulaşmak amacıyla daha geniş perspektifle bakmayı sağlayan bir kaynaktır. Edebiyat insana dair olan her şeyi betimlediğinden dolayı, otoriteye verilen cevaplardaki en etkili sosyolojik basınçölçerdir (Swingewood: 2018, 124).

2.2. Yansıtma Kuramı

Sanatın insanı, doğayı, hayvanı kısacası hayatı yansıttığı düşüncesi yüzyıllardır süregelen bir düşüncedir. Bu nedenle sanat için kullanılan yansıtma kuramı “ayna” benzetmesiyle özdeşleşmiştir. Sanat ile sınırlanmış gibi görülse de yansıtma kuramı edebiyatta da etkisini göstermiştir. Ayna benzetmesini ilk kez Dr. Johnson edebiyat için kullanmıştır (Moran, 2005: 18). Berna Moran yansıtma kuramının kökenlerinin Aristoteles’ten geldiğini söyler ve kuramın on dokuzuncu yüzyıla kadar olan kısmı ile on dokuzuncu yüzyıl sonrasının ayrı iki bölüm halinde değerlendirilmesini uygun görür. On dokuzuncu yüzyıla kadar olan periyodun Aristoteles’in yaklaşımı ile biçimlendiğini dile getirir ve bu dönemi yansıttıkları şey temelinde üç başlıkta inceler. Bunların ilki sanatın görüngü dünyasını yansıttığı anlayışıdır (Moran, 2005: 19). Bu kuram dünyayı, insanları, nesnelere, kısacası her şeyi olduğu gibi yansıtmak gerektiğini savunur. Bu kuramın temsilcisi Platon’dur ve sanatı “mimesis” olarak tanımlar (Moran, 2005: 21). Mimesis diğer alanlardaki felsefecilerin gündemini oldukça meşgul etmektedir ancak Moran edebiyat alanında bu sözcüğün karşılığını “yansıtma” olarak değerlendirir. İkinci görüş ise sanatın geneli veya özü yansıttığı yönündedir (Moran, 2005: 28). Moran bu görüşün çıkış noktasını Platon’un öğrencisi olan Aristoteles’in Poetika’sına bağlar. Aristoteles “Şairin ödevi, gerçekten olan şeyi değil, tersine, olabilir olan şeyi yansıtmaktır” der (akt. Moran, 2015: 31). Ona göre olanı olduğu gibi anlatmak tarihçilerin işidir ve sanatçı bundan farklı olarak temelde o hikâyeyi kullanarak farklı şeyler yaratır. Üçüncü görüşte ise sanatın ideal olanı yansıttığı dile getirilir (Moran, 2015: 34). Moran bu kuramın da Poetika’da Aristoteles’in şairin nesnelere olması

gerektiği gibi anlatmasına dair kurduğu cümleden ortaya çıktığını söyler. Moran, on dokuzuncu yüzyıl öncesi yansıtma kuramına dair yaklaşımlar bu yönde olduğu için on dokuzuncu yüzyıl sonrası gelişen “gerçekçilik” akımından dolayı dönemleri ikiye ayırmanın faydalı olacağını söyler. Devamında ise ikinci dönemi Marksist estetik kuramı ile açıklar. Çünkü Marksist estetik, gerçekçilik akımı ile bazı noktalarda benzerlik gösterir (Moran, 2005: 39). Marx’ın edebi eserlere dair yansıtma kuramını hiç kullanmaması şaşkınlıkla karşılanırsa da Marx’ın Eugène Sue’nin *Paris Romani*’na dair yazdığı eleştiride alt tabakadan insanların hayatını anlatışındaki etkileyici tarzından dolayı romanı övmüş, aynı anda toplumun başka yönlerini, bambaşka hayatları, dönemin belli başlı özelliklerini çok iyi bir şekilde aktardığı için yazarı kutlamıştır (Marx, 2003: 84). Yansıtma kuramına dair bir açıklaması olmasa da Marx’ın bu yorumundan yansıtma kuramını olumladığına dair bir çıkarımda bulunulabilir. Bütünlüklü bir edebiyat kuramı ortaya koymamasına rağmen Lenin’in Tolstoy hakkında dile getirdikleri de yansıtma kuramını destekler niteliktedir. *Rus Devriminin Aynası Olarak Leo Tolstoy* başlıklı yazısında Tolstoy’un devrim öncesi ve sonrasındaki durumları dönemin aynası gibi yansıttığını dile getirir (Lenin, 1996: 188). Tolstoy’un uzağında kaldığı devrimi ne kadar doğru yansıttığına dair soruları, bahsedilen büyük bir sanatçı ise ayna kırık ya da paslı da olsa eserinde bir parça da olsa gerçekliğe yer vereceği şeklinde cevaplar (Lenin, 1996: 188). Yine Lenin ile benzer bir şekilde Troçki *Edebiyat ve Devrim* isimli çalışmasında “sanat bir ayna değil çekiçtir: yansıtmaz, biçim verir”² önermesini reddeder; sinema ve fotoğraf örneklerini vererek yansıtma kuramına olumlu baktığına dair yorumda bulunur. Ancak bahsettiği şeyin salt yansıtma olmadığını anlatmak için “burada kimse şaşmaz bir aynadan söz etmiyor” diyerek de Marksist eleştirinin nasıl olması gerektiğine dair önemli bir katkıda bulunur (Troçki,

---

² Left Front of The Arts (LEF) dergisinde yer alır.

1989: 113-114). Eagleton da Troçki'nin sanatsal yaratım³ tanımını oldukça beğenir, sanatın yabancılaşmayı da içinde barındırdığına dair tanımında kuramdan faydalanışına hayranlık duyar ve bu yaklaşımın sanatı yalnızca yansıtma olarak değerlendirenlere karşı cevap niteliğinde olduğunu söyler (Eagleton,2014: 66). Moran'ın yansıtma kuramına dair yorumlara göre kuramı iki bölümde incelemesinden sonra ikinci kısımda yaptığı 'gerçeklik' ayrımını Marksist estetik ile açıklama sebebi ikinci dönemdeki Marksist kuramcılarının yansıtma kuramına dair yaptıkları yorumlarda gerçekliği temel almalarından kaynaklıdır. Edebiyatta gerçekçilik, yansıtma kuramını temel alır ve genellikle yansıtma kuramı ile birlikte değerlendirilir.

2.3. Edebiyatta Gerçekçilik

Berna Moran gerçekçilik akımının sırtını yansıtma kuramına dayayarak geliştiğini söyler (Moran, 2005: 39). Gerçekçilikte genel olarak basit bir şekilde insan yaşamı incelenir. Romantiklerin yarattığı masalsi dünyalara tepki olarak doğmuştur. Çünkü gerçekçilikte ideal olan değil, gerçek olan ön plandadır. Gerçekçilere göre bir edebi eserde iğrenç de olsa kötü de olsa her şey olduğu gibi yer almalıdır. Gerçekçilikte sanatçılar kesinlikle nesnel olmalıdır ve olaylar neden- sonuç ilişkisinde açıklanabilmelidir. Marx'ın gerçekçiliğe dair yorumları ise Şubat Devrimi'ne dair yazılmış romanlar üzerinden olur ve devrimci parti önderlerinin yüceltiği gerekçesi ile eleştiride bulunur (Marx&Engels, 2016: 49-50). Engels ise *City Girl* (Margaret Harkness) isimli roman için yazdığı mektubunda romanı çok beğendiğini dile getirirken eserin eksikliğini gerçeklikten uzak oluşu olduğunu söyler ve bu eksikliği "tipiklik" olarak adlandırır (Marx & Engels, 2016: 51). Engels karakterlerin "tipik" olduğunu ancak anlatılan dönemin "tipik" özelliklerini taşımadığını söyler. Engels işçi eylemlerine katılmış biri olarak romanda anlatılan dönemde işçi sınıfının romanda

---

³ Troçki'ye göre "sanatın kendi yasalarına uygun olarak gerçekliğin kaydırılması, değiştirilmesi ve dönüştürülmesi" anlamına gelmektedir. (Troçki, 1989)

yansıtıldığı kadar pasif olmadığı ve “tarihsel perspektifte” romanı gerçekçi bulmadığı gerekçesi ile bu eleştiride bulunur. Bu nedenle Engels için söz konusu eser “tipiklik değeri” taşımamaktadır (Marx&Engels, 2016: 51). Engels mektubun devamında başka bir sorunu dile getirir. Yazarın görüşü ne olursa olsun esere sızmamalıdır, eserde yazarın görüşünden ziyade gerçek olan verilmelidir. Engels’in bu konuda gerçekçi Emile Zola’dan çok daha üstün olduğuna inanarak verdiği Balzac örneğine tekrar değinmek gerekir. Engels’e göre Balzac kralcı da olsa yarattığı karakterlerde gönülden desteklediği insanları acımasızca eleştirir ve bu da Balzac’ı politik görüşünden uzakta başarılı bir yazar yapar (Engels, 2016: 51). Engels gerçekçiliğe ve tip sorununa dair bir diğer yorumunu ise Minna Kautsky’nin *Old and New* isimli romanı üzerinden yürütür. Eserde tuzlalardaki işçilerin hayatlarını ustaca anlattığı ve her bir karakterin (tip) özenle belirlenişi için Kautsky’i tebrik eder ancak onu da bir karakter üzerinden görüşünü belli ettiği gerekçesi ile eleştirir.

Marx ve Engels’in sözlerinden çıkarımla gerçekçiliğe dair yorumları bu şekildedir. 1934’e kadar bu ekseninde devam eden tartışmalar, 1934 yılında Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi’nde “Sosyalist Gerçeklik” kabulü ile başka başlıklar altında yürütülür (Bloch vd. 2004: 7). Tartışmayı yürüten kuramcılarının hepsini ele almak çalışmanın sınırlarını aşacağından dolayı tartışma yalnızca Lukacs ve Bloch temelinde yürütülecektir.

Toplumdaki değişimler ve dönüşümlerden dolayı Marksizm’in de kendin yenilemesi gerektiğine inanılır ve bunun da ancak eleştirel bir analiz ile mümkün olacağı dile getirilir. Bu sebeple gerçekçilik tartışmaları “dışavurumculuk” temelinde şekillenir. 1938 yılında patlak veren bu tartışmanın sebebi faşizmin yayılmasıdır (Bloch vd. 2004: 9). Lukacs’a göre dışavurumcular gerçekliğin özünü yakalayıp, kendi tutkularını dile getirip sözcükleri dışavurumcu bir şekilde kullandıkları sebebiyle daha öznel bir anlatıma sebep olur. Tartışmanın fitilini ateşleyen isim olarak Lukacs gösterilir. Ancak

“dışavurumculuk” tartışması gerçekliğin ve ideal tipin sınırlarını aşmış sonuç olarak da modernizme dair her şeyi içine almıştır (Bloch vd. 2004: 301). Bu noktada yapılan tartışmalara değinilmesi gerekir. Bloch ve Lukacs “dışavurumculuk” üzerinde bir hayli tartışmalar da ortak noktada buluşmamışlardır. Lukacs’ın estetik anlayışında sanat nesnel olanı yansıtmalıdır. Bloch’a göre ise Lukacs’ın bu tutumu yanlıştır. Bloch dışavurumculuğun içerisinde barındırdığı deneyimin tarih yönünden daha kıymetli olduğunu savunur (Bloch vd. 2004: 25). Gerçeklik yönünden ayrıldıkları nokta Bloch’un dışavurumculuğu eserin değil insanın temel alındığı, sanatçının gerçek için yüzeysel olanda yaptığı bir yıkım olarak ele almasıdır. Yani dışavurumculuk Bloch için dünyada verili olan şeyleri parçalayarak kendilerine göre tekrar kurgulayan sanatçıların girişimidir ve burada amaç gerçekliğin tasvirini yapmak, ilişkilerdeki kopmaların ve çatlakların aralarında yeni olanı bulmaktır (Bloch vd. 29-53). Lukacs, Bloch’un dışavurumculuğunu oldukça öznel bulur ve gerçeklik tartışmasını “bütünlük” ve “tipiklik” üzerinden yürütür. Lukacs’a göre edebiyat nesnel gerçeklik nasılsa öyle kavrayıp yansıtmalı ancak yüzeyde görüneni edebi form içerisinde yeniden şekillendirmelidir (Bloch vd.: 62). Bloch’a atıfta bulunan Lukacs “sorunun özü görünüm ile özün diyalektik birliğini doğru olarak anlamak” açıklaması ile problemin ne olduğunu dile getirmiştir. Lukacs’a göre bir sanat veya edebiyat eserine iyi diyebilmek için o eserin toplumcu olması gerekir ve bu eserin iyi olup olmadığına dair en önemli bulgu yapıdaki estetik özelliklerdir. Bu eserler toplumcu ideolojiye yardımcı olmalıdır (Moran, 2005)

Eagleton Lukacs’ın gerçekçilik anlayışını, gerçekçi bir yapıtın insanı doğa ve tarih ile ilişkilendirerek tarihin “tipik”⁴ yönlerini somutlaştıracağı şeklinde özetler (Eagleton, 2014: 43-44). Toplumcu gerçekçi Lukacs Sovyet edebi eserlerini “tipik”

---

⁴ Terry Eagleton “Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi” isimli çalışmasında “tipik” kelimesi “karakteristik” olarak çevrilmiştir.

olanı yansıtmadığı gerekçesi ile eleştirir (Moran, 2005: 60). Ancak gerçekçiliği yöntem olarak temele koyduğu gerekçesiyle Bertolt Brecht tarafından oldukça fazla eleştiriye maruz kalmıştır. Çünkü Brecht'e göre bu şekilde düşünülerek tarihle ters düşülmektedir (akt. Kula, 2014). Öte yandan Ernst Fischer konu ile ilgili daha yakın sayılabilecek bir tarihte sanat ve gerçekçilik üzerine olan kuramını dile getirmiştir. Fischer'e göre toplumcu gerçekçilik yerine "toplumcu sanat" ifadesinin daha uygun olacağını, meselenin gerçekçilik değil gerçeğin yansıtılmasında toplumcu bir gözle bakabilmek olduğunu söyler (akt. Moran, 2005: 64)

Kuramsal çerçevede değerlendirilecek olursa, Marksist estetik 1960'lı yıllara kadar yansıtma temelinde şekillenmiştir ancak 1960'lı yıllarda Althusser'in kurucusu olduğu "üretim olarak sanat" anlayışı hâkim olmuştur.

2.4. Üretim Olarak Sanat

1960 sonrasında üretim olarak sanat anlayışı, Marksist estetik tartışmalarındaki son aşama olarak görülebilir. Tartışmayı başlatan isim Louis Althusser "ideoloji" sorunu üzerine yoğunlaşır ve toplumsal gerçeklik ve toplumdaki değişimlerin sebebi olarak yalnızca ekonomik sebeplerin düşünülmemesi gerektiğini söyler. Önceki dönem Marksist kuramcılarında Plehanov için edebiyat ideoloji ilişkisi mekanik bir ilişki, Lukacs için bu ilişki diyalektik bir ilişkidir. Althusser'e göre sebep hem ekonomik düzeyde hem de ideolojik ve politik düzeyde düşünülmelidir. Marksist kuramcılar başlığı altında tartışılan "ideolojik aygıtların" görevi egemen ideolojiyi benimsetmektir. Ancak bu noktada ideolojinin edebiyat ile olan ilişkisine dönmek gerekir. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi Marksist estetik anlayışı edebiyatı alt yapının bir parçası olan ideolojinin yansıması olarak görür. Althusser ise bu ilişkiye farklı bir açıdan yaklaşır. Edebiyat bir çeşit üretimdir ve aynı zamanda ideolojinin ürüne dönüştürülmüş halidir (Moran, 2005: 66). Edebiyatın hammaddesi ideolojidir ve edebiyat ideolojiyi

edebi yollarla dönüştürerek ona görünürlük kazandırır. Bu sebeple de kişiler olaylara, başka hayatlara kendilerine öğretilen bakış açısı ile yaklaşırlar.

Althusserci bu yaklaşımın günümüzdeki temsilcileri olarak Macherey ve Eagleton gösterilebilir. Macherey de edebiyat için “üretim” kuramını benimsemiştir; sanatçı da hali hazırda var olan bir şeyi malzeme yapıp, bunları işleyip dönüştürdüğü için sanatı bir üretim olarak görmüştür (Moran, 2005: 67). Bu dönüşüm de günlük hayatta varlığını fark etmediğimiz ideolojiye açıklık kazandırır. İdeolojinin açıklayamayacağı şeyler eserde açıklık kazanır ve bu durum eserde boşluklar ve suskunluklar ile karşımıza çıkar (Moran, 2005: 67). Macherey’e göre ideolojiyi görünür kılan da budur. Eagleton da “Eleştirinin işlevi, metnin tamamlanmamışlığı içinde, metnin asıl ilkesini oluşturan bu söylenmemişlerin ideolojisi açıklamaktır”⁵ diyerek Macherey’in izinden gittiğini belli etmiştir (Eagleton, 2014:17).

Macherey ve Eagleton’ın klasik kuramcılardan farklı olarak söyledikleri diğer bir şey ise eleştirmenin görevinin metinde tutarlılık araması değil metindeki tutarsızlıkları görmesi olduğudur. Bu noktada da eserde tutarlılık arayan Lukacs ile ters düşerler. Althusserciler için “üretim” kavramı iki noktada değerlendirilir. İlki ideolojiyi dönüştürerek üretilen sanat eseridir ve bu edebiyatın üstyapısıdır. İkincisi ise edebiyatın alt yapısı denilebilecek, ürünün hazırlanıp, baskı ve dağıtım süreçlerinden geçtiği süreçtir (Moran, 2005: 70-71). Moran’a göre edebiyatın ideolojiyi nasıl dönüştürdüğü kendi altyapısını oluşturan üretim tarzı kapsamında hala cevap bulamamıştır ve bu sorun Marksist eleştirmenlerin ele alması gereken en önemli sorunlardandır (Moran, 2005: 71).

---

⁵ Terry Eagleton “Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi” sayfa 17, 4 numaralı dipnot.

2.5. Marksist Edebiyat Eleştirisi

Bir edebi eser hangi bağlamda okunursa çıkarımları da o yönde olur. Bu sebeple bir edebi eseri okurken yol haritası çıkarmak son derece önemlidir. Çalışmanın da konusu olan proleter edebiyat içinde bir sınıfı, o sınıflar arasındaki çatışmayı ve bunun sonucunda meydana gelen dönüşümü barındırır. Bu da çalışmadaki Marksist edebiyat eleştirisini olanaklı hale getirir. Bu başlık altında Marksist edebiyat eleştirisinin nasıl olması gerektiğine dair bir tartışma yürütülecek ve çalışmada Marksist terminolojiden faydalanılacak kavramlar sunulacaktır.

Marksizm 19. yüzyılda meydana çıkmış ve sonraki yüzyıllarda gelişmeye devam etmiştir. Karl Marx ve Friedrich Engels ile başlayan Marksist teori, Vladimir Lenin, Leon Troçki, Lukacs, Antonio Gramsci, Terry Eagleton, Raymond Williams gibi isimlerin farklı yorumları ile değişmiş veya gelişmiştir. Bahsedilen isimlerin Marksist eleştiriye katkısı oldukça büyüktür. Bu isimler edebiyatın toplum ve siyasetteki yerini incelemiş, edebi eleştiriye dair fikirlerini yazılı alanda dile getirmişlerdir. Marksist görüşün modern düşünce sisteminde yarattığı radikal etkiler nedeniyle Milne 1930'lardan sonraki feminizm, yapısalcılık, varoluşçuluk gibi akımların Marksizm'den geldiğini ileri sürmüştür (Milne, 1996: 17).

Karl Marx'ın *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı* kitabının önsözündeki “insanların varlığını belirleyen şey bilinçleri değildir: tam tersine, onların bilincini belirleyen toplumsal varlıklarıdır” (Marx, 2011: 25) cümlesi Marksist düşüncenin temeli olarak yorumlanabilir. Marksist düşüncenin temelinde, insanların sosyal ve ekonomik durumlarının kişinin düşünce tarzını şekillendirdiği vardır. Kısaca sistem ekonomik ve sosyal durumun ürünüdür. Marksist teorisyenler ve eleştirmenler de Marksist edebiyat eleştirisini bahsi geçen bu olgular üzerinden geliştirmişlerdir.

Geliştirilen Marksist edebiyat eleştirisinde kullanılan Marksist terminolojiye değinilecek olursa bunların ilki sınıf ve sınıf çatışmasıdır. Sınıf çatışması Marksist düşüncenin temelini oluşturmaktadır. Marksizme göre toplumda sosyal ve ekonomik duruma göre oluşmuş burjuva, küçük burjuva, proletarya gibi sınıflar vardır. Sınıf ayrımı da bireyin düşünce ve yaşam tarzını o sınıfa göre şekillendirir. Sınıfın oluşumundaki ekonomik ve sosyal ayırım eşitsizdir ve bu bir süre sonra sınıflar arası çatışmaya sebep olur. Marksizme göre tarih denilen şey sınıf çatışmasının tarihidir. “Gerçeklik”, Marksist edebiyat eleştirisinin temelidir. Marksist edebiyat eleştirisinin kurucularından kabul edilen Plehanov’a göre de sanat ve edebiyat toplumsal ilişkilerin ürünüdür ve sınıflara göre şekillenir. Dolayısıyla topluma dair bir şeyler söyleyen bir sanat eseri, yalnızca estetik kaygı ile üretilenden çok daha önemlidir (Freville & Plehanov, 1991).

Kapitalizmin eleştirisi de bir edebi eseri Marksist bakış açısıyla analiz ederken kullanılacak diğer kilit noktadır. Kapitalizm, eşitsiz sınıf oluşumuna sebep olur ve toplumdaki bütün sorunların çıkış noktası esasında budur. Bu sebeple bir edebi eser üzerinde kapitalizm eleştirisi yapabilmek de Marksist edebiyat anlayışının olmazsa olmazıdır.

Marksizm çok sayıda düşünürün, yazarın veya eleştirmenin çalışma alanına dâhil olmuştur ve hepsi de Marksizme dair farklı, kimi zaman da birbiriyle çatışan söylemlerde bulunmuşlardır. Tüm karşıtlıklara rağmen bahsi geçen düşünürler, yazarlar ve eleştirmenler Marksist düşüncenin içerisinde sınıf sömürsünü, işçi devrimini, tarihsel materyalizmi ve kapitalizmin eleştirisini barındırdığı görüşünde hemfikirlidir.

Yapılan bütün bu ayrımlar dışında tartışılan konulardan bir diğeri ise Marx ve Engels’in bütünlüklü bir edebiyat kuramı oluşturmadığı ancak tarihe, ekonomiye veya siyasete dair yaptıkları konuşmalar içerisinde edebiyata yer verdikleri ve bunun da Marksist edebiyat anlayışı için temel oluşturduğudur. Eagleton da Marksist edebiyat

yaklaşımı için “sanat ve edebiyata ilişkin yorumları, geliştirilmiş pozisyonlardan daha ziyade göndermelere göz kırpyordu, dağınık ve parçalıydı” (Eagleton, 2014: 16) yorumunda bulunur. Berna Moran’a göre Marx ve Engels estetik üzerine hiçbir eser yazmamış ancak diğer eserlerinde edebiyat veya sanat üzerine yaptıkları yorumlar Marksist kuramcılar için çıkış noktası olmuştur ve sanatı ekonomiye bağlamakla bir temel ilke oluşturmuşlardır (Moran, 2005: 42).

Bu konuya dair diğer bir yorum da Michel Lequenne’nin, *Marksizm ve Estetik* isimli çalışmasında görülmektedir. Lequenne’nin çalışmasında, François Champarnaud’un değerli kıyımlar diye nitelendirdikleri dışında Marx ve Engels’in edebiyat üzerine pek de bir şey yazmadığı dile getirilmektedir (Lequenne, 2000: 35). Lequenne’nin “değerli kıyımlar” tamlamasıyla Marksist görüşün temelini oluşturan alt yapı, üst yapı ve ideoloji tartışmalarını kastettiği düşünülebilir.

Marksist eleştirinin bu kadar geniş yelpazeye sahip olması edebiyat eseri değerlendirme açısından hem avantaj hem de dezavantaj oluşturur. Bu geniş yelpazede farklı teoriler barındırdığı için bir edebi esere farklı noktalardan bakılıp, farklı yorumlarda bulunulabilir. Kısacası dogmatik değildir. Diğer yanda ise bu geniş yelpazedeki teorik bolluk yorumlamada tutarsızlığa sebep olabilmektedir. Tüm bu ikilemlere rağmen John Berger’in de dile getirdiği gibi “Marksizm hala çok sayıda kültürel eleştirinin hâkimidir” (Berger, 1995).

2.5.1. Sınıf, Edebiyat, Alt Yapı- Üst Yapı ve İdeoloji

Çalışmanın konusunun Japon Edebiyatında işçi sınıfının temsili olması ve Marksist edebiyat eleştirisi temelinde şekillenmesi sebebiyle “sınıf” teorilerine yer vermek çalışmayı anlamlı kılmak açısından son derece önemlidir.

Sınıf çok sayıda kuramcının tartışma konusu olmuştur. Çalışmada tüm kuramlara yer vermek mümkün olamayacağından dolayı ilk olarak Marx’ın sınıf

anlayışı ile açıklanmaya başlanacaktır. Erbaş (2017:9)'ın *Sınıf Çalışmalarında Kültür ve Gündelik Yaşamın Yükselişi* isimli çalışmasında dile getirdiği gibi Marksist perspektifin hâkim olduğu bir sınıf çalışmasında sınıfın yapısı anlaşılacak isteniyorsa ekonomik faktörler ve kültür-gündelik yaşam bir arada değerlendirilmelidir.

Korkut Boratav (2005:11) ise Marx'ın sınıf anlayışını, sınıfın üretim ilişkilerinden türediği ve buna göre şekillendiği şeklinde yorumlamıştır.

Burjuvazi deyince, toplumsal üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulunduran ve ücretli emeği sömüren modern kapitalistler sınıfını anlıyoruz. Proletarya deyince ise, kendi mülkiyetinde üretim aracı bulunmadığından yaşayabilmek için işgücünü satmak zorunda olan modern ücretli işçiler sınıfını anlıyoruz (Marx&Engels Komünist Manifesto Dipnot)

Yine Komünist Manifesto'da geçen "Bugüne kadarki bütün toplumların tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir." (37. Sf) ifadesinin bugüne kadar süren sınıf analizinde önemli yeri vardır. Burada Marx'ın *sınıf mücadelesi* tamlamasındaki "*mücadele*" sözcüğünün karşılığının Marksist terminolojide "*savaş*" olduğunu söylemek mümkündür.

Özgür yurttaş ile köle, patrisian ile pleb, baron ile serf, lonca ustası ile kalfa, sözü kısıyası ezen ile ezilen sürekli karşı karşıya gelmişler, her seferinde ya toplumun tümüyle devrimci bir dönüşüme uğramasıyla ya da çatışan sınıfların ortak yıkımıyla sonuçlanan, kimi zaman gizli den gizliye kimi zaman açıktan açığa, ama dur durak bilmeyen bir mücadele içinde olmuşlardır (Marx&Engels, 2014:60).

Marx özellikle Sanayi Devrimi sonrasında odaklanarak kapitalizmin sınıflı bir toplum oluşturduğunu düşünmüştür ve sınıfları ikiye ayırmıştır. Bunlardan ilki üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf ki buna burjuva sınıfı denilebilir. Diğeri ise işçi sınıfıdır.

Burjuvazi deyince, toplumsal üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulunduran ve ücretli emeği sömüren modern kapitalistler sınıfını anlıyoruz. Proletarya deyince ise kendi mülkiyetinde üretim aracı bulunmadığından, yaşayabilmek için işgücünü satmak zorunda olan modern ücretli işçi sınıfını anlıyoruz (Marx&Engels, 2014).

Marx'ın sınıf anlayışını üretim tarzı ile eşitlemek mümkündür. Sınıf üretim tarzına göre şekillenir; dolayısıyla genel geçer bir sınıf kuramından bahsetmek mümkün değildir

(Harvey, 2002:151). Üretim tarzı ve sınıf arasındaki bu ilişkide Marx'ın üretim tarzı dediği şey aslında kapitalizmdir ve sermayeyi (kapitali) elinde bulunduran kişiler kapitalisttir ki bunların da amacı sermayeyi daha da büyütme'dir (Wallerstein,2012: 15-16).

Marx *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı* isimli çalışmasının önsözünde entelektüel hayat tarzını belirleyen şeyin maddi hayattaki üretim tarzı olduğunu vurgular (Marx, 2011: 25). Ekonomik temeli temsil eden alt yapı entelektüel yaşamı temsil eden üst yapı üzerinde belirleyicidir. Marx'ın belirleyici alt yapı ve belirlenmiş üst yapı ayrımının Marksizmin temelini oluşturduğu söylenebilir. Entelektüel hayat tarzı, içerisinde sanatı ve edebiyatı da barındırır. Raymond Williams Marksist bir edebiyat eleştirisinde “belirleyici alt yapı ile belirlenmiş üst yapı” (Williams,1990: 63) önermesinin öncelikli olması gerektiğini savunur. Bu değerlendirme de Marksist edebiyat eleştirisinin nasıl olmasına dair kuramsal bir çerçeve çizerken oldukça yol göstericidir.

Marx “maddi üretimin gelişmesi ve sanat üretiminin gelişmesi arasında eşit olmayan bir ilişki vardır” (Marx, 2011: 269) demiştir. Eagleton da tam bu noktadan hareketle Marx'ın Antik Yunan'a dair verdiği örneğe değinir ve *alt yapı üst yapıyı belirler* önermesinin her zaman doğru sonuç vermeyeceğini vurgular (Eagleton, 2014: 23). Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı* isimli kitabının giriş kısmında bazı sanatların maddi üretimden ve toplumun gelişmişliğinde bağımsız bir biçimde var olduğunu, bunun da en iyi örneğinin Yunanlılar ve Shakespeare olduğunu dile getirir (Marx, 2011: 269). Marx'a göre bunlar birer klasiktir ve asla tekrarı olmayacaktır. Ancak burada Marx için bir zorluk vardır ve bu zorluk eserin toplumsal gelişiminin anlaşılması değil, yıllar geçmesine rağmen bize hala estetik açıdan keyif vermesidir (Marx, 2011: 271). Devamında tarihsel materyalizme ters düştüğü gerekçesiyle oldukça eleştiriye maruz kalan “çocuk” benzetmesiyle devam eder:

Bir adam çocuksuluğa düşmeden çocukluğa dönemez... İnsanlığın tarihsel çocukluğu bir daha asla dönülmeyecek olan insanlığın o güzel açılma dönemi, niçin bizi sonsuzluğa kadar büyülemekte devam etmesin? Huysuz çocuklar vardır. Antik çağın birçok halkı, bu kategoriye girer. Yunanlılar normal çocuklardı. Onların sanatının bizi büyülemesi...yeteri kadar olgunlaşmamış toplumsal koşulların hiçbir zaman geri gelemeyeceği gerçeğine bağlı bir büyülemedir (Marx, 2011: 271).

Eagleton Marx'ın eleştirilmesine karşılık olarak bu benzetmenin yanlış anlaşılmasının sebebinin metnin bütün olarak değil bahsi geçen kısmın öne çıkarılıp okunması olarak gösterir ve devamında şunları ekler:

Marx'ın iddiası, Yunan toplumunun gelişmemiş olmasına *rağmen* değil, tam da gelişmemiş olmasından *ötürü* büyük bir sanat oluşturmaya muktedir olduğudur. Antik toplumlarda, kapitalizmin bildiği “işbölümü” ayrılaşmasından, “nicelik” in “ nitelik ”i meta üretimiyle sonuçlanacak biçimde ezip geçmesinden ve üretici güçlerin hiç durmayan sürekli gelişiminden söz edilemez. Yunan toplumunda belirli bir “ölçü” ya da uyum, yalnızca insan ve doğa arasında söz konusuydu; tam da Yunan toplumunun *sınırlı* doğasına bağlı bir uyum. Yunan dünyasının “çocuksuluğu” çekicidir; çünkü belirli ölçülü sınırlar içerisinde gelişmiştir (Eagleton, 2014: 26).

Eagleton Marksist edebiyat eleştirisine getirilen yorumların yalnızca ekonomik ilişkilere indirgenmesini, yani *altyapı üstyapıyı belirler* önermesini *mekanik ilişki* olarak yorumlar. Marx'a göre bazı dönemlere bakıldığında sanatın şekillenmesinde maddi gelişmelerin hiçbir alakası yoktur (Marx, 2011: 269). Destanın bununla ilgili en güzel örnek olduğunu da ekler ve Eagleton da destanın gelişmemiş toplumlarda ortaya çıktığını, dolayısıyla maddi koşullar ile edebi üretimin birbirinden bağımsız olduğunu, Marx'ın yalnızca sanatsal ve maddi üretim ilişkisinin eşit olmadığını anlatmak istediğini vurgular (Eagleton, 2014: 25). Marksist bir eleştirinin yalnızca ekonomiye indirgenmesi Engels'i de oldukça rahatsız eder:

Politik, hukuki, felsefi, dini, edebi, sanatsal vb. gelişme, iktisadi gelişmeye dayanır. Ama bütün bu alanlar birbirlerine ve aynı zamanda iktisadi temele tepkide bulunurlar. Yalnız iktisadi durumun her şeye yol açtığını ve yalnız onun etkin olduğunu, başka her şeyin edilgin olduğunu söylemek doğru değildir. Aslında, sonunda her zaman kendini ortaya süren iktisadi gereklilik temeli üzerine karşılıklı etki ve tepki vardır (Engels&Marx, yıl, s:17).

Herhangi bir edebiyat eserinde toplumsal dönüşümü anlamak için dönüştürücü gücün ne olduğunu bilmek gerekir. Yazarın iç dünyası ve yazmasındaki amaç kadar ideolojisi de bilinmesi gereken diğer bir unsurdur. Tabii ki bu, yazarın edebi eseri ideolojisini savunmak için yazdığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Burada anlatılmak istenen yazarın ideolojisini eserin içine üzeri kapalı bir şekilde yerleştirmesidir. Eagleton da Williams gibi altyapı üstyapı ayırımına değinir ancak tartışmasını ideoloji üzerinden sürdürür. Edebiyattaki ideoloji konusu ile en çok Marksist eleştirmenler ilgilenir. Bu noktada Marksizmin ideoloji anlayışının tanımlanmasında fayda vardır. Eagleton'ın tanımına göre:

İdeoloji, ilk etapta bir öğretiler kümesi değildir; sınıflı bir toplumda insanların yaşadığı roller, değerler, onları toplumsal işlevlerine bağlayan ve böylelikle bir bütün olarak toplumun doğru bilgisine ulaşmalarına engel olan düşünce ve imgeler anlamına gelir (Eagleton, 2014: 30-31).

Eagleton, göre üretim güçleri ve üretim ilişkilerinin ekonomik altyapıyı oluşturduğunu ve bu altyapının da üstyapıyı beraberinde getirdiğini söyler. Altyapı üstyapı üzerinde belirleyicidir ve üstyapı denilen şey içerisinde *toplumsal bilincin belirli biçimlerini* barındırır ki bu da ideoloji olarak tanımlanır ve üstyapı egemen güçlerin ideolojisini temsil eder (Eagleton, 2014: 20). Sanat ve edebiyat üstyapı içerisinde yer alır ve belirlenmiş bir ideolojinin göstergesi olur (Eagleton, 2014: 19-20). Bu da sanatın ve edebiyatın toplumun ideolojisinin bir parçası olduğu, toplumsal bir süreci yansıttığı şeklinde yorumlanabilir. Marksist edebiyat eleştirisine önemli katkılarda bulunan Raymond Williams *Marksizm ve Edebiyat* isimli eserinde Marksist eleştiriyi dil, kültür, ideoloji gibi kavramlar ışığında tartışır ve Marksist edebiyat kuramını incelerken de alt yapı ve üst yapı ayırımının dikkate alınması gerektiğini vurgular (Williams, 1990: 63). Marksizmin edebiyatı toplumdaki ekonomik ve tarihsel ilişki içerisinde düşünme çabasını “düzensiz bir çaba” olarak görür ve edebiyatın yalnızca ideoloji bağlamında düşünülmesini Marksizmin statüsü açısından tehlikeli olduğunu dile getirir (Williams,1990: 45).

Eagleton da *Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi* (2014) isimli eserinde Marksizm ve edebiyat ilişkisini incelerken benzer ayrımlar yapar ve bu eleştiri biçimini anlamının en doğru yolunun Marksist eleştirinin geçmişine doğru bir yolculuğa çıkarak değişimin haritasını çıkarmak olduğunu savunur (Eagleton, 2014: 8). Eagleton'a göre Marksist eleştiri, bir romanın yayınlanış biçimine ve işçi sınıfına değinilmesine indirgenebilecek bir edebiyat sosyolojisi olarak düşünülemez.

Edebiyat ve ideoloji ilişkisi ile ilgili iki görüş vardır. Bunlardan ilki edebiyatın ideolojiden başka bir şey olmadığı, ikincisi ise Ernst Fischer (1969)'in de savunduğu gibi onu kalıplara sokmaya çalışan ideolojiye meydan okuyarak var olduğudur (Eagleton, 2014: 31). İleriki sayfalarda daha detaylı anlatılacak olan, Althusser ve Troçki gibi isimler de ikinci görüşe daha yakın olan isimlerdir. Bu isimler ideolojinin edebi eserde varlığını kabul edip bir edebi eserin yalnızca ideolojiden ibaret olmadığını savunurlar. Eagleton'a göre hiçbir sanat veya edebiyat eseri gökten inmemiştir ve her edebiyat eserinin ardında mutlaka bir yaşanmışlık vardır (Eagleton, 2014: 20). Louis Althusser ise bu ilişkiyi fazlaca mekanik bulur ve sanat ile ideolojinin iç içe ama bir o kadar da mesafeli olduğunu savunur (Althusser, 2004). Troçki ise *Edebiyat ve Devrim* (1989) isimli çalışmasında sanatın konfora ve refaha ihtiyaç duyduğunu söylemiş, kapitalist toplumlarda bunun mümkün olmadığını, sanatın metalaştığını ve ideolojinin de yıkıcı bir etkisi olduğunu belirtmiştir.

Özetle Marksist bir edebiyat eleştirisinde sanat ve edebiyat üst yapının bir parçasıdır ve ekonomik alt yapı ile sınırlandırılmayacak kadar karmaşık bir sürecin ürünüdür. Bu süreçte kurulan ve seçme şansının olmadığı, toplumsal ilişkilerin bir sonucu olan ideoloji de bir edebi eserin ortaya çıkışında ve içeriğinde oldukça etkilidir. Buradan hareketle varılacak en önemli sonuç bir edebiyat eserinin ortaya çıkmasında yazarın o çağdaki toplumsal ilişkilerinin büyük etkisi olduğudur. İdeoloji denilen şey de bu toplumsal ilişkilerin ürünüdür ve bir edebiyat eseri bu ilişkiler sonucu ortaya çıkar.

Yazarın düşünce biçimi, kurduğu ilişkiler temelinde şekillenir ve bunun da en iyi yansıtıldığı alan edebiyat ve sanattır. Diğer bir deyişle edebi eser konjonktürel bir üründür, sosyal ve siyasi temelde retrospektif bir okuma yapma imkânı da sunar.

2.5.2. Marksist Kuramcılar: Plehanov, Lunaçarski, Trotsky, Lukacs, ve Althusser

Marksist edebiyat eleştirisinin kuramsallaşmasına en büyük katkı *Komünist Manifesto*’yu Rusçaya çevirerek önemli bir adım atan Georgi V. Plekhanov tarafından yapılmıştır. Freville, Plehanov için “henüz kurulmamış bir estetiğin, Marxçı estetiğin temel taşlarını koymuştur” ifadesinde bulunur. Berna Moran ise Marksist eleştiriyi ilk defa Plehanov’un estetik kuram haline getirdiğini ve alt yapıyı, sanatın doğuşu, sınıf – sanat ilişkisini açıklamak için kullandığını dile getirir (Moran, 2005: 47).

Plehanov Marx’ın altyapı – üstyapı ayırımıdan yola çıkarak edebiyat ve sanatta da belirli bir sınıfın ideolojisinin egemen olacağını savunur (Plehanov, 1987: 9). Edebiyat değerlendirmelerinde sosyolojik göz ile bakabilmenin önemini her fırsatta vurgulayan Plehanov, eleştirmenin görevini “ belli bir eserdeki fikri sanat dilinden sosyolojik dile çevirmek” olduğunu dile getirir. Plehanov edebiyatın sosyoloji ve tarih ile ilişkisini her fırsatta vurgular ve eleştirilerini ağırlıklı olarak ideoloji üzerinden yapar.

Plehanov’un ardından sosyalist sanat üretimini savunan Anatoli Lunaçarski ele alınmalıdır. Ekim Devrimi’nin ardından Lunaçarski sosyalizmin kurulmasında edebiyatın ve edebiyat eleştirisinin rolünü tartışır. Lunaçarski öncelikle sanat ve ideoloji arasındaki ilişkiyi inceler ve sonrasında da bu bağlamda içerik analizi yapar. Marksist eleştirmenlerin ağırlıklı olarak ideolojiyi tartışmasının yanlış olduğunu savunur (Lunaçarski, 1993: 31). Lunaçarski’ye göre Marksist bir edebiyat eleştirisi edebi eseri bir ayna gibi görmemeli, eseri bir toplumsal olaymış gibi irdelemelidir (Lunaçarski, 1993: 37). Lunaçarski yaklaşımını şu şekilde dile getirir:

[...] Marksçı eleştirmen çözümlemesini önce yapıtın “içeriği” üzerinde ve onda yansıyan “toplumsal öz” üzerinde yoğunlaştırır. İçeriğin şu ya da bu toplumsal kümeyle

bağlantılarını saptar, yapının toplumsal yasama yapabileceği etkiyi hesaplar; sonra da biçimi gözden geçirir, onun temel amaçlarıyla uyup uymadığına bakar, yani anlatımın üstün gücü ile içeriğin okurlarla iyice özümlenip özümlemediğini irdeler (Lunaçarski, 1993: 46).

Lunaçarski tam anlamıyla bir kuram oluşturamasa da “içerik” ve “toplumsal öz” belirlenmeleriyle Marksist edebiyat eleştirisine önemli katkılarda bulunmuştur. Marksist edebiyat eleştirisinde odak noktası olan “gerçeklik” Lunaçarski’nin de gündemini meşgul eder, gerçeğin yansıması olarak görülen eserlerden ziyade, gerçek denilen şeyin kurmaca bir eserde de görülebileceğini dile getirir (Lunaçarski, 1993: 38).

Devrimden sonra Rusya’da ortaya çıkan, proleter kültürü anlatmak amaçlı kurulan Proletkült, dönemin Kültür Bakanı olan Lunaçarski’nin de sempatisini kazanır (Eagleton, 2014: 54-55). Proletkült sanatı işçi sınıfının en önemli silahı olarak görür ve burjuva kültürünü tamamen reddeder (Eagleton, 2014: 55). Eagleton’un da dile getirdiği gibi Lunaçarski Proletkült’ü destekler ancak devrime karşı olmayan bütün sanat biçimlerini benimseyip, desteklediğini belirterek sanatı dönem yazarlarına göre daha geniş yelpazede değerlendirdiğini gösterir.

Edebiyat alanında kuramsal çerçevede değerlendirilecek ağırlıkta bir yazını olmamasına rağmen, edebiyat başlığı altında değinilmesi gereken bir diğer isim ise Lenin’dir. Edebiyatın ihtiyaç duyduğu şeyi “işçi sınıfı ile koparılmaz bir bağ” olarak tanımlar ve partizan edebiyata çağrı yapar (Eagleton, 2014: 56). Lenin’e göre taraf olmak bir zorunluluktur. Lenin’in partisiz yazarları lanetlediği söylemler çok sayıda eleştirmen tarafından düşmanca olduğu gerekçesiyle eleştirilir. Eagleton ise Lenin’in yanlış anlaşıldığını, partinin kuramsal metinlerini kastettiğini dile getirir. Freville de Lenin’in gazetelerde partiyi destekler nitelikte yazı yazarların partiye katılmalarını istediğini söyleyerek, duruma açıklık getirmeye çalışır (Freville, 1968:24). Eagleton’a göre Lenin edebiyat alanında tutucu, kültürel alanlarda açık görüşlüdür (Eagleton, 2014: 57).

Marksist edebiyat eleştirisinde değinilmesi gereken diğere önemli isim olan Troçki çalışmalarına devrimden önceki ortamda sanatın varlığını incelemek ile başlar. Troçki Marksist yazınsal eleştirinin kurucusudur denilebilir (Bressler, 2017: 279). Troçki'ye göre eserin içeriğinin devrimci olmasına gerek yoktur. Yalnızca partinin içerikte belirleyici olduğu bir edebi eseri değil, devrim fikrine yakınlık duyan partisiz yazarları da kucaklamak gerektiğini savunur. Fütüristleri ve biçimcileri eleştirirken Marksist eleştirinin içeriğe önem atfettiğini ön plana çıkarmış olsa da biçimi de incelikli bir biçimde çalışmalarına dâhil eder. O dönemde fazlasıyla odak noktası olan proleter kültüre dair ise (Marksist bir bakış açısıyla) egemen gücün kendi sanatını ve kültürünü yaratacağı, yöneten partinin varlığında istenilen doğrultuda bir proleter kültürün yaratılmasının imkânsız olduğu yorumunda bulunur (Troçki, 1989: 154). Lenin ve Lunaçarski'nin sempati duyduğu Proletkült'ü ise kaba ve aceleci bulur. Troçki'ye göre asıl ölçülmesi gereken Proletkült'ün işçi sınıfının edebiyattaki yerini ne hızla yukarı taşıdığı değil, bu süreçte işçi edebiyatına ne oranda katkıda bulunduğudır (Trotsky, 1989: 171). Troçki proleter kültürün var olduğunu kabul eder ancak bunun proleter sanat anlayışından tamamen farklı olduğunu düşündüğü için proleter sanat kültürünün oluşturulması gerektiği konusunda ısrarcı olur. Troçki eleştirilerinde Marksist yöntemin sanat alanında yeni çıkarımlar elde etmek için yol gösterdiğini ancak sanatın kendi imkânını kendisi yarattığından ötürü yöntemlerinin Marksist yöntemden farklı olduğunu savunur (Trotsky, 1989: 182). Kısacası Troçki için Marksizm yol göstericidir fakat yöntemi farklıdır.

Marksist edebiyat eleştirisine önemli katkılarda bulunan bir diğere isim ise Macar felsefeci Lukacs'tır. Lukacs teori ve pratiği her zaman iç içe görür. Birçok alanda çalışmaları vardır ancak edebiyatın toplum ve tarih ile ilişkisini ortaya koyması açısından Marksist edebiyat eleştirisinde önemli bir yer tutar. Lukacs romana dair yaptığı çalışmasında romanın değişim sürecini ele alır ve Lukacs'a göre "roman, hayatın

kapsamlı bütünselliğinin artık dolaysızca verili olmaktan çıktığı, anlamın hayata içkinliğinin bir sorun haline geldiği ama yine de bütünsellik terimiyle düşünen bir çağın epiğidir” (Lukacs, 2007: 64). Epik, Lukacs için *bütünsellik* demektir. Lukacs *epik* ile Antik Yunan’ın temel anlatı biçimini, modern olanı yani romanı karşılaştırır. Romanın dönüşümü ile toplumun dönüşümü arasında bir bağ olduğu tezi Lukacs’ın çalışmasının temelini oluşturur. Lukacs işçi sınıfına dair yorumlarında Marx’ın izinden giderek, işçi sınıfının ancak tarihsel bir sınıf bilinci ile hareket ederek burjuva sınıfını alt edebileceğini belirtir. Marx’ın yabancılaşmaya dair söylemlerini de benimser ve üretim etkinliğinin bu yabancılaşma ile zarar göreceğini, dolayısıyla bunun da düşünce parçalanmasını beraberinde getireceğini savunur. Bu da sosyal hayattaki ya da herhangi bir edebi eserdeki bütünlüklü bakışı ortadan kaldırır. Çünkü bu yabancılaşma insanı ya da üretim sürecinde yer alan işçiyi yalnızca izleyici durumuna düşüreceğinden bütünlüklü bir bakış mümkün olmaz (Akt. Metin Çolak, 2011: 101).

Lukacs’ın estetik tartışmalarının temelini oluşturduğu söylenen eserinde Lukacs modern metinlerin insanı içe dönük hale getirdiğini bunun da *tecrit olmuş bir öznelciliğe* (Lunn, 1995: 103) sebep olduğunu dile getirir. Kafka, Joyce gibi isimleri işaret ederek eserlerindeki karakterleri içe kapadıkları gerekçesiyle eleştirir (Lukacs, 2000: 25). Onları Tolstoy gibi isimler ile karşılaştırarak klasik ve modern edebiyat arasındaki farkları ortaya koyar ve modern edebiyatın tekniğini eleştirir. Modern edebiyatın tekniğini ikiye ayırır: İç monolog ve bilinç akışı (Lukacs, 2000: 22). Lukacs’a göre bu teknikler yazarın ideolojisini yansıtmalıdır çünkü bir edebi eserin yazılış amacı yalnızca yazarın ideolojisinin bilinmesi ile anlaşılabilir. Lukacs metinde var olan bazı imge ve simgelerin sınıf çatışmalarını anlamada yol gösterici olduğunu ve alt yapının üst yapı üzerindeki belirleyiciliğini ortaya çıkaracağını düşünür (Bressler, 2017: 280).

Bu noktada Antonio Gramsci'nin kuramına da değinmek gerekir. Lukacs'ın alt yapının üst yapıyı belirlediği konusundaki kabulünü Gramsci karmaşık bir ilişki olarak yorumlar. Gramsci'ye göre alt yapı ve üst yapı arasındaki ilişki karmaşık bir süreçtir. Gramsci'nin kafasını meşgul eden soru burjuvazinin proletarya üzerindeki egemenliğini nasıl sürdürdüğüdür. Bunun cevabını ise *hegemonya* olarak vermiştir. Hegemonya çoğu zaman ideoloji ile aynı anlamda kullanılır. Gramsci, burjuvazinin ekonomik alt yapıyı kontrol ederek üst yapıdaki edebiyat, sanat gibi bütün unsurları belirlediğini bu şekilde de işçi sınıfının beğenisini kazandığını söyler (Bressler, 2017: 282). Bu şekilde kitlelere hitap ederek bireylerin ideolojisini kontrol altına alır. Gramsci'ye göre bu şekilde egemen sınıfın baskısı altında biçimlenmiş bir ideoloji aldatmacadan başka bir şey değildir (Bressler; 2017:283). Gramsci'ye göre edebiyat üst yapının parçası ise edebiyatın asıl konusunun burjuvazi olması gerekir; bütün yollar burjuvazinin belirleyiciliğine çıkıyorsa ve edebiyat üst yapının salt yansıması ise edebiyata dair çalışma yapmaya gerek var mıdır? Bu soruların cevabını Althusser vermiştir. Althusser “edebi ürün üretmeye veya bir edebi ürünü incelemeye gerek var mıdır?” sorusuna cevap ararken üst yapının alt yapı üzerinde etkisi olduğunu ancak edebiyatın yalnızca üst yapıya bağlanamayacağı yorumunda bulunur. Althusser egemen ideolojinin *özneye seslenme* (Bressler, 2017: 284) isimli bir süreç ile halkın düşüncelerini biçimlendirdiğini ve bunu yaparken de egemen sınıf işçi sınıfını bastırmak için polis ve ordu yerine *devletin ideolojik aygıtlarına* vurgu yapmayı tercih eder. Devletin ideolojik aygıtlarını din, öğretim, aile, hukuk, siyasal sistem (partiler), sendika, haberleşme (basın, radyo-televizyon), kültür olarak belirler. Sonuç olarak da işçi sınıfının mutlak zafere ulaşmasındaki en büyük engeli egemen sınıfın hegemonyası olarak görür. Ancak bu hegemonya başka hegemonyaların varlığından dolayı rekabet ortamında hiçbir zaman bir tamamlanmışlığa ulaşmaz (Bressler, 2017: 284). Bu rekabette devrim olasılığı yalnızca işçi sınıfı kendi sanatını icra etmeye başladığında ortaya çıkar. İşçi sınıfı sanat,

edebiyat gibi alanlarda üretmeye başladığı an egemen sınıfa meydan okuyabilir. Althusser işçi sınıfının egemen sınıfa karşı zaferinin silah veya savaş ile değil kendi sanatsal/kültürel üretimleri ile gerçekleşebileceğini savunur.

Farklı başlıklar ile tartışılan edebiyat- sosyoloji ilişkisi bu çalışmada tarihi arka plandan yararlanılarak kurulacaktır. Çalışmanın kuramsal çerçevesi tarihi arka plandan eserin oluşumuna zemin hazırlayan toplumsal olaylara değinerek ve yazarın bu olaylar ile ilişkisi kurularak dolayısıyla yansıtma kuramından faydalanılarak oluşturulacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TARİHSEL ARKA PLAN: JAPONYA'DA İŞÇİ SINIFININ OLUŞUMU

1868 Meiji Restorasyonları, yaklaşık iki yüz yıllık inzivayı sonlandırır ve Japonya'yı bir dünya gücü haline getirir. Hükümet eski feodal kast sistemini yıkar, sanayileşmeye ağırlık verir ve toprak sahiplerini devlete bağımlı kılar. I. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde kırsal bölgelerde çalışan çiftçiler, işçiler küçük fabrikalara yönelir. Fabrika çalışanlarındaki artış beraberinde toplumsal değişimi getirir ve kadınlar ilk kez ücretli işçi olarak istihdam edilir (Donald Keene, 2015). Kadınlara ilk kez böyle bir imkân tanınması onlar için güzel görünse de erkek işverenler tarafından baskıya ve ayrıma maruz kalırlar. Kısacası fabrika işçileri için bu çalışma ortamları uzun çalışma saatleri ve düşük ücret demektir. Şehirlerde fabrikalaşma ve ücretli işlerin yaygınlaşması kırsal kesimlerde işsizliğin artışına sebep olur. Şartlar böyle olunca Japon işçiler şartlarını iyileştirmek için çabalarlar.

1904- 05 Rus- Japon Savaşı sonrasında 1905 yılında Rusya ile imzalanan barış anlaşmasını takip eden iki yıl içinde gemilerde ve madenlerde grevler başlar. Sendikalaşma, hükümetin baskısı ve işçilerin çıkarları gözetilmeksizin hazırlanmış iş yasaları ile engellenir. Baskı o kadar yoğundur ki Japon sosyalistler ve komünistler imparatoru öldürmek için komplo kurdukları gerekçesiyle tutuklanır hatta bir kısmı idam edilir (Keene, 2015).

Yirminci yüzyılın ilk yirmi yılında Tokyo'da yaşayan şehir sakinleri sokaklara çıkar ve Japonya tarihinde görülmemiş kentsel protestolar başlar. 1905 Hibiya İsyanlarından 1918 Piriç İsyanlarına kadar olan sürede çok kez ayaklanan şehir sakinleri polis merkezi, ana akım gazetelerin binaları ve hükümet binalarına saldırılar düzenler. Hedeflerinde özellikle hükümet binaları ve İmparatorluk Japonya'sının sembolü olarak

kurulan kuruluşlar vardır. İsyanların sebebi gelir ve vergiler arasındaki orantısız dağılım sonucu oluşan geçim sıkıntısıdır. Sokak hareketleri de yalnızca şehir sakinlerinin protestoları ile sınırlı kalmaz ve yönetim biçimine karşı olan memnuniyetsizlik toplumun farklı alanlarına da sıçrar. Aynı yıllarda ücretli işçiler iş yerlerinde yeni protesto biçimleri geliştirirler. Ekonominin ağır sanayi kolunu oluşturan birkaç büyük fabrika, tersane ve cephanelikte kendilerince bir protesto geleneği oluştururlar. Elbette ki bu, sendikaların ortaya çıkışından daha önceki döneme denk gelir. Bu dönemde ağır sanayi ve tekstil endüstrilerinde 100'ü aşkın ayaklanma yaşanır ki bunların dokuzu 1902 ve 1917 yılları arasındadır. Bu ayaklanmaların sebebi çoğunlukla iş anlaşmazlığından kaynaklanır. Japonya'da sendikaların kurulması da bu döneme denk gelir. 1912' de Japonya işçileri Tokyo'da Yuukai adını verdikleri sendikayı kurarak dönemin en büyük sendikal hareketini başlatırlar. 1916'ya gelindiğinde ise Tokyo ve Osaka'dan katılan 20.000 üye ile sağlam bir temel oluştururlar. Sendikal hareketin başlangıcı örgütlü mücadeleyi beraberinde getirir.

Değişim yalnızca toplumsal hareketler ile sınırlı değildir. Siyasal alanda da bazı dönüşümler yaşanır. Anayasa oluşturucularının beklentileri bu yönde olmasa da meclis merkezi bir bileşen olarak bu dönemde ortaya çıkar. Seiyukai partisi Hara Kei'in önderliğinde 1900 – 1913 yılları arasında Japonya'nın ilk siyasi partisi olur. İkinci olarak Seiyukai'den çok daha farklı ve biraz daha liberal olan Doshikai ortaya çıkar ki bu da 1913 – 1920 arasındaki zaman dilimine denk gelir (Christopher Gerteis, 2013: 2-3). Meclisin içinde ve dışında oy hakkı için sürekli mücadele edilir ve bu mücadele 1925'te yalnızca erkeklere verilen oy kullanma hakkı ile sınırlandırılır.

1890'ların sonunda büyük ve küçük işletme sahipleri vergi karşıtı eylemlere başlarlar ve 1926'da vergilerdeki önemli oranda düşüş ile büyük başarı elde ederler. Düşünce dünyasındaki değişimler ise her alanda etkili olur. Düşünce dünyasının önde gelenleri arasında zamanla liberal ve demokratik düşünceler popüler hale gelir ve özellikle 1917

Ekim Devrimi sonrası bunlara sosyalizm eklenir. Basının liberal perspektifi insanlarda Japon tipi bir demokrasi anlayışı ve parlamenter hükümetin kurulacağı algısını yaratır. Meclis nüfusun yalnızca yüzde ikisi tarafından seçilen kişilerden oluşur ve yalnızca varlıklı kesime hizmet eder. Bütün bu zorlu koşullara rağmen Japon solu bu zaman diliminde ortaya çıkar. 1917 Ekim Devrimi Marksist düşüncenin Japon solunda etkili olmasına ve radikal düşüncedeki insanların bu düşünce sistemine ilgi duymasına zemin hazırlar.

İlerleyen sayfalarda bu bölümde kısaca bahsedilen “kilit nokta” denilebilecek bu olaylardan hareketle işçi ve çiftçi ayaklanmalarının sıklıkla yaşandığı 1920 yılı sonrasındaki Japonya’ya odaklanılacaktır. Bu tarihten sonraki işçi hareketi ve kentsel hareketler üzerinde yoğunlaşarak toplumsal dönüşüme zemin hazırlayan saray demokrasisinin ve Marksizmin, Takici’nin yazım hayatına nasıl etki ettiği açıklanacaktır.

3.1. Sendikalaşma ve Marksizmin Japonya’daki Etkisi

1905 yılında patlak veren Hibiya İsyanları, sonrasında birçok örgütlü halk hareketinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Hibiya İsyanları devletin muhalifleri saptamasına ve siyasal alandaki aktivistlere darbe niteliğinde yaptırımlar uygulamasına sebep olsa da 1912 yılında kurulan Yuakai örgütlü mücadelenin ilk adımlarının atılmasında oldukça etkili olmuştur (Gerteis, 2013: 16). Bu oluşum apolitik gibi görünse de kurulması mahallelerde yaşayan alt kesimdeki insanların işçi sınıfının özelliklerini benimsediği ve gösterdiği zamana denk geldiğinden dolayı önemlidir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Japonya’nın yeni pazarlara açılmasının sendikal eylemliliğe zemin hazırladığı söylenebilir. Yeni pazarlardan elde edilenler toplumda eşitsiz bir biçimde dağıldığından dolayı işçi sınıfında tepkilere yol açar ve bu da proleter hareketin temelini atıldığı biçiminde yorumlanabilir. Yuakai’nin kurulması örgütlü hareketin başlangıcı sayıldığı gibi ilk kadın örgütü de Yuakai çatısı altında kurulur (Gerteis, 2013: 16). Yuakai

zamanla Osaka'daki işçilerin büyük kısmını temsil edecek hale gelir. Devletin aldığı önlemlere, uyguladığı baskıcı politikalara rağmen işçi hareketi büyümeye devam eder. Sol partiler ve örgütlü emek arasındaki dayanışmanın büyümesi ve o yıllarda çıkan Genel Seçim Yasası ile gelen seçme hakkı düşünüldüğünde oy kullanma hakkının bu dayanışmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Başlarda apolitik ve uzlaşmacı olduğu vurgulanan Yuakai, zamanla sınıf mücadelesini destekleyen daha radikal eylem biçimlerine yönelir ki bu noktada Ekim Devrimi ile birlikte Japonya'da da yaygınlaşan Marksist düşünce sisteminin büyük etkisi vardır. 1904 yılında Japoncaya çevrilen Komünist Manifesto ve sonrasında çevirisi yapılan Kapital Japonya'da satış rekorları kırar. Bunu izleyen süreçte Marksist eserler birbiri ardına Japoncaya çevrilir. Japonya'da Marksist edebiyata olan açlık yoğun bir örgütlenme dönemine aynı zamanda da devletin baskısının yoğun olduğu döneme denk gelir.

Japonya'da ilk olarak Yuakai çatısı altında toplanan işçilerin istikrarlı direnişini ve örgütlenişini, ekonomik ve politik dönüşümler ile açıklamak mümkündür. Kapitalizmin ülkeye girişinin ve “saray demokrasisi” nin yükselişinin siyasi bir kalabalığın ortaya çıkışına zemin hazırladığı söylenebilir. Japonya'nın Asya'daki tek emperyalist güç olmasının toplumdaki ekonomik ve kültürel dönüşümde etkisi son derece fazladır ve bu durumun işçilerin örgütlenmesine sosyal bir taban hazırlar. Kapitalizmin etkilerinin ülke genelinde iş gücüne olan ihtiyacı artırması, özellikle fabrikaların bulunduğu bölgelere göç edilmesine sebep olur. Verilecek olan iki örnek Tokyo'daki örgütlü mücadelenin ortaya çıkışını daha iyi açıklayacaktır.

İşçilerin üzerinde baskının artması ve ustabaşlıların işçilere sadakatleri karşılığında ödül vaat etmesi ile birlikte gördükleri kötü muamelenin ve düşük ücretin de etkisiyle işçiler zamanla örgütlenme ihtiyacı hissederler. Bu sebeple de çalıştıkları yerlerde Yuakai'yi koşullarını iyileştirmede işlerine yarayacak bir yoldaş olarak görürler. İkinci olarak işçiler aynı zamanda vatandaşın da siyasal alanda söz sahibi olması için

mücadele ederler. Bu mücadele yöneticilerin işçilere, siyasi liderlerin de halka saygı duyması için önemli bir adımdır ve bu adımın sosyal bilincin ilk sinyalleri olduğunu söylemek mümkündür. Üniversiteli aktivistlerin de sendikal mücadeleye dâhil oluşları Yuukai'nin dönüşümüne katkıda bulunur ve işçiler kendilerini daha rahat bir biçimde ifade etmeye başlarlar. Yuukai dönüşümü olarak adlandırılmasının sebebi başta yalnızca işçi- yönetici arasındaki iletişimi sağlama görevini üstlenmiş olmasıdır. 1916 yılına kadar Yuukai'nin duruşunun daha barışçıl ve uzlaşmacı olduğu söylenebilir. Saray demokrasisine karşı olan hareketin eğitimsiz ve ekonomik olarak bağımlı kişilerden oluşması saray demokrasisinde herhangi bir korku veya tedirginlik yaratmaz (Andrew Gordon, 1991: 106). 1917 yılında Yuukai ilk kez kapitalizm ve işbirlikçileri ile ilgili kelimeler kullanmaya başlar (Gordon, 1991: 107). Burjuva sınıfının saray demokrasisine yakın olması ve zamanla sınıflar arası farkın iyice belirginleşmesi ile yoksul ve orta sınıf kentliler sokaklara çıkmaya başlar. Yalnızca onlar değil tersane işçileri de seslerini duyurmaya başlar ve I. Dünya Savaşı'nın ortalarına gelindiğinde binlerce Tokyo'lu işçi Yuukai'ye katılır, akabinde Japonya'daki ilk sosyalist hareket ortaya çıkar (Gordon, 1991:108).

Japonya'daki sosyalist hareketin anlaşılması için ilk olarak 1868 Meiji Restorasyonlarına bakılması gerekir. Samuray liderlerinin imparator yanlısı gibi davranıp sonrasında feodal sistemin çöküşüne zemin hazırlaması 265 yıllık Tokugawa Dönemi'nin sonunu getirir. İki yüz yıllık izole yaşamın ardından gelen Meiji hükümeti batılılaşmaya yönelik adımlar atar. Öncelikli hedef modern bir toplum ve dönüşmüş bir ekonomidir. Japonya'nın bu hızlı değişimi feodal düzenden yeni çıkmış bir ülkenin önceki yüzyıllarda var olan ekonomik açığı kapatabileceğini gösterir. Fakat ekonominin bu denli hızlı dönüşmesi toplumda anakronizme sebep olur. Bu noktada ortaya çıkan işçi sınıfının ve çiftçilerin değişen üretim biçimlerine karşı konumları düşünülmelidir.

Meiji döneminin sonlarına doğru işçi ve köylülerin acımasızca sömürüldüğü açıkça görülür.

Meiji döneminin başlarında var olan sistem kapitalizmi açıkça saf dışı bırakırken, imparator sanayileşmenin teşvik edilmesini ister. Tokugawa Dönemindeki “feodalizm”in Meiji döneminde “kapitalizm”e döndüğünü söylemek mümkündür. Meiji döneminde Batının düşünce dünyasına dair Japonya’ya gelen ilk şey liberalizmdir (Hyman Kublin, 1952: 260). Japonya’ya yabancı olan bu düşünce sisteminin farklı oluşu başka alanlarda ilham yaratacağı düşüncesiyle geniş kitlelerce kabul edilir. Liberalizmin Japonya’da bu kadar çabuk kabul edilmesi, bireyci anlayışa uyum sağlaması, tarihleri boyunca birlik içinde hareket etmeye alışmış bir millet için şartıktır. Çünkü Şintoizm, Konfüçyüsçülük ve Budizm öğretilerinde topluma kayıtsız şartsız itaat söz konusudur. Liberalizmin kabul görmesindeki en önemli etken, siyasi otoriteyi sarsacak bir düşünce sistemi olarak görülmesidir (Kublin, 1952: 260). Sosyalizm daha radikal bir çizgide olduğundan dolayı bu şekilde kabul görmesi zordur, çünkü örgütlenildiği andan itibaren otorite karşıtlığı ile hedef haline gelir. Japonya için son derece uzak bir düşünce sistemi olarak görülse de 1898 yılında kurulan “Shakai Shugi Kenkyu-Kai”⁶ sosyalizm için atılan ilk adım olarak görülebilir (Kimura Tsuyoshi, 1926: 51-52). Toplumun kapılarını sosyalizme karşı olanlara da açması ve tartışmalarının sosyalizmin Japonya’ya getirilip getirilemeyeceği olması göz önünde bulundurulduğunda, bunun sosyalist oluşumdan çok sosyal bir oluşum olduğunu söylemek mümkündür (Kublin, 1952: 262). Sosyalist hareketin Japonya’da hız kazanmasındaki en önemli etkenin Marksizm olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Marksizmin Japonya’da kabul görmesi son derece karmaşık ve zorlu bir süreçten geçtikten sonra olur. 1900’lü yılların başlarında çıkan “Chian Keisatsu Ho”⁷ ile otorite

⁶ Shakai Shugi Kenkyukai: Sosyalizmi Araştırma Topluluğu

⁷ Chian Keisatsu Ho: Kamu Güvenliği ve Polis Kanunu

karşıtı hareketlerin bastırılması planlanır. Bu kanun işçi hakları, sosyal eşitsizlik gibi konuları gündeminde tutan Sosyalizmi Araştırma Topluluğu için bahsedilen sorunların çözümsüz kalacağı anlamına gelir.

Meiji döneminde çok sayıda sıkıntı ile karşılaşan sosyalist hareket, çalışmanın konusu olan yazar Takici Kobayaşi'nin de bu harekete dâhil olduğu Taişo Döneminde de oldukça sıkıntılı bir süreçten geçer. Taişo Dönemi Japonya'nın hem kültürel hem de toplumsal dönüşüm yaşadığı kritik bir dönemdir. Bu dönemde Rus Devrimi sosyalist hareketin büyümesine zemin hazırlar ve çok sayıda sosyalist grup ortaya çıkar. Bu grupların ortaya çıkması işçi sınıfını da örgütlü mücadelenin içine çeker. İşçi sınıfının örgütlenişi ilk olarak Yuakai çatısı altında olsa da Ekim Devrimi ile birlikte Yuakai içerisinde de ayrımlar yaşanır ve işçi hareketlerinin hız kazandığı 1920'li yıllarda işçiler Yuakai'de sol kanadı oluşturur. Bu tür ayrımlar olsa da Marksizm Japonya için hala çok tehlikelidir ve Marksistler bütün faaliyetlerini toplumdan izole bir şekilde yürütürler. Öncelikli hedefleri Japonya Marksistleri olarak uluslararası komünist hareketi temel alıp politik bir mücadele vermek ve proleter harekete resmiyet kazandırmaktır (Takeuchi, 1967:734).

Ekim Devrimi'nin ve Marksizmin Japonya'da son derece etkili olduğu bu dönemde edebiyat alanında da buna bağlı değişiklikler olur. Yazarlar edebiyat ve siyaset arasındaki ilişkiyi sorgulamaya başlarlar. Yazarlar arasındaki bu tartışmanın zirvesi edebiyattaki sosyalist gerçeklik başlığı ile görülür.

3.2. Sosyalist Gerçeklik ve Edebiyat

Kendisini sosyalist devrime adanmış Japonya Komünist Partili yazarlar için sosyalist gerçeklik tartışmaları doğal olarak edebiyatın odak noktasındadır. Sanatın ya da edebiyatın toplum ile ilişkisi ya da dünya görüşünün edebi/sanatsal yaratım ile ilgisi hümanist ve modern yazarların da gündemini meşgul eder. Çünkü onlar da sanatsal ve

edebi üretimin toplumdan ayrı tutulamayacağını düşünürler. Bu şekilde toplumsal gerçeklik tartışmaları gündeme gelir.

Proleter edebiyat hareketinin ortaya çıkışı, Japonya'nın Çin ve Güneydoğu Asya'da yayılcı politika izlemesiyle aynı döneme denk gelir. Japonya'da işçilerin sosyal sınıf olarak ortaya çıkışı Taişo Dönemi'nin ortalarındadır. Aono Suekichi'nin yayınladığı makale ile proleter edebiyat cephesinde tartışmalar başlar (Noriko Mizuta, 1992: 68). 1923'teki büyük Kanto depremi bu tartışmaları kesintiye uğratsa da 1927 yılında zirveye ulaşır (Mizuta, 1992: 68). Proleter edebiyat tartışmalarında Japonya Komünist Partisi'nin rolü büyüktür. Parti, proleter edebiyatı yalnızca teorik anlamda değil, siyasal alanda da tartışarak kitlelere ulaştırmayı hedefler ve bunun devamında proleter edebiyatın gelişimini sürdürmek için Nihon Puroretaria Bungei Renmei⁸ (1928) kurulur (Mizuta, 1992: 69). Bu oluşum kısa sürede bütün devrimci yazarları aynı cephede birleştirir; ancak burada değinilmesi gereken bir nokta da bu birleşmenin sonucunda devrimci yazarların açık hedef haline gelmeleridir. Aynı çatı altında toplanan devrimciler yönetim tarafından hedef haline gelir ve işkenceye maruz kalırlar. Takici Kobayaşi'nin işkencede öldürülmesinin ertesi yılında Japonya Proletarya Sanat Birliği dağılır. 1928'den 1934'e kadar olan Japonya Proletarya Sanat Birliği dönemi edebiyattaki Marksist veya komünist dönem olarak adlandırılır (Noriko, 1992: 69). Bu dönemin en etkili isimlerinden biri baş teorisyen Kurahara Korehito'dur.⁹ Takici'nin de etkilendiği isimin Korehito olduğunu söylemek mümkündür. Kurahara Korehito'ya baş teorisyen denmesindeki en önemli nedenlerden biri Marksist edebiyat görüşünün temeline gerçekçiliği koyması ve teorik dönüşüme katkıda bulunmasıdır. Sosyalist gerçeklik tartışmalarında bir noktada uzlaşma sağlanamasa da ortak nokta Sovyet sosyalist gerçekliğinin Japonya proleter edebiyatına nasıl uyarlanacağı sorunsalıdır.

---

⁸ Nihon Puroretaria Bungei Renmei: Japonya Proletarya Sanat Birliği

⁹ Japonya Proletarya Sanat Birliği üyesi ve baş teorisyen.

Sosyalist gerçeklik tartışmalarının hız kazandığı dönem polisin sol örgütler üzerinde baskısının en yoğun olduğu dönemdir. Dolayısıyla baskının bu kadar yoğun olduğu bir dönemde faaliyetlerini sürdürmek de son derece zordur. Proleter edebiyat hareketinin Japonya Komünist Parti'si çatısı altında örgütlenmesi onları hedef haline getirir ve sonrasında partiden ayrılıp faaliyetlerini sürdürmek için yeni bir yöntem arayışına girerler. Bu da sonraki bölümlerde değinilecek “tenko”¹⁰ hareketi ile bağdaştırılabilir.

Komünist Partiye yönelik baskınlar sıklaşır ve Kurahara Korehito' nun tutuklanmasının ardından Takici Kobayaşi de aktif olarak yer aldığı proleter edebiyat hareketinden dolayı hedef haline gelir. Tutuklanmaktan son anda kurtularak edebi faaliyetlerini yer altından sürdürmeye karar verir. Hedef haline geldikleri için günlük faaliyetleri de kısıtlanır ve bu sebeple daha radikal bir çizgide ilerlemeye başladıklarını söylemek yanlış olmaz. Daha da radikalleşen Takici, proleter edebi hareketi bir adım öteye taşıyarak devlet otoritesine ve polise karşı devrimci bir hareket olarak görür. Sosyalist gerçeklik tartışmaları da tam olarak böylesine yoğun baskının olduğu, yazarların kendileri için yazabilecek ortam yaratma çabalarının olduğu döneme denk gelir. Sovyetlerde edebiyat ve siyaset arasındaki açıklığı kapatan bir köprü olarak görülen sosyalist gerçeklik, Japonya'da daha farklı bir şekilde yorumlanmıştır. Örneğin Bungaku Hyoron¹¹ oluşumu yazarın dünya görüşü ne olursa olsun realizmi metot olarak kullanıyorsa ortaya devrimci bir eserin çıkacağını dile getirir.¹² Farklı bakış açıları ile değerlendirilen sosyalist gerçeklik bu sebeplerden dolayı Japonya'da tam anlamıyla karşılığını bulamamıştır ve proleter edebi hareket de bu kaygan zeminde baskılar sonucu dağılmıştır. Bunda Japonya Komünist Partisi'nin dağılması ve örgütsüz bir hareket olarak kalmasının da etkisi büyüktür. Japonya'da sosyalist gerçeklik tartışmaları

---

¹⁰ Tenko'nun kelime anlamı “dönüşüm” dür; ancak çalışmada “biat” anlamında kullanılmıştır.

¹¹ Bungaku Hyoron: Edebiyat İncelemeleri

¹² Shakaishugi realism no mondai, Bungaku hyōron, Hirano, Mart 1935, s. 348.

dünya görüşü ile edebi yaratım arasındaki ilişki temelinde şekillenir ve şu iki madde ile özetlenir:

1. Edebiyatın realist yöntem ile ilişkisi ve sosyalist gerçekliğin diyalektik materyalizmin anti tezi olup olmadığı.
2. Toplumcu gerçekçi edebiyatta Japonya proleter sınıfının temsilindeki devrimci romantizmi sorunu.¹³

Japonya’da sosyalist gerçeklik tartışmalarında dikkat çeken bir diğer nokta ise Lukacs gibi sosyalist gerçekliğin önde gelen isimlerinin eserlerine dair fazla bir şey söylememiş olmalarıdır. Bunun sebebi olarak de proleter yazarların edebi üretimi zaten devrimci bir hareket olarak görmeleri söylenebilir.

Japonya’da proleter edebiyat meselesi ele alındığında Takici’nin de içerisinde aktif olarak rol aldığı sosyalist gerçeklik tartışmaları ilk olarak değinilmesi gereken konudur. Japonya’da sosyalist gerçeklik tartışmaları ortak bir noktada sonuca ulaşamamışsa da bir dönemin edebi üretim faaliyetlerinde oldukça önemli bir yer tutmuş fakat siyasi otoritenin edebiyat üzerindeki tahakkümü bazı yazarları yıldırma başarı ve nihayetinde proleter edebiyat hareketini zayıflatır. Özellikle Takici Kobayaşi’nin işkence ile öldürülmesi sonrasında çok sayıda yazar aktivitelerini sonlandırdığını bildirir ve edebiyatta proleter hareket gücünü kaybeder.

3.3. İşçi – Çiftçi Hareketleri

Birinci Dünya Savaşı sonrası Japonya’da yükselen bir işçi – çiftçi hareketi vardır. Bu dönemde, emek şiarı ile yol çıkan siyasi partiler çoğalır ve kentteki işçi sınıfının muhalif duruşu kırsal kesimlerdeki çiftçileri harekete geçirir. 1868 Meiji restorasyonlarıyla başlayan Batılılaşma hareketi ile birlikte kentsel sektör sanayileşme adına tarımsal ekonominin üzerinde tutulur. Vergilerin kırsal kesimdeki çiftçilerin

¹³ Shakaishugi realism no mondai, Bungaku hyōron, Hirano, Mart 1935, s. 348

geliriyle orantısız oluşu ihtiyaçlarını karşılama konusunda sıkıntı yaşamalarına sebep olur. Arazi kiralari, tarım gereçleri ve gübre maliyeti zamanla arazi sahibi çiftçileri kiracı olmaya iter. Çiftçiler zamanla ürettiklerini para karşılığı satın almak durumunda kalır ki bu da yabancılaşmanın en güzel örneğidir. Açlık, yoksulluk gibi faktörler zamanla kırsal kesimde huzursuzluğa sebep olur ve 1918 Pirinç Ayaklanması yaşanır. Pirinç fiyatları hükümetin müdahalesi ile yarı fiyatına iner ancak 1920'lerdeki ekonomik kriz ile birlikte bu indirim yerini zamlara bırakır. Kırsal kesimde zaten zor olan geçim ekonomik kriz ile birlikte daha da zorlaşır ve kırdan kente göç başlar. Çiftçilerin göç etmedeki öncelikli hedefleri fabrikalarda işçi olabilmektir. Siyasi aktivistler örgütlenmekten başka çare olmadığını vurgulayarak işçi-çiftçi ittifakları kurmaları gerektiğini savunur. 1920'lerin sonlarına gelindiğinde proleter partilerden bazıları isimlerinde çiftçilere de yer verir hale gelir. Bunlardan en iyi bilinenleri Japonya Çiftçi partisi ve İşçi – Çiftçi Partisi'dir.

1927 yılında Japonya'da ikinci kez kutlanan 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü'nde binlerce kişi Otaru'da toplanır. Tokyo'nun kuzeyinde toplanan kalabalık, Japonya tarihinde görülmuş en büyük kalabalıktır (Komori Yoichi, 2011: 4). Kalabalığın bu denli yoğun olmasının sebebi ise Furano'daki kiracı çiftçilerin grevi ve tarımsal reform mücadelesidir. Bir önceki yıl hava muhalefeti sebebiyle hasat mevsiminde elleri boş kalan çiftçiler bu durumu protesto eder ve birbiri ardına grevler başlar. Bu grevlerdeki tek istek kiralaların azaltılması ya da tamamen kaldırılmasıdır. Ancak o zamanlar Otaru Ticaret Odası Başkanı ve aynı zamanda çiftlik sahibi olan Isono Susumu Takici'nin eseri "Fuzai Jinushi"deki¹⁴ gibi düşük kira talebini kabul etmez ve kiralara zam yaptığını duyurur (Yoichi, 2013: 4). Bu kararı tanımayan çiftçilerin mallarına el konur ve büyük çaplı grev için toplanılır. 3 Mart 1927 tarihinde grev grubu Furano'dan Otaru'ya zorlu bir yolculuk yapar ve burada Isono Susumu ile görüşmek isterler

¹⁴ "Fuzai Jinushi" Türkçeye "Kağıt Üstü Ağası" olarak çevrilebilir.

(Yoichi, 2011:4). Isono çiftçilerin müzakere teklifini reddeder ve çiftçiler daha örgütlü, daha güçlü hareket edebilmek adına ittifaka yönelir ve halkı da bu doğrultuda işler ile birlik olmaya davet eder. Otaru'daki binlerce vatandaş bu çağrıya sessiz kalmaz ve çiftçiler ile dayanışmayı kabul eder. Umulmadık bu dayanışma çiftçilere zaferi getirir ve talepleri kabul edilir. Taleplerin kabul edilmesi, direnişin zafer ile sonuçlanması coşku ile karşılanır ve 1 Mayıs'a katılımın bu denli yoğun olmasındaki sebebin bu olduğu söylenebilir.

Japonya'daki eylemler çiftçilerin aldığı zafer ile son bulmaz. Aksine çiftçilerin kazandığı zafer işçiler arasında coşku ile karşılanır ve “hak verilmez, alınır” düşüncesi ile birbiri ardına eylemler başlatırlar. Coşku ile kutlanan 1 Mayıs'ın ardından Otaru bu sefer liman işçilerinin eylemlerine ev sahipliği yapar. 36 duba yükleme işçisi ücret artışı talebi ile greve gider (Yoichi, 2011:5). Bu grevin diğerlerinden farkı Japonya genelinde sendika destekli ilk eylemin oluşudur. Sendikaların dâhil olması, örgütlü mücadele bilincinin oluşmaya başladığı şeklinde yorumlanabilir. Daha önce ücret artışı konusunda kazanılan zaferlerin de etkisiyle limanda çalışıp farklı meslek grubunda olan kişilerden de duba işçilerine destek gelir ve mücadelenin zafer ile sonuçlanması için gerekli çoğunluğun sağlanması adına aileleri de harekete geçer. İşçiler içeride, aileleri dışarda çalışanların taleplerini anlatıp destek beklediklerini dile getirirler ve bütün Hokkaido'yu Otaru işçileri ile dayanışmaya davet ederler. Bu noktaya kadar anlatılanların Takici ile ilgisi yok gibi görülse de bu eylemlerde Takici eylemciler ile direkt iletişim halindedir. Takici'nin geçirdiği bu süreç, eylemciler ile yakın temas kurması, yayınladığı eser ile artık tanınan bir yazar haline gelmesi gibi gelişmeler dönemin Japonya'sında pek hoş karşılanmaz. İşçi hareketine verilen destek onlar için yönetim karşıtı bir hareket olarak yorumlanabilir. Grevler, örgütlenme süreci gibi dönemlerde Takici olaylara bir şekilde dâhil olsa da siyasi alanda faaliyet göstermesi bu grevleri izleyen yıldaki genel seçimler ile başlar (Yoichi, 2013: 5). Genel seçim sonrası birbiri ardına gelen grevler Takiji'nin

siyaset ile iç içe bir hale gelmesinde etkili olur. 1925'te son Takici'nin eylemci işçiler ve çiftçiler ile bu kadar yakın olması zamanla onu sınıf çalışmalarının içine çeker ve bu devrimci mücadelede yer almaya başlar. İçinde yer aldığı bu mücadele, işçi edebiyatında adından söz ettirdiği, en önemli eserlerinden “Kağıt Üstü Ağası”nı yazmasına olanak sağlar. Bu eser 1930 yılında o zamanların en prestijli dergisi olan “Chuou Koron” da yayınlanır.

Yine 1927 yılında Takici edebiyat alanında adının duyulmasına katkı sağlayacak bir adım atar. Takici'nin siyasete dâhil olması grevlerin hemen sonrasındaki genel seçim ile olur ve Takici Komünist Parti'nin adayı için çalışmalar yürütür. Komünist Parti'nin adayı, daha önce İşçi – Çiftçi Partisi'nde görev almış Yamamoto Kenzo'dur (Yoichi, 2013:5). Ancak Komünist parti adayı için yürütülen kampanyada yer alması, siyasete bu kadar dâhil olması Takici'nin edebiyat alanında üretim yapmasına katkı sağlasa da, yönetim tarafından hedef haline gelmesine sebep olduğu söylenebilir. Öyle ki yürütülen kampanya sonucu meclise giren işçi partileri yönetimde korku yaratır ve 15 Mart tarihinde İşçi – Çiftçi Partisi ve Komünist Parti'ye yönelik tutuklamalar başlar (Yoichi, 2011:7). Daha önce de belirtildiği gibi, bu gözaltı dalgasında yaklaşık 1600 kişi tutuklanır; bu sarsıcı politik olay, bankacı olarak hayatına devam eden Takici için edebiyat adına bir dönüm noktası olur ve 15Mart 1928 isimli eserin ortaya çıkmasını sağlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bu bölümünde dönemi deneyimleyen ve toplum ile ilişkisinde bireyin de dikkate alınması gerektiği için ilk olarak Takici Kobayaşi'nin hayatından yola çıkılacak yazın hayatına etki eden olaylardan söz edilecektir (Erbaş, 2019: 36). Tarihi arka plan bölümünde değinilen olaylar ile ele alınacak eserler arasında bağ kurularak, edebiyat-sosyoloji ilişkisine dair çıkarımlar yapılacaktır. Yazarın bütün eserlerini değerlendirmek mümkün olamayacağından dolayı Yengeç Konserveleme Gemisi (Kanikosen) eseri üzerinden edebiyat ve sosyoloji ilişkisi açıklanmaya çalışılacaktır. Bu noktada değinilmesi gereken bir konu “Yengeç Konserveleme Gemisi” isimli eserin neden 2008 yılında mangalaşması ve satış rekorları kırmasıdır. Japonya’da işçi edebiyatının 21. Yüzyılda tekrar gündeme gelişinin sebebini Norma Field (2009: 1) şöyle açıklar: “ beklenmedik bir olasılık ve mutlak gereklilik; insani ihtiyaç ve ticari istek.” 1991 yılında Japonya’nın balon ekonomisinin çöküşü bir kuşağı etkiler ve 2000’li yıllara geldiğinde aileleri tarafından maddi bir desteğe ihtiyaç duyan ancak karşılık bulamayan gençler meydana çıkar. Gençler için “Yengeç Konserveleme Gemisi” belirsiz bir geleceği ve boğucu bir kültürü yansıtan sembol haline gelir (Hirokazu Toeda, 2017). Bu anlamda eserin toplumsal sorunlara bağlı olarak farklı dönemlerde önem kazanması onu sosyolojik açıdan da anlamlı kılmaktadır.

Bir metin incelenmeye başlandığında hangi bağlamda okunursa çıkarımlar da o yönde olur. Takici Kobayaşi eserleri ele alınırken temel bağlam işçilerin sınıf bilinci ve gündelik yaşamı olacaktır. İşçi sınıfının gündelik yaşam pratiklerinden bahsedilirken ortamın/mekânın durumu da dikkate alınarak analiz edilecektir; çünkü işçilerin buldukları ortamın durumu, sınıf kültürünün oluşumunu etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Takici Kobayaşi'nin ve analiz edilecek olan eserinin seçilme

sebebi, yazarın anlatılacak süreçte işçi sınıfından gerçek kişiler ile temasta bulunup onların yaşamlarını anlaşılır kılma çabasında olmasıdır. Takici'nin gözlemleri anlattığı dönemin ekonomik ve kültürel gerçekliği doğru şekilde çözümlemesine olanak sağlar ve gördüğü sorunları eserlerinde doğru bir biçimde yansıtır. Yazarın yaşadığı dönemdeki sınıf özelliklerini anlamak bu eserlerin analizi ile mümkündür.

4.1. Takici Kobayaşi'nin Hayatı

Takici Kobayaşi 13 Ekim 1903 tarihinde Shimakawazoi¹⁵ eyaletinde dünyaya gelir. Takici'nin doğumu, Japonya'nın dönüm noktalarından biri olarak değerlendirilebilecek Rus- Japon Savaşı (1905) öncesine denk gelir. Ailesi küçük bir toprak sahibiyken amcasının ticari hataları sonucunda ellerindeki toprağı kaybederler. Aile yapısına bakıldığında Japonya'nın kapitalist düzene geçişindeki süreci görmek mümkündür. İlk önce toprak sahibi ve bağımsız birer çiftçiyken iflas ederek sanayileşmiş şehirlere ücretli işçi olarak giderler. Bu da kapitalizmin mülksüzleştirme politikası olarak yorumlanabilir.

Maddi kayıpların ardından Takici dört yaşındayken ailesi ile Hokkaido'nun bir ilçesi olan Otaru'ya taşınırlar. Taşınmalarındaki amaç yaşamlarını sürdürebilmektir. Amcası Keigi yanlış yatırımın ardından paralarını kaybetmelerine sebep olur, Otaru'da bir fırın açar. Takici'nin ailesi de mülk sahibi iken fırında işçi olarak işe başlar. Burada ilköğretimi tamamlayan Takici liseye kayıt yaptıracak finansal desteğı alabilmek için amcasının fırınında çalışmaya başlar. Belediyeye ait ticaret okuluna kayıt yaptıran Takici'nin edebiyata ve sanata olan ilgisi burada başlar. 1921 yılında mezun olduğu ticaret okulundan sonra yine Otaru Ticaret Lisesi'ne başlar. Takici'nin o yıla kadarki yaşamına bakınca bile ne kadar çok aşamadan geçtikleri görülmektedir. Ailesi toprak

---

¹⁵ Shimokawazoi, Akita ilinde, fazla yağış alan kırsal bir eyalet.

sahibi iken ücretli işçi olmuş, çok yakın akrabalarının iş yeri de olsa orada çalışan birer işçi konumuna düşmüşlerdir.

Üniversiteye başlayınca edebiyata olan ilgisini öğrenci dergilerinde editörlük yaparak pekiştirir. Zamanla “**Roman Kulübü**” ve “**Yeni Edebiyat**”¹⁶ gibi dergilerde hikâyeler yayınlamaya başlar. Ancak mezuniyet sonrası edebiyata olan ilgisini asla kaybetmeyen Takici, Hokkaido Sömürge Bankası’nda işe başlar. Bankaya gireli altı ay olur ki Takici yirmi bir yaşındayken, yemeğe gittiği bir restoranda on altı yaşındaki Takiko Taguchi ile tanışır. Takiko ile tanışması Takici’nin yazın hayatında inanılmaz bir etki yaratır. Takiko bedenini satarak para kazanan bir seks işçisidir. Kapitalist sınıf sisteminin en alt tabakasından bir kadına âşık olmak Takici için ilginç bir deneyimdir. Kadının kendi bedenini metalaştırması, Takici’nin kapitalist düzenin çıkarlarına hizmet eden bir bankada, bu sistemin merkezinde çalışışını sorgulamaya iter ve içinde bazı ayrımlar yapmasına sebep olur. Bu da Takici’nin edebiyatının tohumlarını attığı biçiminde yorumlanabilir.

Edebiyata ve sınıf çalışmalarına duyduğu ilgiden dolayı Takici iş çıkışlarında Otaru işçilerinin broşürlerini hazırlamasına yardıma gider ve bu sayede işçi ve çiftçi sınıfı ile birlikte sınıf çalışmaları yapmaya başlar. İşçiler ve çiftçiler ile yer aldığı devrimci mücadele onun işçi edebiyatının en önemli isimlerinden olmasını sağlayan “Fuzai Jinushi”¹⁷ yi yazmasına zemin hazırlar. Eser 1930 yılında son derece prestijli bir dergi olan “Chuo Koron” da yayınlanır. Bu da onu işçi edebiyatında adı geçen bir yazar haline getirir. 1929 yılında Komünist Parti üzerindeki baskılar artar ve Takici de gözaltına alınır. Bunun sonrasında çalışmakta olduğu Hokkaido Sömürge Bankası öncelikle Takici’nin rütbesini indirir ve sonrasında da işten çıkarır (Yoichi, 2011: 10).

---

¹⁶ “The Novel Club” ve “New Literature”

¹⁷ Fuzai Jinushi: Kağıt Üstü Ağası

Sonrasında Tokyo'ya taşınan Takici burada yazım faaliyetlerine devam eder ve Senki¹⁸ dergisinin fonunu artırmak için çalışmalar yürütür. Bu faaliyetleri sebebiyle Komünist Parti'ye maddi destek sağladığı düşünülerek tutuklanır. Serbest bırakıldıktan sonra Barışı Koruma Kanunu'nu ihlal ettiği gerekçesiyle tekrar tutuklanır. Serbest kaldıktan sonra o zamana kadar resmi olarak üyesi olmadığı Komünist Parti'ye üye olur. Takici'nin son yakalanışı da partinin toplantısı için verilen adrese gitmesi ile olur. Adrese gittiğinde ona gelmesini söyleyen kişi ortada yoktur ve bir yanlışlık olduğunu anladığında istasyona doğru koşmaya başlar ancak polisin kurduğu tuzak ile yakalanır (Bowen&Struyk, 2011: 311). Yakalandıktan sonra Tsukiji Polis Merkezi'ne götürülen Takici gördüğü işkence sonucu 33 yaşındayken hayatını kaybeder ancak ölüm raporunda sebep olarak kalp krizi yazılır.

4.2. Takici Kobayaşi'nin Eserleri ve İşçi Sınıfının Temsili

4.2.1. Edebi Anarşizm ve Proleter Edebi Hareket

Japonya'da anarşizm 1900'lü yılların başlarında politik felsefe olarak ortaya çıkar. Bu hareketin amacı komünizmdeki gibi işçi sınıfı üzerinde baskı yaratan kapitalist düzeni değiştirmektir. Edebiyattaki anarşizm tartışılırken de sosyalizm ve anarşizm ile ilgili bazı terimleri bir arada değerlendirmek gerekir.

Sosyalizmin Japonya'da Meiji dönemi sonlarında ortaya çıktığı varsayılsa da sosyalist hareket işçi sınıfı aktivistlerinden Katayama Sen tarafından Çin- Japon savaşı sonrası başlatılır (Sen, 1979: 14). Sen ve arkadaşları adında sosyalizm kelimesi geçen en eski topluluğun kurucularındandır: "Shakai Shugi Kenkyukai"¹⁹ (Sen, 1979:14). Sosyalizm kelimesinin sıklıkla kullanılması, birbiri ardına yayınlanan şiirlerin, denemelerin ortaya çıkması sosyalist hareketin başladığı şeklinde yorumlanabilir. İki dünya savaşı arasındaki Japonya'ya bakıldığında katılımcı siyasetten uzak olduğu

¹⁸ Senki" Japonya Proletarya Sanat Birliği'nin bir yayın organı.

¹⁹ Shakai Shugi Kenkyukai: Sosyalizm Araştırma Derneği

düşünülse de 1920 ve 1930 yılları arasında Japonya siyasi alanda çok sayıda değişikliğe tanık olur. Bunlardan en önemlisi siyasi partilerin çeşitli olduğu 1925 yılında çıkan “Genel Seçim Yasası”dır. Bu yasa ile erkeklere ilk kez oy hakkı tanınmıştır (Gerteis, 2013: 3). Genel Seçim Yasası, sınıf ekseninde değerlendirilecek olursa, yasanın bütün sınıflardan temsilcilerin bulunabileceği veya sınıfların özgürce temsilcilerini seçebileceği bir seçim vaat ettiği ve aynı zamanda sosyal değişime de zemin hazırladığı söylenebilir. Bir yandan muhafazakâr sayılabilecek Seiyukai ve Minseito partileri canlanırken diğer yandan çok sayıda solcu ve ilerici parti kurulur. Bunlardan en önemlisi Takici Kobayaşi'nin de aktif olarak faaliyetlerine katıldığı komünist İşçi – Çiftçi Partisi'dir.²⁰

1917 Ekim Devrimi'ni takip eden dönemde yaşanan gerginlikler sonucu fabrika işçilerine, çiftçilere yani işçi sınıfının devrimine hizmet etmeyi amaçlayan bir edebiyat hareketi yaratmak için çalışmalar başlar ve hareketin doruk noktasına 1920'lerde ulaştığı söylenebilir. Hareketin 1920'lerde amacına ulaştığının söylenmesindeki ilk sebep edebiyat eleştirmeni Takashi Haruo'nun “puroretaria bungaku”²¹ kelimesinin ilk kez 1922 yılında kullanıldığını dile getirmesidir (Haruo,1986: 41). Proleter edebiyat hareketinin ortaya çıkışı bazı terimleri de beraberinde getirir ve sosyalist ideolojinin bazı yazarlar tarafından kabul edilmesi sınıf bilinci kavramının kabul görmesine zemin hazırlar. Bu noktada değinilmesi gereken iki isim Miyajima Sukeo ve Hirasawa Keishichi'dir. İki isim de proleter edebiyat hareketinin başlangıcı için son derece önemlidir, çünkü bu iki isim de işçi sınıfından gelmektedir. İşçi sınıfından gelen bu iki ismin işçilerin hayatına odaklanıp o hayatın gerçekliğini ortaya çıkaran işler yapmaya başlaması hareketin ilerleyişini hızlandırır. Ortaya çıkan en önemli eserlerden biri

---

²⁰ Rōdō Nōmintō : İşçi – Çiftçi Partisi

²¹ Puroretaria Bungaku: Proleter Edebiyat

Hirabayashi Hatsunosuke'nin 1922'de yayınladığı "Bungei Undo to Rodo Undo"dur, çünkü bu yazıda sanat ve emek hareketleri arasındaki ilişkiye açıklık getirmiştir:

Proleter sanat hareketi bir sanat hareketi olmadan önce proleter bir harekettir. Bu herkesin önceliği olmalıdır ki sanat olduğu için sanatı desteklemektense ilk olarak proleter sınıf desteklenmelidir. Proletaryanın kurtuluşu, proleter edebi hareketin temel ilkesidir (Hatsunosuke, 1957: 14).

Hatsunosuke'nin bu söylemlerinden yola çıkarak işçi hareketini sanat hareketinden üstün gördüğü ve proleter edebiyatın rotasını marksizme çevirdiğini söylemek mümkündür. Marksist perspektif ile yayın yapan dergilerin artması ile Marksistler ve anarşistler arasında bir fikir ayrılığı yaşanır ancak kendilerini ayrı görüşlerde görseler de aynı dergilere yazıp aynı görüşü savunurlar. Bu sebeple hepsi "Nihon Puroretaria Bungei Renmei"²² çatısı altında toplanır. Proleter edebiyat hareketine popülerlik kazandıran bu gelişme ile birlikte edebi alandaki üretim de artma eğilimi gösterir ve tüm bunlar ile bağlantılı olarak proleter yazarların sayısında da ciddi bir artış gözlemlenir. 1926 yılında Aono Suekichi "Shizen Seicho to Mokuteki İshiki"²³ başlıklı yazısında proleter sınıf mücadelesinin hedeflerini bilmeyi ve sanatı da bu hedefler doğrultusunda icra etmek gerektiğini vurgulamıştır:

Proleter sınıf doğal olarak büyür. Proleter sınıf doğal olarak büyüdükçe, ifade etme arzusu da büyür. Proleter edebiyat bu büyümenin somut örneklerinden biridir. Bu doğal bir büyüme veya hareket değildir. Öte yandan proleter edebi hareket hedef odaklı bilinç inşa etme çabasıdır. Proleter edebi hareket, proleter sınıf için olan bütün hareketleri kapsar (Suekichi, 1957: 77).

Buradan Suekichi'nin amacının proleter hareketin tanıtılması değil, aynı zamanda hareketi canlandırmak için proleter sınıfa sınıf bilinci aşlamak amacıyla üretilmesi gerektiği anlamını çıkarmak mümkündür. 1920'li yıllardaki ekonomik bozulma küçük işletmelerin iflasına, büyük işletmelerin ise küçülmesine yol açar ve

²² Nihon Puroretaria Bungei Renmei: Japon Proleter Edebiyat Sanatları Birliği

²³ Makalenin orijinal ismi "Shizen seicho to mokuteki ishiki"dir. 1926 yılında Bungei Sensen'de yayınlanmıştır. Çevirisi "Beklenmedik Büyüme ve Maksatlı Bilinç" olarak yapılabilir.

bunun sonucunda işçiler ve çiftçiler sık sık ayaklanır. Toplumdaki bu gelişmeler edebi alana da yansır ve Marksist görüşü benimsemeyenler topluluktan uzaklaştırılır ve tamamen Marksist ideolojiyi benimseyen aktivistlerden oluşan “Nihon Puroretaria Geijutsu Renmei”²⁴ örgütlenme ve mücadele çağrısıyla varlığını sürdürür. Zamanla fikir ayrılıklarının yaşandığı -JPAL farklı fraksiyonların ortaya çıkmasına sebep olur ancak JPAL aynı çizgide varlığını sürdürür. Takici Kobayaşi'nin de aktif olarak yer aldığı Komünist Parti'yi destekleme kararı ile birlikte yeni bir bölünme yaşanır ancak 15 Mart 1928 tarihindeki gözaltı baskından sonra bütün gruplar “Zen Nihon Musansha Geijutsu Renmei”²⁵ çatısı altında toplanır. Ancak bu baskın sonrası artan baskılar ve Takici Kobayaşi'nin gözaltına alınıp işkence ile öldürülmesi hareketin sonunu getirir.

Marksizmin Japonya'ya gelişi ve Marksist düşünceyi yansıtan kitapların birbiri ardına çevrilmesi örgütlü mücadelenin hızlanmasında etkili olur. Japonya'da 1920'ler ve 1930'lar işçiler ve aktivistler açısından son derece zorlu yıllardır. Ancak bu zorluk bazı zamanlarda yıpratıcı olsa da, edebiyat açısından bakıldığında onlara ilham verdiği söylenebilir. 1930'ların başlarında muhalif yazar denilebilecek yazarlar oldukça az sayıdadır, fakat komünizmin son derece yaygın bir düşünce sistemi olduğu görülmektedir. Bunun sebebi, bazı kişisel tecrübeler veya kendinden daha kötü durumda olanlara duyulan sempati olarak görülebilir (Keene, 1976: 225). 1922 yılında Japonya Komünist Partisi'nin kurulması ve artan etkisi hükümeti endişelendirir. Japonya Komünist Partisi sendikal örgütlenmelerde büyük rol oynar, aynı zamanda kiracı çiftçilerin ve İşçi- Çiftçi Partisi'nin faaliyetlerinde de yer alır. Japonya Komünist Partisi'nin karşı çıktığı şey emperyalist büyümedir. Takici de bu süreçte aktif olarak yer alır afiş tasarımı yapar, işçi- çiftçi toplantılarına katılır.

---

²⁴ Nihon Puroretaria Geijutsu Renmei (JPAL): Japonya Proletarya Sanat Birliği

²⁵ Zen Nihon Musansha Geijutsu Renmei: Japonya Proleter Sanatlar Federasyonu

Japon proleter edebiyatı savaş karşıtlarının ve kapitalizm karşıtlarının etkisi ile gelişme gösterir (Bowen- Struyk, 2011: 305). Tokyo başta olmak üzere, proleter yazarlar ve aktivistler şehrin farklı yerlerini (cafe ve plazalar da dâhil) kullanarak, burjuva sınıftanmış gibi hareket ederek kimliklerini gizleyerek yaşama dâhil olurlar (Bowen-Struyk, 2011: 305). Ancak bu noktada değinilmesi gereken bir konu da Tokyo'nun modernleşme sürecidir. 1923 yılındaki büyük Kanto depremi sonrası Tokyo'da yeniden inşa süreci başlar ve proleter hareket de bu modernleşmenin veya yeniden inşanın bir parçası olarak ortaya çıkar (Bowen-Struyk, 2011: 306). Çünkü değişen yalnızca yapı değildir, insanların yaşayış biçimleri de aynı oranda değişmiştir. Proleter edebiyatta asıl vurgu güneş görmeyen²⁶ caddelerdeki küçük evlere, camı kaplayan reklam afişinden gelen ufak ışık ile dondurucu soğukluktaki fabrikada çalışan işçilere yapılır (Bowen-Struyk, 2011: 306). Proleter yazarlar kapitalizm ve onun müttefiklerine karşı olduklarından dolayı kendilerine sunulan hayatı reddederler (Bowen-Struyk, 2011: 307). Yazarlar her ne kadar topluma karışsalar da, onların gittikleri yerlere gidip, içtiklerini içseler de hep bir tedirginlik hâkimdir. Bunun sebebi de aktivitelerinin desteklenmemesidir. Sol partiler işçilerden, çiftçilerden ve aktivistlerden oldukça destek görse de asla kendilerini güvende hissetmezler. Bunun sebebi de Genel Seçim Yasası ile birlikte yürürlüğe giren “Chian Iji Hō” dur.²⁷ Bu yasa işçi sınıfını, daha doğrusu muhalif olan herkesi susturmak için çıkarılmış bir yasadır. Takici Kobayaşi'nin “1928 nen 3 gatsu 15 nichi”²⁸ başlıklı romanın ortaya çıkmasında Barışı Koruma Kanunu'nun etkisi büyüktür. Kanun sosyalizme ve komünizme karşı olan kişilerce oluşturulduğundan dolayı Takici ve çevresindekiler için son derece tehlikelidir, çünkü kanunun maddelerinden birisi şöyledir:

---

²⁶ Tokunaga Sunao'nun “Taiyou no nai michi” isimli eseri. Çevirisi “Güneşsiz Sokak” olarak yapılabilir.

²⁷ Chian Iji Hō: Barışı Koruma Kanunu

²⁸ “1928 nen 3 gatsu 15 nichi” Türkçeye “15 Mart 1928” olarak çevrilebilir.

Anayasayı değiştirmek veya özel mülkiyeti eleştirmek için bir örgüt kuran ya da böylesi gruplarda yer alan kişiler ağırlaştırılmış ya da on yılı geçmeyecek şekilde hapis cezasına çarptırılacaktır. (1. Madde)

Genel seçimde işçi partilerinin 466 koltuktan sekizini kazanması sonrası hükümet bu durumdan rahatsız olur ve Barışı Koruma Kanunu'nun bu maddesi gerekçe gösterilerek 15 Mart 1928 sabahında Komünist Parti'ye ve İşçi Çiftçi partisine yönelik operasyon düzenlenir. Yalnızca partililer değil, destek verenlerin de içinde bulunduğu 1600 kişi tutuklanır (Yoichi, 2011: 6). Takici Kobayaşi bu tutuklama dalgasını "15 Mart 1928" isimli eserinde yazıya döker, Takici'nin yoldaşlarının da içinde bulunduğu farklı yaşam tarzına sahip veya farklı sınıflara ait tutukluların gördükleri işkenceler sonucundaki psikolojik durumlarını konu edinir.

Medyaya ulaşmalarının ve kamusal alanı kullanmalarının kısıtlanabileceğinin farkındadırlar (Bowen-Struyk, 2011: 307). Proleter yazarların Tokyo'daki yaşam deneyimi iki biçimdedir. İlk olarak örgütlenecek olmanın heyecanını duyarlar ancak sonrasında tutuklama ve işkence korkusu ile yaşarlar. Proleter eylemcilerin kullandığı tek alan sokak değildir. Sokak özgürce kullanabilecekleri bir alan olabilir fakat fabrikalar, iş yerleri de proleter eylemcilerin örgütlenirken kullandığı alanlardır. Yazar olarak Takici Kobayaşi'nin ele alınmasındaki en önemli sebep sokağı ve direnişi hayat hikâyesinde de eserlerinde de görmenin mümkün oluşudur. Takici'nin eleştirdiği kapitalist sistemin ürünlerinden olan bir bankada çalışması, karşılaştığı kişiler, yaşadığı olaylar onun eserlerinin temellerini oluşturur.

Bankada çalıştığı sırada küçük bir restoranda tanıştığı Takiko Taguçi (16) Takici'nin hayatında bir dönüm noktası olur. Takiko geçimini seks işçiliği yaparak sağlar ve kapitalist sistemin en alt tabakasından bir kadına âşık olmak, bir kadının bedenini metalaştırmak zorunda kalmasına tanıklık etmek Takici için ilginç bir deneyim olur (Yoichi, 2011: 2-3). Takici'nin edebiyatının tohumlarının atıldığı ilk olayın bu olduğu

söylenbilir. Takici'nin bu olayları tecrübe ettiği esnada Japon edebiyatında çok önemli bir gelişme olur. Hayama Yoshiki "*Inbaifu*"²⁹ isimli eserini yayınlar ve bu Takici'yi son derece etkiler. Bu eserin Japon edebiyatı açısından önemi büyüktür çünkü bu eser sınıf bilincinin bedenini metalaştıran bir kadın üzerinden oluşturulmasına fayda sağlar ve işçilerin de esasında beden güçlerini satarak bedenlerini metalaştırdığına vurgu yapar (Yoichi, 2011: 4). Bunun akabinde restoranda tanıştığı seks işçisi Takiko'nun hikâyesini kaleme alır ve "*Takiko Sonota*" yı³⁰ yazar. Bu eserinde toplumun en alt sınıfından bir kadının bedenini metalaştırmaya zorlanışını anlatır. Devamında ise en zor koşullarda bile direnişin mümkün olduğu mesajını verir. Takici, "*1928-nen 3-gatsu 15-nichi*"³¹ isimli eserini tamamladıktan sonra işçi edebiyatı hareketinin baş teorisyenlerinden Kurahara Korehito ³² ile tanışmak için Tokyo' ya gider. Korehito, romanı "*Senki*" dergisinin Kasım ve Aralık sayılarında yayınlatır.

15 Mart 1928 isimli eser o tarihte Japonya genelinde olan gözaltı dalgasını konu edinir. Takici bu eserinde özellikle birbirinden farklı sınıflardan olan ve hayatı yaşayış biçimi farklı olan kişilerin işkence ve kötü muamele sonucu içinde buldukları ruh halini anlatır. Ön planda tutukluların psikolojik durumları vardır. Gözaltına alınanlar ve aileleri arasındaki ilişkilere de değinen Takiji, aile üyelerinin nasıl politize olduğunu gözler önüne serer. Tarihi arka plan kısmında detaylı olarak anlatılsa da 1928 yılının Japonya için önemine tekrar değinmek gerekir. Yasa dışı olarak Japonya Komünist Partisi'nin desteği ile kurulan İşçi – Çiftçi Partisi ilk genel seçimde meclise girmiş ve sonrasında meclis üyesi Yamamoto Senci 1928 yılında öldürülmüştür (Öner, 2010: 212). Sonrasında ise Komünist Parti ve destekçilerine yönelik gözaltı yapılmış ve bini

---

²⁹ "*Inbaifu*" Türkçeye "*Fahişe*" olarak çevrilebilir. Eser 1925 yılında kaleme alınmıştır.

³⁰ "*Takiko Sonota*" Türkçeye "*Takiko ve Diğerleri*" olarak çevrilebilir. Eseri 1928 yılında tamamlar.

³¹ "*1928-nen 3-gatsu 15-nichi*" Türkçeye "*15 Mart 1928*" olarak çevrilebilir.

³² Japonya Proletarya Sanat Birliği üyesi ve baş teorisyen.

aşkın kişi gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınanların arasında Takici'nin de arkadaşlarının olması maruz kaldıkları muameleye şahitlik etmesine olanak sağlar. Takici olanları herkesin bilmesini ister ve bu eseri kaleme alır (Bowen&Struyk, 2016: 117).

Komünist Parti'ye ve onun destekçilerine yapılan baskının ikinci dalgası 16 Nisan 1929 tarihinde gerçekleşir ve yaklaşık 40 kişi tutuklanır (Yoichi, 2011: 10). Takici de bu baskında gözaltına alınır ve evinde arama yapılır. Aynı yıl bankadaki rütbesi düşürülür ve işten atılır. Sonrasında edebi faaliyetlerine ağırlık verir ve seri halindeki ilk romanı *Yasuko* 'yu Miyako Gazatesi'nde yayınlatır (Yoichi, 2011: 10).

1930'lu yıllara gelindiğinde Japon edebiyatında politize olmuş denilebilecek tek grup, işçi hareketlerine dâhil olmuş kişilerden oluşmaktadır. Edebiyatta işçi sınıfını konu edinen yazarlar siyasal alanda olduğu kadar edebiyat alanında da Komünist Parti'nin çizgisinden ilerlerler (Keene, 1976: 225). Elbette bu yazarların hepsinin komünist partiye üye oldukları söylenemez ancak kimi kişisel tecrübelerinden dolayı kimi de kendilerinden daha şanssız durumda olanlara duydukları sempatiden dolayı komünizme yakınlık hissederler.

Proleter edebiyatın ses getirmesinde Takici Kobayaşi'nin çalışmada ele alınan eseri *Yengeç Konserveleme Gemisi*'nin etkisi büyüktür. Proleter edebiyat alanında üretim yapılması Marksizm tartışmalarını da beraberinde getirir ve edebiyat dergilerinde yazarlar Marksist perspektifle değerlendirilir (Arima, 1969: 200). Eylül 1931'de Mançurya istilası ile birlikte Japonya hükümeti proleter edebiyat hareketini önlemek adına adımlar atar ve 15 Mart 1928 yılındaki tutuklama dalgasına benzer şekilde ikinci bir tutuklama dalgası başlatır. Bu tutuklama dalgaları ve yıldırma politikaları proleter edebiyat hareketini bitirmese de korku yaratarak hareketi zayıflattığı söylenebilir. Takici Kobayaşi de bu tutuklama dalgasında yakalanır, ancak kurtulduktan sonra saklanarak

yazmaya devam eder. Bu süreçte yaşadıklarını *To Seikatsusha*³³ isimli eserinde anlatsa da yoğun baskılardan dolayı daha az dikkat çekeceğini düşündüğünden dolayı *Tenkan Jidai*³⁴ başlığı ile *Chuo Koron* dergisinde yayımlar. Siyasal anlamda baskının son derece yoğun olduğu bu dönemde polis tarafından aranmasına rağmen bahsi geçen eseri yayımlayan Takici, yasa dışı örgüt kapsamında değerlendirilen Komünist Parti'ye olan hayranlığını bu eserde dile getirir. 20 Şubat 1933 yılında polisin kurduğu tuzak ile yakalanan Takici'nin gözaltında öldürülmesi ve ölüm sebebinin kayıtlara "kalp krizi" olarak geçmesi hareketi yavaşlatan etkenlerden bir diğeridir. Keene (1976) burada bir noktaya dikkat çeker ki bu da son derece önemlidir: Polis Takici'yi kasten mi öldürdü yoksa işkencenin ölüm ile sonuçlanacağını tahmin mi edemedi? Çünkü o zamana kadar Japonya'da kimse fikirlerinden dolayı ölüm ile cezalandırılmamıştır (227). Takici'nin ölümü vahşet olarak görülse de burada önemli bir ayrıntı vardır. Proleter edebiyat hareketi ile ilgilenmeyen kişiler bile Takici'nin bu şekilde ölmesi ile sarsılır ve bu hareket hakkında bilgi sahibi olurlar. Kısacası polisin bir yandan Takici'yi hedef gösterirken diğer taraftan kendi eli ile bir kahraman yarattığı söylenebilir.

Takici'nin ölümü proleter edebiyatın çöküşü olarak yorumlanabilir çünkü Takici'nin ölümünün vahşet dolu olması ile korkuya kapılan Komünist Partili yazarlar aktivitelerini durduklarını açıklarlar. Bu da edebiyatta "Tenko" olarak bilinir. Kelime anlamı "dönüşüm" olsa da bu çalışmada "biat" olarak tanımlanacaktır. Komünist Parti'nin iki liderinin de partiyi bıraktığını açıklaması edebiyat ile doğrudan ilgili görünmese de Takici'nin ölümünün hemen ardından olması ve proleter edebiyat yazarlardan birbiri ardına gelen "biat" açıklaması, edebiyat ile bağ kurulmasına olanak sağlar (Keene, 1976: 228). Bazı yazarlar yön değiştirmek istemedikleri için yurtdışına

---

³³ "To Seikatsusha" Türkçeye "Bir Partinin Hayatı" olarak çevrilebilir.

³⁴ "Tenkan Jidai" Türkçeye "Dönüşüm zamanı" olarak çevrilebilir.

iltica ederken bazıları gönülsüz de olsa hapisten kurtulmak için yön değiştirdiklerini açıklar ve edebiyatta bir dönem bu şekilde kapanır.

4.2.2 Japon Edebiyatı

Japon Edebiyatı tarihi M.Ö. 710 yılına dayanır. Yazının gelişinden önce sözlü olarak ifade edilen hikayeler Çin'den yazının gelişi ile yazılı olarak kaydedilmeye başlanır ve Japonya'nın yazılı ilk eseri Kociki ve Nihon Şoki bu şekilde ortaya çıkar. Bu dönem Japonya'da edebi alanda üretimin başladığı Nara Dönemi olarak adlandırılır. Devamındaki dönem ise Heian Dönemi olarak geçer ve bu dönemde saray demokrasisinin etkileri hakimdir. Bu dönemde Japonya'nın günümüzde de aktif olarak kullandığı Hiragana alfabesi ortaya çıkar. Alfabenin ortaya çıkışı ile Japonya'da edebiyat alanında büyük gelişme yaşanır. Japon edebiyatının en önemli eserlerinden ikisi denilebilecek *Genci Hikayesi* ve *Yastıkname*³⁵ bu dönemde ortaya çıkar. Heian döneminde Japon edebiyatının altın çağını yaşadığını söylemek mümkündür. Heian dönemi sonrası Muromaçi Dönemi olarak adlandırılır ve bu dönem Japon edebiyatında Zen Budizmi'nin etkileri görülür. Yeni bir savaşçı sınıfının ortaya çıktığı bu dönemde yaşam ve ölüm gibi basit yaşam tarzlarıyla hayatta kalmanın yollarına dair kavrayışlara yer verilir. Edo döneminde ise edebiyat sosyal ilişkileri ifade etmeye yönelik bir araç haline gelir. Bu dönemdeki edebiyat, büyük ölçüde barışçıl Tokugawa Dönemi'nde (genellikle Edo Dönemi olarak anılır) yazılmıştır. Büyük ölçüde yeni başkent Edo'da (modern Tokyo) işçi ve orta sınıfların yükselişine bağlı olarak, daha sonra Kabuki'ye dönüşecek olan popüler drama biçimleri gelişir. Bu dönemde Japonya dışı kapalı bir ülkedir ve bu kapalılık Meiji restorasyonları ile son bulur. Meiji dönemi, Japonya'nın Batı'ya yeniden açılmasını ve hızlı bir sanayileşme dönemini işaret etmektedir. Genç Japon nesir yazarları ve oyun yazarları, yeni fikirler ve sanat okullarıyla dolu bir galaksiyle mücadele ederler, ancak bu kavramların bazılarını başarılı bir şekilde

---

³⁵ Genci Hikayesi Murasaki Şikibu, Yastıkname ise Sei Şonagon tarafından kaleme alınmıştır.

özümseyen ilk kişiler romancılar olur. 1920'lerde ve 1930'ların başlarında, Takici Kobayaşi, Denci Kuroşima, Yuriko Miyamoto ve Ineko Sata gibi yazarlardan oluşan proleter edebiyat hareketi, işçilerin, köylülerin, kadınların ve toplumun diğer ezilen üyelerinin zorlu yaşamlarını tasvir eden politik olarak radikal bir literatür üretir. Savaş zamanı Japonya, dillerinin güzelliği ve aşk ve şehvet hikayeleriyle en iyi tanınan birkaç yazarın çıkışını görür, özellikle Jun'ichiro Tanizaki ve Japonya'nın ilk Nobel Edebiyat Ödülü sahibi, psikolojik kurgu ustası Yasunari Kawabata, Ashihei Hino, savaşı yücelten lirik en çok satanlar yazarken, Tatsuzo Ishikawa, Nanjing'deki ilerlemenin rahatsız edici derecede gerçekçi bir hesabını yayınlamaya çalışır.

4.2.4 Değerlendirme: Yengeç Konservleme Gemisi

4.2.4.1 Romana Götüren Süreç

15 Mart'ı izleyen dönemde Takici Japonya Proletarya Sanat Birliği³⁶ baş teorisyenlerinden Kurahara Korehito ile görüşmek için Tokyo'ya gider ve bunun üzerine 15 Mart 1928 isimli eseri dönemin muhalif yayını denilebilecek "Senki" dergisinin Kasım ve Aralık sayılarında yayınlanır. Takici'nin bu adımı atması ve sonrasında Japonya Proletarya Yazarları Topluluğu'nun merkez komitesine seçilmesi (1929) onu proleter edebiyatta ismi anılan bir yazar haline getirir. Takici'nin işçi hareketinin içinde olması, Komünist Parti'ye yakınlığı, Japonya Proletarya Sanat Birliği'nin yeniden yapılanması sonucu oluşan Proletarya Yazarları Topluluğu'na dâhil oluşunun işçi hareketine olan yakınlığını pekiştirdiği ve etrafında hayatta kalma mücadelesi vermek için örgütlenen işçilerin varlığı ile edebiyat alanındaki üretimi için gözlem yapma imkânı sağladığı söylenebilir. Yalnızca gözlem değil, yaşadığı veya ülke

³⁶ Orijinal ismi: Nippona Artista Proleta Federacio'dur ve NAPF olarak kısaltılır.

genelinde yaşanan olaylar da Takici'nin gündemini oldukça meşgul eder. Öyle ki 15 Mart olayında gözaltında yaşananları “15 Mart 1928” isimli eserinde öyküleştiren Takici, gazetede ki haberlerden derledikleri ile 10 Mart 1929 tarihinde “Kanikosen” yani “Yengeç Konserveleme Gemisi” isimli eserini kaleme alır (Devrim Çetin Güven, 2018: 12). Bu noktada Takici'nin ülke genelindeki işçilerin meseleleri ile ilgili araştırmalar yaptığı, işçilerin sıkıntılarını içselleştirip kâğıda döktüğü söylenebilir. Bu romanı ile ne anlatmak istediğini Kurahara Korehito'ya olan mektubunda yedi maddede dile getirir. İlk maddesinde eserinde bireysel kahramanlara değil, grup halindeki işçilere yer verdiğini söyler ki bu proleter edebiyatta eşine az rastlanır bir örnektir. Dünya edebiyatından örnek verilecek olursa Gorki'nin ölümsüz eseri “Ana”, baştan sonra işçi sınıfından bir annenin siyasi alana dâhil oluşunu konu alır. Dolayısıyla anlatılmak istenen belirli karakterler üzerinden anlatılır. Yengeç Konserveleme Gemisi'nde ise durum farklıdır. Karakterlerin kendi isimlerinden ziyade lakaplarına yer verilir. Elbette bütün eser isimsiz kahramanlar ile ilerlemez. En uçlara dikkat çekmek amacıyla yalnızca en üst katmandaki ve en alt katmandaki işçilerden isimler verir. Son derece eziyetçi işçi şefi Asakava ve kötü çalışma koşullarına dayanamayıp ölen Miyaguçi bunlara birer örnek olarak gösterilebilir. Romanda işlevi olmayan her şey anlamsızdır. Takici ise hiçbir olayı, hiçbir karakteri yalnızca tasvir amaçlı yazmaz. Hepsinin romanda bir yeri vardır. İkinci maddede özellikle bireylerin kişiliklerini veya psikolojilerini anlatmadığını vurgular, çünkü eserde asıl vurgulamak istediği işçilerin çalışma koşulları ve gördükleri muameledir. Üçüncü maddede anlaşılmasını kolay kılmak adına yazış biçimine dikkat ettiğini ve amacının proleter edebiyatın popülaritesini artırmak olduğunu dile getirir. Dördüncü maddede gemi içinde geçenleri, sömürüyü anlatırken yalnızca Japonya'daki işçilerin durumlarını değil uluslararası ilişkileri ortaya koymayı amaçladığını söyler. Beşinci madde ve altıncı maddede değindiği konular birbirlerini tamamlayıcı nitelik taşımaktadırlar. Konu edindiği

örgütsüz işçilerdir. Kapitalizmin işçilerin örgütlenmesini engellerken aslında onların örgütlenmesine vesile oluşunu anlatır. Son olarak da işçi sınıfının emperyalizme karşı çıkması gerekirken durumu yalnızca birkaç işçinin anladığını gösterir. Takici'nin not ettiği bu yedi maddeden yola çıkıldığında karakterler ve kurgu üzerinden daha doğru çıkarımlar yapılabilir (Yoichi, 2011:7).

Komori Yoichi (2011) yengeç konserveleme gemilerinin fabrika adıyla değerlendirildiğinin, bu sebeple de deniz yasalarının onlara uygulanmadığını dile getirir. Ancak fabrika adı ile değerlendirilse de fabrika olarak kabul görmediği için “Fabrikalar Kanunu”nun da dışında kalır (Güven, 2018: 14-15). Yengeç konserveleme gemilerinin bu statüde olması, Takici'nin konserveleme gemilerini savaş alanı gibi görmesine sebep olur. Eserde gemi Sovyet ve Japonya karasuları sınırında olduğundan dolayı hiçbir ülkenin de yasası uygulanmamaktadır. Bu da patronların işçileri korkusuzca sömürebileceği anlamına gelir.

Romanlar genellikle dilbilimsel araştırmalara konu olsalar da romanın ortaya çıktığı koşullar ve gerçeklik çoğunlukla bir araştırmanın konusu olmaz. Romanın toplumsal oluşu onu sosyolojik incelemenin içine dâhil eder. Eserdeki Marksist yaklaşımları belirlemek için gerçek olan ile bağlantısına bakmak gerekir çünkü Marksist edebiyat eleştirisinde bir edebi eser tarihsel olanın sonucu olarak görülür.

Şimamura Teru'nun (2006) “Yorum”³⁷ kısmında dile getirdiği gibi “Yengeç Konserveleme Gemisi” dönemin gazetelerinde yer alan gerçek olaylardan yola çıkarak yazılmıştır. Gemiler ile ilgili bilgi vermek gerekirse bu gemiler Rus- Japon Savaşı

---

³⁷ Şimamura Teru, “Yorum” (“Kaisetsu”, 「解説」), Kobayaşi, Takici (yaz.), Fujio, Goo (çiz.), Sancuppun de Yomeru... Gakusei no tame no Manga Kanikōsen, 『30分で読める。。。大学生のためのマンガ工船』, Higaşi Ginza Yayınevi, Tokyo, 2006, s. 166-167

工船』 (工船』), Higaşi Ginza Yayınevi, Tokyo, 2006, s. 166-167

sırasında ele geçirilen, son derece kötü durumdayken yengeç konserveleme gemilerine dönüştürülmüş gemilerdir (Güven, 2018: 11). Takici'nin gemilerin fiziki durumuna dair yorumunu da eserde bulmak mümkündür:

“Çiçibu-maru gemisi. Bizimle yan yana seyreden.”

“Amaan, döküntü o gemi be!... Gerçi hangi yengeç konserveleme gemisi döküntü değil ki!” (Kobayaşi, 2018: 52).

Teru'nun (2006) aktardığı gibi 1926 yılında “Çiçibu Maru” isimli bir gemi karaya oturur ve yengeç konserveleme gemilerinin yardım çağrılarını görmezden gelmesi sonucu 254 kişilik mürettebattan 161'i orada can verir (Teru, 2006, 166-167). Kobayaşi bu konuya da eserinde yer verir, işçi şefi Asakava ve kaptan arasında yardım edip etmeme tartışmaları sonucunda yardım çağrıları görmezden gelinir:

“Yerli yersiz rota değiştirip kafana göre bir yerlere uğrama emrini kim verdi sana leyn?” (52).

“Hişş, bu kimin gemisi unuttun galiba? Şirket bastırılmış parasını, kiralamış, bir şey söyleme yetkisi olan kişi şirket mümessili Suda Bey ile bizzat benim!... Çiçibu- Maru Gemisi'nin öyle güzel bir sigortası var ki değme gitsin. O döküntü gemi battı mıydı zararımız yok, aksine kapçaz cukkayı!” (53).

“425 kişilik mürettebat... Topyekün can vermiştir... Artık kurtarılmaları için umut bulunmamaktadır. Gemi tarafımıza iki üç kez mütemadi surette “SOS, SOS” diye sinyal gönderdikten sonra irtibatımız kesilmiştir.” (54).

1926 yılında ise Hakuai- maru ve Eiko-maru fabrika gemilerde işçilere yönelik kötü muamele ve korkunç çalışma şartları basında yankı bulur, kaçma teşebbüsünde bulunan dört işçi öldüresiye dövülür (Güven, 2018: 12). Tüm bu olaylar Takici'nin ilgisini çeker ve o sırada bankadaki işine devam ederken gelen gazetelerden haberlerin olduğu

kısımları keser, boş zamanlarında da Hakodate'ye gidip işçiler ile olaylara dair sohbetle bulunur (Güven, 2018:12). Yengeç Konserveleme Gemisi isimli roman da bu şekilde ortaya çıkar. Teru, Yengeç Konserveleme Gemisi isimli eserin günümüz Japonya'sında ve dünyasında da ilgi görmesinin sebebini kapitalizmin tüm dünyada hâkim oluşu ile yorumlar. Romanda işçilere yönelik şiddetin boyutlarını görmek mümkündür. İşçiler yalnızca fiziksel şiddete değil, ağır psikolojik şiddete de maruz kalırlar. Hakko-maru gemisinin hasılatının diğer gemilerden düşük olması şef Asakava'yı küplere bindirir ve bunun devamında şu cümle gelir:

“... hırsını balıkçılarla miçolardan çıkardı. Zaten mesele ne olursa olsun, bir çıkmaza girildiğinde bunun bedelini ödeyenler daima “onlar” olurdu.” (78).

Koşullar ne kadar kötü olursa olsun, işçilere yönelik psikolojik şiddete ara verilmez. Korkunç fırtınada kaybolan kavasaki teknesi gemideki işçiler için arkadaşlarının ölmüş olabileceğine dair korku yaratsa da duyguları önemsenmez ve aynı hava koşullarında yengeç avının aksamaması için yola çıkma kararı alınır. Sebebini ise işçi şefi Asakava şu şekilde açıklar:

“Beş altı hayvanı kaybetmek bir şey değil de, kavasaki teknesine bir şey olursa çok canımız yanar.” (66).

4.2.4.2 Kitap Özeti

Hikaye 1920'li yılların sonunda Hokkaido Limanı'ndan yola çıkan bir gemide geçer. Gemi olarak adlandırılrsa da esasında yüzen bir fabrika olan gemi Japon ordusunun ihtiyacını karşılamak için yengeç avlamaktadır. İnsanlık dışı koşullara çıkarılan yengeçler gemide işlenerek konserve haline getiriliyor. İşçiler genellikle yoksul ailelerin çocuklarından ya da borçlandırılarak çalışmaya mecbur bırakılmış taşeron işçilerden oluşmaktadır. Fabrika gibi görünse de fabrika statüsünde olmadığından dolayı uygulanabilir bir kanun yoktur. İşçilerin de hiçbir hakkı ve sosyal güvencesinin

olmayışı gemiyi açık bir sömürü ortamı haline getirir. Karakterlere isimlerden çok lakaplar ya da meslek isimleri ile hayat veren Takici yalnızca vurgulamak istediği karakterlere isimleri ile yer vermiştir. Bunlardan ilki acımasız işçi şefi Asakawa'dır. Asakawa işçilere acımasızca eziyet eder ve ceza olarak kızgın demir ile dağlar. İsmi ile anılan bir diğer isim ise işçi Miyaguçi'dir. Miyaguçi gemide en alt tabakadan bir işçidir ve çeşitli işkencelere maruz kalır. Romanın bir diğer önemli ismi ise 'Kekeme' balıkçısıdır. Balıkçı işçilerin bilinçlenmesinde en önemli isimlerden biridir. Gemideki kötü çalışma koşullarından dolayı hastalanıp ölen arkadaşlarının cenazesinde yaptığı konuşma ile ön plana çıkar. Gemideki sistem fırtınada kaybolan bir av takasının Sovyet gemisi tarafından kurtarılıp orada bilinçlenmesi ile değişir. Koşullarının iyileştirilmesi talebi ile direnişe başlayan işçiler beklemedikleri bir şekilde yenilgiye uğrarlar ancak direnmekten vazgeçmeyip daha da bilinçli bir şekilde tekrar ayağa kalkarlar.

4.2.4.3. İnceleme Birimi

Her toplumda bireyler belirli koşulların içine doğar ve dolayısıyla belli bir yatkınlıkta olur. Büyüme sürecinde toplumsal kurallarla tanışır bu noktada iki farklı yorum yapmak mümkündür: Toplumsal kurallar bireysel şekillenmede etkili rol oynar ya da bireyi sınırlar. Takici Kobayaşi' nin hayat hikayesinde de görüldüğü gibi yazarın ailesi çiftçilik ile uğraşan bir ailedir. Bu ortamda doğup yetişen Takici Kobayaşi de toplumsal etkileşiminde bu yaşam tarzını benimseyerek hareket eder. İşçi- çiftçi hareketine olan yönelimini bu yaşam tarzına bağlamak, toplumsallaşma bağlamında düşünüldüğünde, mümkündür. Kobayaşi toplum ve birey ilişkisine kolektif bakış açısı ile yaklaşır. Bunu çalışmanın konusu olan eserde de görmek mümkündür. Bireylerden çok kolektif kahramanlara yer verir. Bireyden çok toplumsal olana yöneldiğini Korehito'ya yazdığı mektupta da dile getirir (Yoichi, 2011:7). Mektupta bireysel karakterlerden çok gruplara yer verildiğini bunu da toplumsal olana dikkat çekmek amacı ile yaptığını ekler. Eserin

kaleme alındığı dönemin Japonya'daki işçi hareketinin en yoğun olduğu dönem olması ve Kobayaşi'nin de işçilerin yanında yer alması eserin ortaya çıkışında etkili olmuştur. Takici Kobayaşi toplumsal gerçekçi bir yazar olduğundan dolayı eserlerinde işçilerin mücadelesini mükemmelleştirmeye yönelik kurgulara yer vermez. İşçileri iyisiyle kötüsüyle anlatır.

Yazarın politik bir kaygı ile yazdığı söylenemez ancak bankada çalıştığı sırada aktivitelerinin büyük çoğunluğunda yer aldığı ve sonrasında bir üyesi olduğu Japonya Komünist Partisi onun eserlerinin birer sınıf çalışması olmasında oldukça etkili olmuştur. Erbaş'ın (2018: 3-4) belirttiği gibi, "*Politik duruşunun farkında olunsun ya da olunmasın ya da isteyerek ya da istemeden toplum ya da dünya hakkında söylenen ya da ileri sürülen her düşünce aslında politiktir... Kendisini 'çağın tanığı' olarak niteleyen birisi için politik duruşu olmadığını söylemek çok da anlamlı olmayacaktır.*"

4.2.4.4. Sınıf, Sınıfsal Farklılıklar ve Kapitalist İlişkiler

1917 Ekim Devrimi Japonya'da sınıf bilincinin oluşmasında oldukça etkili olmuştur. Devrim öncesi bir yıl içerisinde yapılan grevlere katılımcı sayısı on bini bulmazken, Ekim Devrimi sonrasında bu sayı altmışaltı bine ulaşmıştır (Gordon, 2018:4). Devrimin Japonya'da sınıfsal farkındalıktaki etkisini verilen rakamlarla görmek mümkündür. 1917 yılı öncesinde yılda yaklaşık elli greve katılanların sayısı yaklaşık on bin iken bu sayı 1917 yılında 57.000 katılımcılı 398 eylem, 1918 yılında ise 417 eylem 66.000 katılımcıya yükselmiştir (Gordon, 2018:4). Bu eylemlerin en yoğun olduğu alanlardan biri de gemilerdir. Gemilerdeki uzun çalışma saatleri, ücret kesintileri ve şeflerin işçilere karşı kötü tavrı işçilerin greve gitmelerindeki temel sebeplerdendir. Yengeç Konserveleme Gemisi işçi sınıfının örgütlenme sürecini ve kapitalizmin eleştirisini de içinde barındıran bir direniş romanıdır. Gemi toplumdaki sınıf savaşının yansıması olarak görülebilir. Romanda işçiler kapitalizm, sömürü, sınıf vb. terimlere oldukça uzaktır. İşçilerdeki bu bilinçsizliğin sebebi toplumsal koşullardır.

Örgütlenme ve direniş ancak geliştirilebilmiş bir sınıf ilişkisi ile mümkündür. Eğer örgütlü bir direniş söz konusuysa orada sınıf kültürünün oluştuğı söylenebilir. Sınıf da insanların kontrol edemeyeceğı sınırlar içerisinde gelişen sebepler ile girdikleri üretim ilişkileriyle belirlenir. Takici'nin romanında da işçiler arası dayanışmanın başlaması örgütsel pratikler ile mümkün hale gelir. Mustafa Kemal Coşkun'un (2013: 162) ifade ettiği gibi, *“Sınıf kültürü, ancak sınıfı ifade eden bir örgütlenme ve dayanışma ilişkisi gerçekleştirilebilmişse gelişme olanağı bulabilir, zira bu türden bir kültürün yaratılması pratikle, örgütsel bir pratikle mümkün olabilir.”*

Romanda örgütlenmenin başlangıcı kaybolan bir teknedeki işçilerin hayatlarının yok sayılması ile başlar. Bir işçinin bu olanın kendi başlarına da gelebileceğinin farkına varması ve bunu arkadaşları ile paylaşması ilk adım olarak görülebilir. Ancak bu noktada sınıf bilinci konusuna değinilmesi gerekir. Zülal Turgut'un (2014: 90) belirttiğı gibi, *“Marksist literatürde sınıf bilinci; (1) yalın sınıf bilinci ve sendikal bilinci içeren ekonomik bilinç ile; (2) bütünsel bir bakışı içeren politik bilinç olarak iki kategoride ele alınır.”* Yengeç Konserveleme Gemisi'ndeki işçilerin sınıf bilinci ekonomik bilinç kategorisinde değerlendirilebilir. İşçi sınıfı kültürünün ve bilincinin oluşmasında hiyerarşik ilişkilerin rolü büyüktür (Coşkun, 2013:117). Gemide işçiler sınıfsal ayrımın farkındadır, ancak bu ayrımı işçilerin politik bilince sahip olarak yaptıklarını söylemek doğru değildir. Bu farkındalık gündelik yaşamda deneyimledikleri şeyler ile oluşmuştur:

“Hedef tahtasında canımız var arkadaşlar.” (63).

“Biz çalışmasak, bi tane bile yengecin parası o kodamanların keselerine girer mi? Annadın mı, biz bütün yaz burada hayvan gibi çalışıyoruz, kaç para giriyor cebimize? Lakin o kodamanlar, bi gemiden temiz dört yüz beş yüz yen kar ediyorlar. Yaa, demek ki, o paranın kaynağı biziz la! Yoktan bi şey var edilmez. Annadın mı?” (137).

İşçilerin kendilerini para kaynağı olarak görmesi farkındalığı görmek açısından son derece önemlidir. Bu noktada sınıf bilincinin oluştuğunu söylemek mümkündür. İşçiler bu durumun bilincindedir ve haklarını elde edebilmek için tek yolun mücadeleye olduğunun da farkındadırlar. İşlerini kaybedip açlık ile sınanma korkusu onları direnişin bir adım gerisinde tutmaktadır. Her şeyin farkında olup düzene meydan okumamaları aynı zamanda sömürüyü deneyimlemek olarak adlandırılabilir. İşçiler sömürüyü deneyimlerken patronlar ise örgütlülüğe dair korkularını türlü zulümlerle bastırmaya çalışırlar.

“Hakodate'nin işçi sendikaları, yengeç konserveleme gemilerinde Kamçatka'ya giden balıkçıların arasına örgütçülerini sokmak için ölümüne uğraşıyorlardı. Aomori ve Akita'daki sendikalarla da irtibat halindeydiler. Bu tür sızmalardan ödü patlıyordu patronların.” (41).

İşçilerin zulme direnişi, sömürüye karşı çıkışı SSCB sularına sürüklenen kavasaki teknesindeki balıkçıların kızıl propaganda ile tanışmasıyla başlar:

“Var çalışmadan para kazananlar. Proletarya oluyor her zaman böyle... [Birileri boğazını sıkıyor gibi yapmış.] Olmaz böyle! Proletarya, siz, bir, iki, üç, yüz, bin, elli bin, yüz bin, hepiniz hepimiz oluyor böyle... [Çocukların el ele tutuşmasını taklit etmiş.] Güçleniyor. Tamam! [Kendi koluna vurarak.] Sizler yenilmiyor: kimseye! Sizler anlıyor?” (73).

İşçilerin bilinçlenmesini pekiştiren şey farklı ülkeden gelen bu sestir. Marx'ın (2011:25) *“insanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır.”* ifadesinden de anlaşıldığı gibi farklı hayat biçimlerine ve toplumsal pratiklere tanıklık etmek işçiler için bilinçlenmenin farklı bir yolu haline gelir. Bilinçlenmenin başlangıcı olarak görülebilecek bu karşılaşma karşısında burjuva bireyciliği ve onun ideolojik egemenliği işçilerin ortak eylem

planlarına ket vurur (Durak, 2014: 63). Bu da işçileri yoksul olmanın verdiği psikoloji ile bireysel çıkış arayışına yönlendirir. Romanda dayanışmanın başlaması işçi Miyaguçi'nin ortadan kaybolması ile olur. Bu olay işçi şefi Asakava'yı oldukça sinirlendirir. Asakava işçilerin Miyaguçi'yi sakladığını düşünür ve Miyaguçi'nin yerini gösterene iki paket sigara alacağına dair bir yazı asar. Miyaguçi açlığa daha fazla dayanamayıp saklandığı kazan dairesinden çıkarken orta yaşlı bir balıkçı onu yakalar ve teslim eder. Bireysel çıkış arayışı, bireysel çıkarlar dayanışmayı zedeler ve aldığı tepki karşısında şunları dile getirir:

“Hadi oradan kavaracı! Cuvara içmeyen, tadını anlamaz bu meretin!” (60).

Halbuki işçi sınıfının bireysel çıkardan çok sınıfın ortak çıkarlarına odaklanıp bu amaçla hareket etmesi önemlidir (Marx & Engels, 1994). *“Aynı sınıftan olan insanlar da birbirlerine yaşayan gerçek bireyler gibi değil, türün üyeleri olarak tepki verirler.”* (Ollman, 2008: 322). İşçiler çalışma ortamlarındaki ilişkiyi hiyerarşik bir ilişkiye çevirmek isteyen başka sınıfa ait temsilcilere karşı hep birlikte mücadele verirler. Bu temsilciyi başka bir sınıfa ait görüp mücadele yürütmeleri de işçi sınıfında sınıf bilincinin oluştuğunun göstergesidir. Yengeç konserveleme gemisinde işçilerin gördüğü muamele karşısında verilen tepkiler bilinçlenmenin ilk aşaması olarak görülebilir. Kaybolan kavasaki teknesi denize açılmadan önce olumsuz hava koşullarına dair uyarı gelmiş ancak işçi şefi Asakava bu uyarıya önem vermemiştir:

“Şef, böyle ufak tefek meselede ürkersek, onca yol aşyp geldiğimiz Kamçatka'da belimizi doğrultamayız! Demiş telsizcinin sızdırdığına bakılırsa. Bunu ilk işiten balıkçı telsizcinin suratına, sanki Asakava'ymış gibi 'insan hayatını ne sanıyosun ulan sen!' diye gürlemişti.

- *İnsan hayatı mı?*

- *He ya!*

- *Lakin Asakava sizin gibilerini insan olarak görmüyor ki!*” (64).

Kavasaki teknesinin fırtınada kaybolması ve işçilerin dönmemesi patronların gündeminde değildir, çünkü düşündükleri tek şey giden kavasaki gemisidir. Bu durum işçilerin bilinçlenip örgütlenmesine zemin hazırlar:

“*Hişt, bak hele’ dedi ilk konuşan adam. ‘Bunlar bizim de başımıza gelebilirdi be. Başkasının meselesi beni ırgalamaz diye baştan savmak yakışmaz bize.’*”
(70).

Asıl örgütlenme ise kavasaki teknesinde bulunan işçilerin onlara yardım eden Rus donanması ile kurdukları iletişimden sonra olur:

“*(...) Proletarya yoksa yok kimsenin ekmeği! Herkes ölüyor açlıktan! Sizler anlıyor?*

- *Hı hı.*

- *Japonya henüz değil iyi, ı-ıh daha çok geride! Çalışanlar oluyor böyle... [Beli bükülmüş, büzüşmüş gibi yapmış.] Çalışmayanlar oluyor böyle... [Kibirli ve etrafındakilere sataşır gibi yapmış.] Olmaz, kötü bunlar! Çalışanlar olmalı böyle... [Delici bakışlarla, ayağa kalkarak kendisini ezenleri püskürtüyor gibi yapmış!] Çalışmayanlar olmalı böyle... [Kaçıyor gibi yapmış.] Japonya olacak, sadece çalışanların ülkesi, iyi ülke! Proletaryanın ülkesi! Sizler anlıyor?”* (73).

Bu diyalog örgütlü mücadelenin sinyallerini verse de elbette ilk etapta kavasaki teknesindeki balıkçıların hepsi aynı fikirde olmaz. Bazı balıkçılara göre bu “kızıl propaganda” onları korkunç işler yaptırmak için kullanmaya yönelik sözlerdir. Kavasaki teknesinde işçiler bu şekilde farkındalık kazanırken gemide işler tam aksi yönde ilerler. Hakko- maru gemisinin üretimde diğer gemilerin gerisinde olması işçi şefini kızdırmış

ve işçiler daha kötü muameleye maruz kalmıştır. İşçiler verimli çalışanlar ve verimsiz çalışanlar olmak üzere ikiye ayrılmış, verimli çalışanlar ödüllendirilmiştir. Verimsiz çalışanlar ise sıcak demir ile damgalanacaktır. Bu ağır çalışma koşullarında işçiler damgalanma korkusu ile ölümüne çalışır. Bu koşullarda sabahları uyanmaları da iyice zorlaşır bir de aşırı çalıştırmaktan ötürü beriberi³⁸ riski ile karşı karşıya kalırlar. Gemide çalışan bir üniversitelinin çalışma sırasında hastalanması ve işçi şefinin diğer işçileri yardım etmek için bile bırakmaması işçileri iyice öfkelenendirir. Ertesi gün geldiklerinde öğrenciyi demir direğe bağlı halde bulurlar:

“İşbu şahsın hasta numarası yapan bir sahtekar olmasından mütevellit organı çözmek sureti katiyede yassaktır!” (98).

Bu durum işçileri rahatsız etse de işleri ile sınıanma korkusu onları yardımdan alıkoyar. Şartlar kötüleştikçe iş kazaları artar ve beriberi hastalığından dolayı ilk ölüm yaşanır. 27 yaşındaki bu işçi ölene dek şunu söyler:

“Kamçatka'da ölmek istemiyom!” (119).

İşçi şefinin umursamaz tavrı, mevtayı gasletmek için bile işçilere su israfı olacağını söylemesi bardağı taşıran son damla olur. O sırada kekeme bir balıkçı:

“B-be-ben, s-su-sutra b-bi-bilmem. D-du- dualar o-o-okuyarak Y-Ya-Yamada k-ka-kardeşin r-ru-ruhunu ş-şa-şad e-edemem. A-a-ama, i-i-iyi-ce d-dü-düşününce, ş-şö-şöyle h-hi-his-se-diyorum. Y-Ya-Yamada k-ka-kardeş, ö-ö-ölmeyi h-hi-hiç i-istemiyordu. Y-yo-yo, d-da-daha d-do-doğrusu-nu s-sö-söylemek i-i-icap e-e-ederse, ö-öl-öldürülmeyi i-istemiyordu. Ş-şü-şüphesiz, Y-Ya-Yamada k-ka-kardeş k-ka-katledilmiştir!” (121).

³⁸ Beriberi: B₁ [vitamini](#) eksikliğine bağlı bir [sinir sistemi](#) hastalığıdır.

İşçileri harekete geçiren bu olay sonrası mevtayı koyacak çuvalı bile işçi şefinin ziyan olarak görmesi ile işçilerin öfkesi katlanarak büyür. İşçiler kendi içlerinde işi ağırdan almaya karar verir.

“Dün çok çalıştık kardaşlar, hele bugün sabotac yapak!” (101).

Sabotajdan anlaşılan iş bırakma değil işi yavaşlatmaktır. Ölen işçiyi denize attıktan sonra birbirlerine sıkı sıkıya tutunmaya başlarlar. Elbette aralarında karşı çıkanlar olur ve bir ilk yaşanır. Tekne reislerinden birinin aşağılayıcı sözlerinden sonra bir işçi ona karşı çıkar ve gemide daha önce astın üste karşı çıktığı görülmemiştir. Bundan cesaret alan işçiler kendi aralarında söylenir:

“Böyle bir şeyin üstesinden gelebilir miyiz ki BİZ? Aa, e, oluyo işte! Tamam! Beceriyoz be!” (126).

İşçilerin bir kısmı greve gitmeye karar verir ve ellerinde çalışma şartlarını iyileştirmek için isteklerinin yazılı olduğu liste ile işçi şefinin karşısında çıkarlar. İşçi şefi alaycı bir tavırla onlara ertesi gün tatmin edici bir cevap vereceğini söyler ancak bu durum işçileri oldukça öfkelenendirir ve işçi şefi Asakava'ya dayak atarlar. Asakava'nın tepkisizliği onları oldukça şaşırtır ve ertesi sabah imparatorluk ordusunun donanmasının gemiye yaklaştığını görünce bu tepkisizliğin sebebini anlarlar. Donanmadan askerler hareketi başlatan dokuz temsilciyi alır, götürür. Tedbir amaçlı üç gün boyunca askerlerin bir kısmı gemide kalır.

“- Bizim bizden başka dostumuz yokmuş... Şimdi anladım bunu.

- İmparatorluk savaş gemisiymiş, şişirip duruyorlar; zenginlerin, kodamanların uşağı bunlar be! Milletın dostuymuş, hadi ordan, bok yesinler!” (150).

Marx'ın çalışmalarının tamamına yakını sınıfsal problemler üzerinedir ve sınıf mücadelesinin devrimin ön koşulu olarak görür (Tülin Öngen, 2002). Grev

başarısızlıkla sonuçlansa da işçiler bu başarısızlıktan güçlenerek çıkmıştır. Ordu donanmasının da gücünün yanında durması onları kendilerine getirmiş, greve destek olmayan işçiler bile dayanışma çağrısında bulunmuştur. Grev girişimi sonrası çalışma şartları çok daha ağırlaşsa da işçiler bir kez daha ayağa kalkmış bu sefer başarılı olmuşlardır. Çünkü işçiler bir kişi bile eksilmeden tam kadro direnişe geçmişlerdir.

Örgütlü hareketin zafere götüreceğine dair mesaj veren Takici eserde yer yer kapitalizmin eleştirisini yapar:

“(...) Her zamanki kar bölgelerinde bir tıkanma olması sonucunda faiz oranları düşüp sermaye fazlası birikince, kapitalizm veya sermayecilik, ‘kelimenin tam anlamıyla’ her şeyi yapar; her yere ölümcül bir kudurmuşlukla saldırır, yeni kanlı çıkış yolları arar.” (55).

Milliyetçiliğin kapitalizmin sömürü aracı haline geldiğini söylemek ise şu paragraf ile mümkündür:

“(...) ilkel sömürü mümkün oluyordu. ‘Kazanç’ avuçlarına güldür güldür akan su gibi dökülüyordu. Üstelik sermayeciler bu olguyu kurnazlıkla ‘milli servetin geliştirilmesi’ meselesine bağlayarak büyük bir hünerle makulleştiriyordu. Tüm bunlar kusursuzca kotarılyordu. İşçiler devlet için ‘aç bırakıldılar’, ‘dövüle dövüle öldürüldüler.’” (86-87).

Eserde milliyetçilik üzerinden nasıl sömürü yapıldığına dair örnekler bulmak mümkündür. İnsanları kapitalist sisteme mahkûm eden düzende insan ilişkileri de güç sahibi kişilerin istediği yönde gelişir. Milliyetçilik de bu anlamda devrimci gücü bastırma amaçlı kullanılır. Marksist perspektiften bakıldığında milliyetçiliğin süreç olarak değerlendirilmesi ve bu süreçte de kapitalizm ile ilişkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Politik alanda farklı anlamlarda kullanılan milliyetçilik kimileri

için bağımsızlığın sembolü iken bazıları için ise baskı aracıdır (Winkler, 1978:5).

Eserde de milliyetçiliğin baskı aracı olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

“(…) biz bu faaliyetlerimizle nüfus patlaması ve gıda yetersizliği gibi Japonya’nın dahili sorunları açısından da fevkalade önemli bir vazifeyi üstlenmiş bulunuyoruz. Bu anlattıklarımın hiçbirine kafanız basmıyordur, ama her halükârda şunu bilin yeter: Japonya imparatorluğu adına üstlendiğimiz yüce vazife uğruna, kelle koltukta, Hokkai’nin, yani Kuzey Denizi’nin vahşi dalgalarını yararak ilerleyeceğiz. Tam da bu sebepten dolayı, oralarda, mütemadiyen ruş u şeb imparatorluğumuzun savaş gemisi koruyacak bizi... Son zamanlarda revaçta olan Moskof taklitçiliğine yeltenip gemidekileri taşkınlık yapmaya kışkırtanlar olursa, bu kişiler Japonya İmparatorluğu’nu satan su katılmamış hainlerdir. Böyle bir şeyin vuku bulmayacağı muhakkaktır ama siz gene de bu söylediklerimi iyice kafanıza sokun...” (43).

“Şirketin uyanık genel müdürü bu işi ‘Her şey Japonya İmparatorluğu için!’ şiarına bağlayıverdi. Paralar su gibi kucağına akmaya başladı böylece.” (56).

Sömürünün bu denli yoğun olduğu gemide işçilerin direnişinin kaçınılmaz bir son olduğu söylenebilir. Engels’in (2010:164) belirttiği gibi *“Gereklik icadın maşa gibi anasıdır ve daha önemlisi düşüncenin ve eylemin de”*. İşçilerin sınıf bilinci, örgütlenme ve direniş pratiklerinden bahsedildiğinde koşulları anlamak adına sloganlara da değinmek gerekir, çünkü sloganlar içerisinde en çok sıkıntı yaşanan konuları bulmak mümkündür.

“Katledilmek istemeyen beri gelsin!” (129).

Gemide yoğun iş temposuna dayanamayan işçilerden bazılarının hayatını kaybetmesi ve işçi şefinin ölümlerine bile saygı duymadığını gören işçiler sonlarının öyle olmasını istemezler ve ölmek için direnişe geçerler.

“İş bırakıyoz, iş bırakıyoz!” (139).

“Yaşasın Grev!” (146).

İşçi şefi Asakava işçilerin arasında kaldığında içlerinden biri onu yakalayıp dayak atmaya başlar. Onu izleyen işçilerin Asakava’ya karşı olan öfkesini de şu sloganlardan anlamak mümkündür:

“Gebert!” “Vur!” “İndir! İndir onu!” (147).

İşçi sınıfı içerisinde bazı sebeplerden, memleket, çalışma koşulu gibi, bölünmeler yaşanır ve bu da sınıfsal dayanışmayı olumsuz yönde etkiler (Öngen, 2002: 9-28). Yengeç Konserveleme Gemisi’nde dayanışmayı olumsuz yönde etkileyecek bu tür ayrımlar yoktur. Takici bu ayrımı yapmaktansa hepsini yoksulluk çatısı altında birleştirir.

“Nerdensin len?”

“... Mahallesi’nden.”

Hepsi Hakodate’nin kenar mahallelerindendi. Yoksulluk bir araya getirmiş, gruplandırmıştı onları.

“Ya ordakiler?”

“Onlar Nanbu’dan.” (33)

4.2.4.5 Feodal Bağlılıklar

İşçilerin gündelik hayatına ve çalışma koşullarına bir arada değinilmesinin sebebi yengeç konserveleme gemisinin hem yaşam alanları hem iş yerleri olmasıdır. Takici işçilerin yaşam ve çalışma koşullarını son derece yalın bir biçimde yansıtır. Behçet Necatigil, Reşat Enis’in gerçekleri yalın ve sert bir biçimde yansıttığını söylerken şu ifadeleri kullanır: *“Natüralistlerde görülen acı gerçeklere düşkünlük içinde toplumun en*

alt katlarına inerek, sosyal ve moral sefaletleri deşen sert, hırçın romanlar yazdı.” (akt. Turgut, 2014: 97). Takici'nin anlatımındaki yalınlık için de aynı ifadeleri kullanmak mümkündür. Takici romandaki işçilerin çalışma koşullarının ne denli ağır olduğunu vurgular ve her fırsatta bu zorluğu dile getirir. Kitabın giriş cümlesi yengeç konserveleme gemilerinin işçiler için ne ifade ettiğini anlatır niteliktedir:

“Hey, cehenneme gidiyoz lan!” (31).

İşçiler yengeç konserveleme gemisini cehennem ile eş değer tutarlar çünkü yaşam alanları da çalışma koşulları da korkunçtur. Her gün önlerine gelen bozuk yemekleri yemekten sağlıkları bozulanlar olur. Dondurucu soğuğa karşı hiçbir önlem alınmadan çalıştırılmaları da sağlıklarını olumsuz yönde etkiler ancak işçi şefi buna aldırmaz etmez.

“Tam o sırada şefi gördüler; tir tir titreyen bir hasta miçoynu itip kakıyordu. Miço, buz gibi yağmurun altında çalıştırılmaktan üşütmüş, üşütme zamanla kötöleyerek zatülcenbe, yani akciğer zarı iltihabına dönüşmüştü.” (62-63).

“Üşütüp yatağınızda somurta somurta zıbarmanız için mi onca para döküp getirttik leyn sizi!” (63).

Çalışma koşullarının ağırlığı beraberinde başka bir problemi getirir. İşçiler, patronların onları insan gibi görmediklerini sıklıkla dile getirir ve bu da gördükleri muameleyi kabullendiklerini gösterir. İşçilerin zamanla su kullanım süreleri, yemek öğünleri azaltılır. Günde on altı saat aralıksız çalıştırılmaya başlarlar. İşçilerin adalet anlayışının sınıf kültürü üzerinde etkisi görülür ve dayanışma başlar.

İşçilerin yaşam koşullarına bakıldığında işçilerin tasvir ediliş biçimleri son derece doğaldır. Yaşadıkları zorluklarla, sömürülmeleriyle konu olurlar. İşçilerin yaşam koşulları yaptıkları iş çevresinde şekillenir. Yaşam alanlarının ve çalıştıkları mekânın iç içe olması sebebiyle yaşam koşulları da aynı doğallıkla anlatılır. Takici işçilerin kaldıkları yeri “delik” benzetmesi ile anlatır (41).

“Balıkçıların kaldığı “delik” yabangülünü andıran bir lambanın cılız ışığıyla aydınlanıyordu. Sigara ve insan kalabalığının kötü kokularından içerisinin havası bulanıklaşmıştı, bu “delik” tamamıyla içi bok dolu bir “lazımlık” gibi kokuyordu. Ayı ayrı ranzalarda oradan oraya dönen, kımıl kımıl yerinde duramayan insanlar kaynaşan kurtçuklar gibi görünüyordu.” (41)

4.2.4.6. Yengeç Konserveleme Gemisi’nde “Tip”

Marksist edebiyatçılar arasında en çok tartışılan konulardan biri de edebiyatta gerçeklik ve tip sorunudur. Fethi Naci *İnsan Tükenmez* isimli çalışmasında sadece gözlemi yansıtmamanın yanlış olacağını, bunun gerçekçilik anlayışı ile örtüşmeyeceğini dile getirir:

“Örneğin bir yazar, bir gün, sokağa çıkıyor, kahveler dolusu üniversiteli görüyor; kederli, perişan, umutsuz işçilerle karşılaşılıyor; iyi kalpli, az karla yetinen bir tüccarla konuşuyor. Sonra bir hikâye yazıyor, içindeki bütün aydın gençler, avare, başboş; bütün işçiler perişan, bütün tüccarlar iyi yürekli insanlar. Bu hikâye gerçeği göstermiş midir?”

Fethi Naci’nin bu yorumu böyle bir eserin “tipik”likten yoksun olduğu biçiminde yorumlanabilir. “Tipik”lik sorunu edebiyatta gerçeklik tartışmalarında son derece önemli bir yere sahiptir ve birçok Marksist kuramcının gündemini meşgul eder. Engels’e göre (2001: 51) *“gerçekçilik, tipik durumlarda tipik kişilerin tipik konumlarda gösterilmesi demektir.”* Takici’nin romanlarında “tipik” olanı görmek mümkündür. Yengeç Konserveleme Gemisi’nde işçilerin çalışma koşulları, gündelik yaşamları, konuşma biçimleri “tipik”tir.

İşçilerin kaldıkları mekânı tanımlarken koşulları tipik işçi yaşamına uygun biçimde tanımlar:

“Loş karanlıkta, balıkçılar domuzlar gibi uzanmıştı; zaten burası, bir domuz ahır misali insanın midesini kaldırıp öğürtecek denli iğrenç kokuyordu.

- *Bu ne koku lan! Püff!*

- *Sayemizde kardaş... Balıkçının kaldığı yer çürük balık gibi kokar elbet!” (35).*

Çalışma koşullarının avın yoğun olduğu dönemlerde işçiler üzerinde nasıl etkiler bıraktığını da ustalıkla işler. Yoğun çalışma temposuna ayak uydurmaya çalışırken sağlığından olan işçiler şu şekilde aktarılır:

“Yengeç avı yoğunlaştığında çalışma koşulları dehşetengiz bir hal alırdı. Ön dişleri kırılıp, bütün gece boyunca kan tükürenler, aşırı çalıştırmaktan iş esnasında bayılanlar, gözlerinden kan gelenler, tokatlarla, yumruklarla pestilleri çıkana kadar tartaklanıp işitme kaybı yaşayanlar olurdu.” (98).

Tip sorunu ile gerçeklik tartışmalarının bir arada yürütülmesinden dolayı eserdeki gerçeklik tartışmalarına da bu başlık altında değinmekte fayda vardır. Lukacs'ın tip kavramına yaklaşımı, bireyin özelliklerinin toplumsal koşullar ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği yönündedir. Marksist kuramcılar gerçek olanın, tarihsel/toplumsal bir çözümleme ile esere yansıtılması gerektiğini savunur. Takici'nin yaptığı tam olarak dönemin gerçekliğini ve toplumsal olanı romandaki karakterler üzerinde canlandırmaktır. Bunun en güzel örneği bölümün “Yengeç Konservleme Gemisi” başlığı altında anlatılan Çiçibu Maru gemisi olayıdır. Takici'nin işçiler ile kurduğu iletişim, olaylara olan ilgisi esere gerçeklik kazandırmasında son derece etkilidir. Bu gerçeklik de Takici'nin toplumsal olana dair çözümlerini en doğru biçimde yapmasına olanak sağlar.

4.2.3.7. Toplumsal Değişme

Meiji Restorasyonları Japonya'nın toplumsal değişiminde önemli bir rol oynar. Japonya'nın iki yüz yıllık inzivası restorasyonlar ile sonlanır ve devamında hem sosyal alanda hem de ekonomik alanda değişimler görülür. Bunlardan en önemlisi çalışmanın da konusunu oluşturan işçi hareketleridir. Meiji Dönemi'nde sanayi kolunda yaşanan gelişmeler toplumsal ve entelektüel değişimi de beraberinde getirir. Ağır sanayi sektöründe gelişim gösteren Japonya'da bu gelişme ile beraber kırsal alandan kentlere göç başlar. Aynı zamanda tekstil sektöründe ve diğer tüketim

ürünleri endüstrisinde rekabet artar. Buradaki amaç hem hammadde ithalatını sağlayabilecek oranda üretim yapmak hem de Japonya'nın ihtiyaçlarını karşılamaktır. Üretime duyulan bu ihtiyaç beraberinde iş gücüne duyulan ihtiyacı getirir ve işçiler için tam olarak sömürü ortamı oluşur. Yoğun çalışma saatleri ve işçilerin ağır çalışma koşulları zamanla onları yıpratır ve örgütlenmeye başlarlar. Bu değişimi romanda da görmek mümkündür.

5. SONUÇ

“Kuramsal Çerçeve” başlığı altında da tartışıldığı gibi önceki çalışmalarda hem edebiyat ve sosyoloji ilişkisi hem de Marksist edebiyat eleştirisine dair çok fazla şey söylenmiştir. Edebiyatın da insan yaşamına en az sosyoloji kadar tanıklık etmesi ve toplumsal hayatın her alanına dâhil olabilmesi sebebiyle, sosyoloji ile aynı başlık altında değerlendirilmiştir. İlk olarak edebiyat ve sosyoloji ilişkisine dair tartışma yürütülmüştür. Edebiyat ve sosyoloji ilişkisi için en başta Erol (2013) ve Şan’ın (2018) görüşlerine yer verilmiş, her ikisi de toplumsal analizde sosyal bilimlerin tek bir bölümünden yararlanmanın değerlendirmeyi eksik bırakacağını savunmuşlardır. Araştırmada bu kabul ile yola çıkılmış ve kuramsal tartışmaya devam edilmiştir. Tartışma edebiyattaki gerçeklik sorunu ekseninde sürmüştür. İlk olarak Escarpit’in edebiyattaki gerçeklik anlayışına yer verilmiş Plehanov ve Lukacs da Escarpit gibi edebiyatın toplumun yansıması olduğunu savunmuşlardır. Bu görüşe yer verilse de edebiyatı yalnızca bir ayna gibi görmek analizde eksiklik yaratacağından dolayı çalışmada salt yansıtma anlayışı reddedilmiştir. Edebiyatın gerçeği yansıttığı kabul edilmiş ancak işin içine ideoloji de dahil edilmiştir. İdeolojinin edebiyatın yansıttığı şeylere etkisini *Michaud* (2018) farklı yorumlamış ve bunları “ısmarlama edebiyat” olarak adlandırmıştır. Çalışmada ideoloji ve edebiyat ilişkisine dair Althusser ve Eagleton’ın söylemlerinden yola çıkılmıştır. Her ikisi de ideolojinin etkisinin büyük olduğunu ancak sadece yansıma olarak görülmemesi gerektiğini savunmuşlardır. Ortaya çıkan gerçeğin yansıması değil temsilidir. Gerçeklik tartışmasının devamında edebiyatın kaynağının gerçek hayat olduğu kabul edilse bile ortaya çıkan eserin son aşamada kurgu olduğu ile ilgili bir tartışma yürütülmüştür. Bu noktada çalışmada Şakar’ın (2006) ve Eagleton’ın (2011) yorumları ortak bir paydada buluşturulup kabul edilmiştir: Edebiyat eseri kurgu da olsa içinde gerçek olanı barındırır.

Çalışmanın devamında Marksist edebiyat eleştirisi tartışmasına yer verilmiştir. Çalışmanın konusu Marksist edebiyat eleştirisini olanaklı hale getirdiğinden dolayı başta Karl Marx ve Engels olmak üzere Vladimir Lenin, Leon Troçki, Lukacs, Antonio Gramsci, Terry Eagleton, Raymond Williams gibi isimlerin Marksist eleştiriye dair farklı yorumlarına yer verilmiştir. Marksist edebiyat eleştirisine yer verilmeden önce Marksist düşüncenin temeline değinilmiştir. Marksist düşüncenin temeli olarak “insanların varlığını belirleyen şey bilinçleri değildir: tam tersine, onların bilincini belirleyen toplumsal varlıklarıdır” (Marx, 2011: 25) cümlesi esas alınmıştır.

Özetlenecek olursa Marksist düşüncenin temelinde insanların sosyal ve ekonomik durumlarının düşünce biçimlerine yön verdiği kabulüyle edebiyat eleştirisi kısmına geçilmiştir. Marksist edebiyat eleştirisi şüphesiz ki içinde Marksist terminolojiden bazı kavramları barındırır. Sınıf çatışması, tarihsel materyalizm, kapitalizmin eleştirisi, işçi devrimi bunlardan yalnızca birkaçıdır. Marksist edebiyat eleştirisine dair ilk tartışma Marx ve Engels’in bütünlüklü bir edebiyat kuramı ortaya koyamadığı yönündedir. Bu konu ile ilgili ilk olarak Berna Moran ve Terry Ealeton’ın yorumlarına yer verilmiştir. Her ikisi de Marx ve Engels’in yorumlarını çok kıymetli bulmuş ancak bütünlüklü bir kuram oluşturmadıklarını dile getirmişlerdir. Sonrasında Michael Lequenne de Marx’ın değerli kırıntılar dışında edebiyat üzerine fazla bir şey söylemediğini eklemiştir. Bu yorumu yaparken değerli kırıntılar olarak alt yapı- üst yapı ayrımı ve ideolojiden bahsettiği kabulü ile ayrı bir başlık altında bu konuya değinilmiştir. Edebiyat ile alt yapı- üst yapı arasındaki ilişkiye dair ilk olarak Raymond Williams’ın Marksist bir edebiyat eleştirisinde “belirleyici alt yapı ile belirlenmiş üst yapı” (Williams,1990: 63) önermesine yer verilmiştir ve bu noktadan hareket ile tartışılmaya başlanmıştır. Devamında ise Ernst Fischer, Althusser, Troçki, Lukacs, Bressler, Gramsci, Eagleton, Plehanov, Lunaçarski gibi isimlerin Marksist edebiyat eleştirisine dair yorumlarına yer verilmiştir.

Kuramsal Çerçeve kısmında son olarak “Üretim Olarak Sanat” başlığı altında edebiyatın bir çeşit üretim olup olmadığı tartışılmıştır. Üretim tartışması ideoloji temelinde şekillenmiş ve Althusser, Macherey, Eagleton gibi isimler edebiyatın ideolojinin ürüne dönüşmüş hali olduğu konusunda hemfikir olmuşlardır.

“Kuramsal Çerçeve” başlığı altında edebiyat ve sosyoloji ilişkisi ve Marksist edebiyat eleştirisine dair tartışma yürütüldükten sonra, Marksist bir edebiyat eleştirisinin içerisinde mutlaka bir tarihi arka plan barındırması gerektiği kabulü ile “Tarihi Arka Plan” başlığı oluşturulmuştur. Bu başlık altında ilk olarak Japonya’nın Meiji Restorasyonları ile dışa açılışı ve bu süreçte Japonya’da işçi sınıfının ortaya çıkışı aktarılmıştır. İşçi sınıfının oluşumunun sendikal oluşum ile paralel bir biçimde ilerlediği ve o dönemde kendilerine uygun bir protesto geleneği oluşturdukları saptanmıştır. Araştırmanın konusu ile aynı doğrultuda ilerlemek amacı ile Marksizmin Japonya’ya gelişine değinilmiş ve ağırlıklı olarak Takici Kobayaşi’nin de aktif olduğu 1920 -1930 yılları arasına odaklanılmıştır.

Marksizmin Japonya’ya gelişini Ekim Devrimi ile bağdaştırmak mümkündür. Ekim Devrimi sonrası Marksist eserler birbiri ardına Japoncaya çevrilmiş ve Japonya’da büyük ilgi ile karşılanmıştır. Andrew Gordon (1991) Japonya’nın ilk sendikası denilebilecek Yuukai’i Marksist perspektif ile hareket eden ilk örgütlü mücadele oluşumu olarak yorumlamış ve çalışmanın tarihi arka plan bölümü de bu kabulle oluşturulmaya çalışılmıştır. Marksizmin Japon edebiyatına olan etkisi ayrı bir başlık altında tartışılmış ve çalışmanın asıl konusu olan proleter edebiyat hareketinin ortaya çıkışı ayrıntılı olarak verilmeye çalışılmıştır. Aono Suekichi’nin yazdığı makale ile başlayan edebiyattaki gerçeklik tartışmaları farklı oluşumların ortaya çıkması ile proleter edebiyata yönelik sempatiyi de beraberinde getirmiştir ve Japonya Komünist Partisi’nin kurulması ile bu sempatinin örgütlü bir harekete döndüğünü söylemek mümkündür. Bu örgütlü hareketin baş teorisyenlerinden Kurahara Korehito ile hareket

eden ismin Takici Kobayaşı olması sebebiyle “Sosyalist Gerçeklik” başlığı altında Kobayaşı’nin de görüşüne, harekete dahil oluşuna değinilmiştir. Japonya’da sol hareketi bitirme amaçlı yayınlanan Barışı Koruma Kanunu’nun da değinilmesi gereken bir diğer nokta olması sebebiyle “Seçim Yasası ve Edebiyat” başlığı altında bu konuya yer verilmiştir.

Japonya’daki işçi hareketlerinin Takici Kobayaşı’nin eserleri ile bağlantısını kurarken ağırlıklı olarak Komori Yoichi’nin makalesinden yararlanılmıştır. Yoichi (2013) işçileri ve çiftçileri isyana götüren noktaları titizlikle işlemiş ve proleter edebiyatın bu olayların Japonya’daki temsilcisi olarak gösterilen Takici Kobayaşı’nin yazın hayatına nasıl etki ettiğini açıklamıştır.

Son olarak çalışmanın asıl kısmını oluşturan dördüncü bölümde ise ilk olarak Takici Kobayaşı’nin hayat hikâyesine yer verilmiş ve edebiyata olan ilgisinin nasıl ortaya çıktığı anlatılmıştır. Hayat hikâyesinden yola çıkarak Kobayaşı’nin eserlerinde işçi sınıfının temsili gösterilmeye çalışılmıştır. Bu konu açıklanırken ilk olarak Marksizmin Japonya’ya gelişi ile başlanmış ve sonrasında Kobayaşı’nin de içlerinde bulunduğu muhaliflerin şehirlerde nasıl örgütlendiği anlatılmıştır. Tokyo’nun modernleşme sürecinin proleter hareketin oluşumuna zemin hazırladığı çıkarımı elde edilmiştir. Bowen- Struyk’a (2011) göre Tokyo’nun modernleşme süreci yalnızca yapıları değil insanların yaşayış biçimlerini de önemli ölçüde etkilemiştir. Sınıfsal farklar belirginleşmiş, aktiviteleri desteklenmeyen proleter hareket sempatanları da bu süreçten olumsuz yönde etkilenmiştir. Tarihi Arka Plan ve Analiz- Değerlendirme başlıkları altında ele alınan bütün konular Takici’nin yazın hayatını etkilemiştir ve gerçek olaylardan, yaşanmışlıklardan yola çıkarak “Yengeç Konservleme Gemisi” isimli çalışmayı kaleme almıştır.

Yengeç Konservleme Gemisi Japonya’daki işçi sınıfının temsili açısından son derece önemli bir eserdir. Daha önceki bölümlerde de dile getirildiği gibi bir eser hangi

bağlamda okunursa çıkarımlar da o yönde olacaktır. Gerçek olaylardan hareketle kaleme alınmış bu eser farklı başlıklar altında incelenmiştir. Sınıf bilinci, örgütlenme ve direniş pratiklerini konu alan başlıkta eserden alıntılar ile işçilerin farkındalıkları, sınıf bilincinin nasıl oluştuğu, örgütlü mücadelenin başlangıcı ve direniş pratikleri açıklanmaya çalışılmıştır. İşçilerin gündelik hayatı ve çalışma koşulları da o dönemki işçi sınıfının hayatına dair önemli ipuçları vereceğinden dolayı eser ile paralel bir biçimde değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada Takici Kobayaşı'nın *Yengeç Konserveleme Gemisi* isimli eserinden yola çıkarak sosyolojik bir araştırmada edebiyatın da tanıklığından yararlanılabileceği sonucuna varılmıştır. Bütün eserler için elbette ki bunu söylemek mümkün değildir. Bir edebi eserin toplumu yansıtmaya düzeyi kurgu düzeyi ile alakalıdır. *Yengeç Konserveleme Gemisi* isimli eserin kurgulanma sürecinde yazar aktif olarak işçiler ile görüşmüş ve bu romanı topladığı gazete kupürlerinden elde ettiği veriler sonucu kaleme almıştır. Bu sebeple çalışmanın konusu ile sınırlı kalarak bu eserde toplumsal analiz yaparken edebiyatın tanıklığından yararlanılabileceğini söylemek mümkündür. Takici Kobayaşı'nın toplumcu gerçekçi bir yazar olması, sokağı ve direnişini yaşam biçimi haline getirmesi birçok direniş tanık olup bunu eserinin çıkış noktası olarak göstermesi çalışmanın edebiyat-sosyoloji ilişkisi temelinde şekillenmesine olanak tanımıştır.

ÖZET

JAPON EDEBİYATINDA İŞÇİ SINIFI:

TAKİCİ KOBAYAŞI VE 'YENGEÇ KONSERVELEME GEMİSİ' ÖRNEĞİ

Yıldız, Selin

Yüksek Lisans, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hayriye Erbaş

..... 2021 , 102 sayfa

Edebiyat ve sosyolojiyi bir araya getiren bu tez çalışmasında “Japon edebiyatında işçi sınıfının temsili” incelenmiştir. Çalışma Marksist edebiyat eleştirisi temelinde şekillenmiştir. İlk olarak eserin yazıldığı dönemdeki Japonya'nın durumunu analiz etmek amacı ile tarihi arka plan başlığı oluşturulmuş, sonrasında ise analiz ve değerlendirme başlığı altında yazarın hayatına ve eseri yazdığı dönemdeki kilit noktalar denilebilecek olaylara değinilmiştir. Eser çözümlenirken farklı başlıklar oluşturulmuş, eserden örneklerle çözümlene yapılmıştır. Çalışmada sosyolojik bir analizde edebiyattan yararlanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sınıf, İşçi Sınıfı, Japonya, Japon Edebiyatı, Edebiyat Sosyolojisi

SUMMARY

THE WORKING CLASS ON THE JAPANESE LITERATURE: THE CASE OF TAKIJI KOBAYASHI AND THE 'CRAB CANNERY SHIP'

Yildiz, Selin

MSc, Ankara University Institute of Social Sciences

Sociology Department

Advisor: Prof. Dr. Hayriye Erbas

... .. 2021, 102 pages

In this thesis, which brings literature and sociology together, "representation of the working class in Japanese literature" is examined. The study was shaped on the basis of Marxist literary criticism. First, the historical background title was created in order to analyze the situation in Japan at the time the work was written, and then under the title of analysis and evaluation, the author's life and the events that can be called the key points in the period when the work was written were mentioned. While analyzing the work, different titles were created and analysis was made with examples from the work. In the study, it was concluded that literature can be used in a sociological analysis.

Keywords: Class, Working Class, Japan, Japanese Literature, Sociology of Literature

KAYNAKÇA

- Adorno, T. (2006), “Walter Benjamin’e Mektuplar”, E. Bloch vd., **Estetik ve Politika**, çev. Ünsal Oskay, İstanbul, Alkım Yayınevi.
- Alpkaya. F., Duru, B., (2017), **1920’den Günümüze Türkiye’ de Toplumsal Yapı ve Değişim**, Phoenix Yayınevi.
- Althusser, L., (2004), **Lenin ve Felsefe**, cev. Bulent Aksoy, Erol Tulpar, Murat Belge, İletişim Yayınları.
- Alver,K., (2014), **Edebiyat Sosyolojisi**, Hece Yayınları
- Bewes, T., (2008), **Şeyleşme: Geç Kapitalizmde Endişe**, Çev: Deniz Soysal, İstanbul, Metis Yayınları.
- Berger, J., (1995) **Cultural Criticism: A Primer of Key Concepts**, California: Sage Publications
- Boratav, K., (2005). 1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm. Ankara, İmge.
- Bowen-Struyk, H., (2009), “Why a Boom in Proletarian Literature in Japan? The Kobayaşi Takiji Memorial and The Factory Ship” , **The Asia-Pacific Journal**, Cilt 7, Sayı 26.
- Brecht, Lukacs, Bloch, (2014), **Sanat ve Edebiyat**, İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bressler, C., (2017), **Yazınsal Eleştiri: Kuramsal ve Pratik bir Giriş**, Ankara, Birleşik Yayınları
- Coşkun, M., (2013), **Sınıf, Kültür ve Bilinç**, Dipnot Yayınları
- Coşkun, M. (2014), Önsöz, **Emekçileri Okumak**, Evrensel Yayınları, Sayfa 11-14
- Çolak, M., (2011), “Georg Lukacs’ı Yeniden Düşünmek” **FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)**, sayı 12, sayfa 91.
- Dellaloğlu, B., (1995) **Frankfurt Okulu’nda Sanat ve Toplum**, İstanbul, Bağlam Yayınları

- Eagleton, T., (2011) **Şiir Nasıl Okunur**, Agora Kitaplığı
- Eagleton, T., (2014), **Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi**, Çev. Utku Özmakas, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Erbaş, H., (2017), “Sınıf Çalışmalarında Kültür ve Gündelik Yaşam Yükselişi: Tarihsel Bir İzlek ve Gelecek Umudu”, **Emek Araştırma Dergisi**, Sayı 1, Sayfa: 9-30
- Erbaş, H., (2018), “Behçet Necatigil: Evden, Topluma ve Doğaya Uzanan Bir Poetika”, **Sarmal Çevrim Dergisi**, Sayı 3, Sayfa: 3-15.
- Erbaş, H., (2019), “Sınırları Aşan, Uygarlıkları Buluşturan İdeolojiler Üstü Bir Şiir/Destan: Çorak Ülke”, **Çorak Ülke**, Çev. Osman Tuğlu, Sayfa:19-39, Klaros Yayın
- Erol, K. (2013), “Kemal Tahir’in Köyün Kamburu Romanına Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Bakış”, **International Journal of Social Science**, Cilt 6, Sayı 3, Sayfa: 879-903.
- Escarpit, R., (2004), Edebiyat Sosyolojisi, **Edebiyat Sosyolojisi**, Hece Yayınları
- Escarpit, R., (2018) “Edebiyat Sosyolojisi”, Ed: Köksal Alver, **Edebiyat Sosyolojisi**, İz Yayıncılık
- Field, N., (2009), Commercial Appetite and Human Need: The Accidental and Fated Revival of Kobayashi Takiji’s Cannery Ship, **The Asia Pacific Journal**, Cilt 7, Sayı 8.
- Fischer, E., (1969) **Art Against Ideology**, The Penguin Press,
- Freville, J., (1968), **Sanat ve Edebiyat**. Cev. Serif Hulusi. İstanbul, Payel Yayınevi.
- Freville, J., G. Plehanov, (1991) “**Sosyalist Acıdan Toplum, Sanat ve Elestiri**”, Çev. Asım Bezirci, İstanbul, Yön Yayınları.
- Gerteis, C., (2014), “Political Protest in Interwar Japan I” **The Asia Pacific Journal** , Cilt 12, Sayı 37
- Gordon, A., (1991), **Labor and Imperial Democracy in Prewar Japan**, University of California Press.

- Gülveren, Ö., (2015), Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Toplumsal Gerçekliğin Edebi Esere Yansıması: Safahat Örneği. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 8, Sayı: 39, Sayfa 58-69.
- Güven, D. (2018), Sunuş, **Yengeç Konserveleme Gemisi**, Ayrıntı Yayınları, Sayfa 9-30
- Haruo, T., “Puroretaria Bungaku” Ed: Hasegawa İzumi, **Nihon Bungaku Shinshi**, Tokyo, 1986, s. 41.
- Harvey, D. (2002). “Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı”, (Der. ve Çev.: Bülent Duru & Ayten Alkan), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi, Ankara, 174-172.
- Hatsunosuke, H., (1957), “Bungei Undo to Rodo Undo”, Ed: Hirabayashi Hatsunosuke, Aono Suekichi, Kurahara Korehito, Nakano Shigeharu, Gendai Nihonbungaku Zenshu, Sayı: 78, Sayfa: 14.
- Hyman, K. (1952), “The Origins of Japanese Socialist Tradition”, **The Journal of Politics**, Cilt 14, Sayı 2, Sayfa: 257-280.
- Keene, D., (1976) “Japanese Literature and Politics in the 1930’s”, **The Journal of Japanese Studies**, Cilt 2, Sayı 2, Sayfa: 225-248.
- Kobayaşi, T., (2018), “**Yengeç Konserveleme Gemisi**”, Çev. Devrim Çetin Güven, Ayrıntı Yayınları.
- Lenin, (1996), **Rus Devriminin Aynası Olarak Leo Tolstoy**, Ses Yayınları.
- Lequenne, M., (2000), **Marksizm ve Estetik**, İstanbul, Yazın Yayıncılık.
- Lukacs, G., (1975), **Çağdaş Gerçekliğin Anlamı**, Çev. Cevat Çapan, İstanbul, Payel Yayınları.
- Lukacs, G., (2000), **Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı**, Çev. Cevat Çapan, Baskı 5, İstanbul.
- Lukacs, G., (2007), **Roman Kuramı**, Çev. Cem Soydemir, İstanbul, Metis Yayınları.
- Lunacarski, A., (1993), **Sosyalizm ve Edebiyat**. Çev. Asım Bezirci, İstanbul: Yön Yayıncılık.

- Lunn, E., (1995), **Marksizm ve Modernizm-Lukacs, Brecht, Benjamin ve Adorno Üzerine Tarihsel Bir İnceleme**, Çev: Yavuz Alagon, İstanbul, Alan Yayıncılık.
- Marx, K., Engels, F., (1996), **Sanat ve Edebiyat**. Cev. Aziz Calıslar, İstanbul, Evrensel Basım Yayın.
- Marx, K., Engels, F., (2001), **Sanat ve Edebiyat Üzerine**. Çev. Murat Belge, İstanbul: Birikim Yayınları
- Marx, K. ve Friedrich Engels, (2003), **Kutsal Aile**, çev. K. Somer, Ankara, Sol Yayınları
- Marx, K., (2011), **Ekonomi Politiğın Eleştirisine Katkı**, Ankara, Sol Yayınları.
- Marx, K. Engels, F., (2014) **Komünist Parti Manifestosu**, Yordam Yayınları
- Marx, K., Engels, F., (2016), **Sanat ve Edebiyat Üzerine**, Çev. Murat Belge, İletişim Yayınları
- Mayring, P., (2000), **Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş**, Adana, Baki Kitabevi.
- Michaud, G., (2018), Bir Disiplin Olarak Edebiyat Sosyolojisinin Kurulması, **Edebiyat Sosyolojisi**, İz Yayınları, s.65.
- Milne, D., (1996), **Introduction Part II; Reading Marxist Literary Theory. Marxist Literary Theory**: Ed. Terry Eagleton and Drew Milne, Oxford, Blackwell Publishers, Sayfa 17.
- Mizuta, N., (1992), “Perspectives On Socialist Realism In Asian Literature” **Journal of South Asian Literature**, 1992, Cilt 27, Sayı 2, Sayfa: 67-83.
- Moran, B., (2005), **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, İstanbul, İletişim Yayınları
- Naci, F., (1981), **100 Soruda Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişme**, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- Ollman, B., (2008), **Yabancılaşma: Marx’ın Kapitalist Toplumdaki İnsan Anlayışı**, İstanbul, Yordam Kitap
- Öner, İ., “Türkiye’de Japonya Çalışmaları Konferansı -1” Boğaziçi üniversitesi yayınevi sf:208-226

- Öngen, T., (2002), Marx ve Sınıf, **Praksis Dergisi**, Sayı 8, Sayfa 9-28
- Plehanov, Georgi V., (1987), **Sanat ve Toplumsal Hayat** Çev. Selim Mımoğlu Sosyal Yayınları,
- Redeker, H., (1986), **Edebiyat Estetiği**, Kuzey Yayınları,
- Said, E. (2000), **Kış Ruhı**, İstanbul, Metis Yayınları
- Sen, K. (1979), "Shakai Shugi Undo Shoshi", **Tokyo: Shakai Shugi Kyokai**, Tokyo.
- _____ (1947), Shakai Keizai Rodo Kenkyu-jo, Kitoku Shusui Hyiden, Tokyo, Sayfa 38.
- Swingewood, A., (2018), Edebiyat Sosyolojisine Yaklaşımlar, **Edebiyat Sosyolojisi**, İz Yayınları, s.119.
- Şakar, C., (2006), **Yazı Bilinci**, Hece Yayınları, 2006, s.51.
- Şan, M., (2018), Edebiyat Sosyolojisinin Tarihinden Basamaklar, **Edebiyat Sosyolojisi**, İz Yayınları, s.144
- Takeuchi, Yoshimoto, "The Role of Marxism in Japan", **The developing economies** 1967, Cilt 5, Sayı 4, Sayfa: 727-735.
- Tatsuo, A., (1969), **The Failure of Freedom**, Cambridge, Harward Press.
- Teru, Ş., (2006), "Kaisetsu", **Sancuppun de Yomeru... Gakusei no tame no Manga Kanikōsen**, Tokyo, Higaşı Ginza Yayınevi.
- Trotsky, L., (1989), **Edebiyat ve Devrim**, çev. H. Portakal, İstanbul, Kabalcı Yayınevi,
- Tsuyoshi, K., (1935) Shakaishugi realism no mondai," **Bungaku hyōron in Hirano**, sayfa, 348
- Tsuyoshi, K. (1926), "Nihon Shakai Shugi-shi," **Shakai Mondai Kdza**, Sayfa: 51-52.
- Turgut, Z., (2014), Reşat Enis Aygen'in "Afrodit Buhurdanında Bir Kadın" ve "Sarı it" Romanlarında İşçi Sınıfının Temsili, **Emekçileri Okumak**, Evrensel Yayınevi, Sayfa 80-102

Yıldırım, A., Şimşek, H., (1999), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayınevi

Yılmaz, D., (2011), Roman, Sanat ve Toplum, İstanbul, Kesit Yayınları.

Yoichi, K., (2013), Introduction, The Crab Cannery Ship and Other Novels of Struggle, University of Hawaii Press, Sayfa 1-17

Wallerstein, I. (2012). Tarihsel Kapitalizm ve Kapitalist Uygarlık, Genişletilmiş Basım, (Çev. Necmiye Alpay), Metis Yayıncılık, İstanbul

Williams, R., (1990), **Marksizm ve Edebiyat**, Çev. Esen Tarım, İstanbul, Adam Yayınları.

WINKLER, H., (1978) **Nationalismus, Königstein/ts.: Verlagsgruppe Athenäum, Hanstein**

Wolf, J., (2000), **Sanatın Toplumsal Üretimi**, çev. Ayşegül Demir, Özne Yayınları

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.jacobinmag.com/2015/05/Kobayaşi-crab-cannery-ship-japanese-communistparty/>

https://yab.yomiuri.co.jp/adv/wol/dy/opinion/society_080825.html#p01

<https://encyclopedia.1914-1918->

[online.net/article/social_conflict_and_control_protest_and_repression_japan](https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/social_conflict_and_control_protest_and_repression_japan)